

ΑΣΤΙΚΑ ΚΕΝΑ_ΧΩΡΟΙ ΕΝ ΔΥΝΑΜΕΙ ΤΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΤΗΣ ΠΑΛΑΙΑΣ ΛΕΥΚΩΣΙΑΣ

ΦΟΙΤΗΤΡΙΑ: ΝΙΚΟΛΕΤΤΑ ΜΙΧΑΗΛ_Α.Μ: 00043
ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΝΙΚΟΛΑΣ ΠΑΤΣΑΒΟΣ

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ | ΠΟΛΥΤΕΧΝΙΚΗ ΣΧΟΛΗ |
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ | ΤΜΗΜΑ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΩΝ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ | ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 2020

Στους δικούς μου...

Πίνακας περιεχομένων

Περίληψη.....	8
Εισαγωγή.....	10
Κεφάλαιο 1	15
1.0. Έλλειψη δημόσιου χώρου στην Λευκωσία_ Ιστορική και συγχρονική επισκόπηση.....	15
1.1. Τοπογραφική εξέλιξη και ιστορική αναδρομή της [...] Λευκωσίας, ...	16
1.1.1. Η αρχαία Λευκωσία 3900 π.Χ -330 μ.Χ.....	16
1.1.2. Η Βυζαντινή Λευκωσία 395-1191.	16
1.1.3. Η Φράγκικη Λευκωσία 1192-1489.	17
1.1.4. Η Ενετική Λευκωσία 1489-1571.	18
1.1.5. Η Οθωμανική Λευκωσία 1570-1878.....	22
1.1.6. Η Βρετανική Λευκωσία 1878-1959.....	23
1.1.7. Η σημερινή Λευκωσία.	26
1.2. Το ιστορικό κέντρο εντός των τειχών και η σημασία του.	28
1.2.1. Τα μνημεία που σώζονται σήμερα από την εποχή των Φράγκων.	31
1.3. Η παρακμή των περιοχών που γειτνιάζουν με την πράσινη γραμμή.	34
1.4. Ο δημόσιος χώρος στο ιστορικό κέντρο της Λευκωσίας.....	37
1.4.1. Έρευνα δραστηριοτήτων στους Κυπριακούς Αστικούς δημόσιους Χώρους.....	40

1.5. Ορισμός Δημόσιου χώρου.	41
1.5.1. Αναγκαία ύπαρξη δημόσιου χώρου στην πόλη.....	42
1.5.2. Βασικά χαρακτηριστικά «ζώντος» δημόσιου χώρου.	43
1.6. Συμπεράσματα 1 ^{ου} κεφαλαίου.	44
Κεφάλαιο 2.....	49
2.0. Αστικά κενά: προκλήσεις και ευκαιρίες	49
2.1. Περί αστικών κενών.	50
2.1.1. Τα αστικά κενά του ιστορικού κέντρου της Λευκωσίας στις κατοικημένες περιοχές Α' και Β'.....	52
2.2. Ανάγκη αναζήτησης τόπων και τρόπων αντιμετώπισης των αστικών κενών και δημιουργία «ζώντος» περιβάλλοντος στο ιστορικό κέντρο....	59
2.2.1. Τα αστικά κενά του ιστορικού κέντρου αποτελούν το μοναδικό πρόσφορο έδαφος για δημιουργία «ζώντος» περιβάλλοντος.....	59
2.2.1.1. Οφέλη αξιοποίησης των αστικών κενών στο ιστορικό κέντρο της Λευκωσίας.	60
2.3. Προσεγγίζοντας τα αστικά κενά.	61
2.3.1. Τα αστικά κενά ως δοχεία μνήμης.	62
2.3.2. Urban acupuncture- αστικός βελονισμός.....	64
2.4. Σχεδιαστικές παρεμβάσεις στα αστικά κενά του ιστορικού κέντρου της Λευκωσίας και ενεργοποίηση της δημόσιας ζωής.	65
2.4.1. Διεθνείς παραδείγματα παρεμβάσεων στα αστικά κενά.....	72
2.5. Παράγοντες επιτυχίας των παρεμβάσεων.	75

2.6.Συμπεράσματα 2 ^{ου} κεφαλαίου.....	75
Κεφάλαιο 3	78
3.0.Κοινωνικές και πολιτισμικές δράσεις στα αστικά κενά.....	78
3.1.Δράσεις στα υπολειμματικά τοπία.....	80
3.1.1.Δράσεις στα αστικά κενά της Κύπρου και ενεργοποίηση της δημόσιας ζωής.....	80
3.1.1.1.Green Urban Lad- GUL.....	80
3.1.2.Προβολή και μετασχηματισμός των αστικών κενών μέσω των εφήμερων δράσεων και του κινηματογράφου_ διεθνείς παραδείγματα.....	86
3.1.2.1. Ομάδα Αστικό Κενό.	86
3.1.2.2.Τα φτερά του Έρωτα, 1987.....	91
3.2.Στόχος των δράσεων.....	91
3.3.Συμπεράσματα 3 ^{ου} κεφαλαίου.....	92
4.Συμπεράσματα.....	94
4.1.Σχεδιαστικά μέτρα.....	94
5.Κατάλογος εικόνων.....	99
6.Κατάλογος χαρτών.....	102
7.Κατάλογος πινάκων.....	102
8.Βιβλιογραφία.....	104

ΤΙ ΕΙΠΕ Η ΒΡΟΝΤΗ

Ύστερα από το φως των δαυλών πυρρό σε κάθιδρα πρόσωπα

Ύστερα από την ψυχρή σιωπή στους κήπους

Ύστερα από την αγωνία σε πετρότοπους

Οι κραυγές και το κλάμα

Φυλακή και μέγαρο και αντήχηση

Ανοιξιάτικης βροντής πάνω σε απόμακρα βουνά

Εκείνος που ζούσε είναι τώρα νεκρός

Εμείς που ζούσαμε τώρα πεθαίνουμε

Με λίγη υπομονή.

Εδώ δεν έχει νερό παρά μόνο βράχια

Βράχια και διόλου νερό κι ο αμμουδερός δρόμος

Ο δρόμος στριφογυρίζοντας ψηλά ανάμεσα στα βουνά

Που είναι βουνά από βράχια χωρίς νερό

Αν είχε νερό θα σταματούσαμε να πιούμε

Αναμεσίς στα βράχια δεν μπορείς να σταματήσεις ή να σκεφτείς

Ο ιδρώτας στεγνός και τα πόδια μέσα στην άμμο

Αν είχε νερό τουλάχιστο αναμεσίς στα βράχια

Νεκρό βουνίσιο στόμα με χαλασμένα δόντια ανήμπορο να

φτύσει

Εδώ δεν μπορείς να σταθείς μήτε να γείρεις μήτε και να

καθίσεις

Δεν έχει ούτε καν σιωπή στα βουνά

Μόνο βροντή ξερή και στείρα χωρίς βροχή

Δεν έχει ούτε καν μοναξιά στα βουνά

Παρά ξαναμμένα πρόσωπα σκυθρωπά καγχάζουν και γρυλίζουν

Μέσ' από εξώθυρες χαμόσπιτων από σκασμένη λάσπη

Αν είχε νερό

[...]

Eliot, T.S., 1990, Η Ρημαγμένη Γη, (μτφ.) Κύρου, Κλειτός, Εκδόσεις Ύψιλον, Αθήνα

Περίληψη

Στόχος της παρούσας εργασίας είναι να διερευνηθεί η έννοια των **αστικών κενών** στην Παλαιά Λευκωσία κατά μήκος της νεκρής ζώνης, στις κατοικημένες περιοχές, και να αποδειχθεί η πολυσημία και η δυναμική αυτών των κενών ως **δημόσιος χώρος** και ως **πολιτισμικά τοπία**, οι οποίοι με τους κατάλληλους χειρισμούς μπορούν να επανέλθουν στους μηχανισμούς της πόλης. Εκτός των αστικών κενών ένα ακόμα κύριο πρόβλημα του ιστορικού κέντρου είναι η εγκατάλειψη και η έλλειψη δημόσιου χώρου, λόγω των ιστορικών γεγονότων αλλά και λόγω της δομής της πόλης. Δίνεται έμφαση λοιπόν σε αυτούς του εν αναμονή περιεχομένου τόπους πλησίον της πράσινης γραμμής (στις ελεύθερες περιοχές), με σκοπό να ζωντανέψουν ξανά οι δημόσιοι χώροι, με **ήπιες σχεδιαστικές παρεμβάσεις** και **εφήμερες δράσεις**, καθιστώντας τους **βιώσιμους** και **φιλικούς** προς τους κατοίκους.

Μέσα από την έρευνα αναδεικνύεται το κενό ως χώρος κλειδί για την βιωσιμότητα που δύναται να προσφέρει μέσω της ανάπτυξης που παρέχει, ανακουφίζοντας τον αστικό ιστό, συμβάλλοντας στην αναβάθμιση του περιβάλλοντος της Λευκωσίας, στην καλύτερη **ποιότητα ζωής**, στην **κοινωνικοποίηση**, στη **διάδραση** των πολιτών, στην **ευαισθητοποίηση** και **οικειοποίηση** των κατοίκων με τους χώρους αυτούς οι οποίοι είναι ενταγμένοι στην καθημερινότητά τους, και ταυτόχρονα στην ανάδειξη της **πολιτιστικής** και **ιστορικής ταυτότητας** της πόλης. Όλες οι προσπάθειες ως σύνολο θα

δημιουργούν τις προϋποθέσεις για την έναρξη μιας διαδικασίας μετασχηματισμού της σχέσης του πολίτη με την πόλη.

Summary

The purpose of this paper is to investigate the concept of **urban voids** in the Old Town of Nicosia along the Buffer Zone, in residential areas and to prove the polysemy and potentiality of these voids as a **public space** and as **cultural landscapes**, which with appropriate handling could be reintegrated into the mechanisms of the city. Apart from the urban voids, another major problem of the historic center is the abandonment and absence of public space, due to the historical events and also due to the structure of the city. Emphasis is therefore placed on these landscapes near the green line (within unoccupied areas) in order to revive the public spaces, with **gentle design interventions** and **ephemeral actions**, making them **sustainable** and **friendly** to the residents.

In this research the void emerges as a key space for the sustainability - provided through its development - alleviating the urban fabric, contributing to the upgrade of the environment of Nicosia and to a better **quality of life**, to **socialization**, to **community interactions**, to the **sensitization** and **appropriation** of the inhabitants with these places, integrated in their daily life, and simultaneously to the promotion of the **cultural** and **historical identity** of the city. These efforts will create the conditions for the beginning of a transformation process of the citizen's relation with the city.

Εισαγωγή

Η πόλη της Λευκωσίας, η πρωτεύουσα της Κύπρου, είναι χωρισμένη με την πράσινη γραμμή που επιμένει να χωρίζει το νησί της Αφροδίτης εδώ και 57 χρόνια, καθιστώντας την, την μόνη διχοτομημένη πρωτεύουσα στον κόσμο. Ο διαχωρισμός που προκλήθηκε με τον πόλεμο του 1974 είχε και συνεχίζει να έχει, τεράστιες επιπτώσεις σε όλους τους τομείς στην καρδιά του νησιού. Αυτό που κάποτε ήταν το πιο κεντρικό εμπορικό ζωντανό τετράγωνο και αναμειγνύονταν ποικίλες δραστηριότητες, έγινε μονομιάς μια ακατοίκητη ζώνη. Οι γειτονιές της εγκαταλείφθηκαν και οι δημόσιοι χώροι είτε δεν επαρκούν είτε υπολειτουργούν. Η ασυνέχεια είναι εμφανής και δημιουργούνται χώροι οι οποίοι πάσχουν από νόημα και θέτουν ερωτήματα για τη χρήση και την αξιοποίησή τους. Χώροι οι οποίοι χαρακτηρίζονται από απουσία λειτουργικής, υλικής και κοινωνικής ζωής με αποτέλεσμα να έρχονται αντιμέτωποι με τον χαρακτηρισμό του αστικού κενού.

Στην παρούσα εργασία εξετάζονται τα αστικά κενά σε χωρικό και αντιληπτικό επίπεδο, οι προοπτικές τους ως χώροι αναδημιουργίας του δημόσιου χαρακτήρα, ως τοπίων αστικού «πρασίνου» καθώς και οι διαδικασίες επανένταξής τους. Σε μια μικρή πόλη της Μεσογείου, όπως η Λευκωσία, ο δημόσιος χώρος δεν είχε πάντα την σημασία που του άξιζε, βρισκόταν και βρίσκεται σε απαξίωση. Γι' αυτό εντοπίζονται τα αστικά κενά, ένα λανθάνον δυναμικό, ως την μοναδική πρώτη τάξεως ευκαιρία για την ύπαρξη δημόσιων χώρων

και ως την μοναδική ευκαιρία για να ζωντανέψει ξανά το ιστορικό κέντρο.

Παρόλους τους μετασηματισμούς της διαιρούμενης πόλης, η ίδια η πόλη δεν έχει την ανάγκη συνεχούς επέκτασης, αφού διαπιστώνεται πως υπάρχουν ανενεργά και αξιόλογα τμήματα στο εσωτερικό της. Τόποι που θεωρούνται αστικά κενά, που δεν έχουν ταυτότητα και υποβαθμίζουν την ποιότητα ζωής των κατοίκων περιμένοντας την επανένταξή τους στον αστικό ιστό. Ιδιαίτερη σημασία πρέπει να δοθεί στις κατοικημένες περιοχές πλησίον της νεκρής ζώνης, που είναι οι πλέον πιο ευάλωτες από κάθε άποψη λόγω της τοποθεσίας τους.

Η σύγχρονη πόλη οφείλει να αρπάζει κάθε μορφής ευκαιρία και να την εκμεταλλεύεται σωστά, με απώτερο στόχο την βιωσιμότητα του πληθυσμού. Τα αστικά κενά μπορούν να μεταλλαχθούν και να χρησιμοποιηθούν ως «εργαλεία» δημιουργίας ενός ιδιαίτερου και πρωτοποριακού αστικού δημόσιου τοπίου. Μέσα από δράσεις και ήπιες παρεμβάσεις μπορούν να ενεργοποιηθούν και να βελτιώσουν τις συνθήκες διαβίωσης της πόλης. Γιατί όπως αναφέρει και ο Rem Koolhaas «Περισσότερο από ποτέ, η πόλη είναι ό,τι πολυτιμότερο έχουμε»

Αν όμως τα αστικά κενά κτιστούν, τότε πως θα καταστεί εφικτή η ανάκτηση του ανοικτού δημόσιου χώρου; Αυτό που η πόλη χρειάζεται, είναι μια αναθεώρηση των αστικών κενών η οποία θα πατήσει σε θέματα κοινωνικά και περιβαλλοντικά αλλά και

συλλογικής μνήμης. Θα μπορούσε να υπάρξει μια άλλη κατευθυντήρια οδός έτσι ώστε να αποδοθεί σε αυτούς τους χώρους αξία, που απ'ότι φαίνεται είναι αναπόσπαστα στοιχεία της αστικής δομής; Θα μπορούσε να υπάρξει μια διαφορετική αντιμετώπιση στους ενδιάμεσους χώρους αντί το κτίσιμό τους;

Στην εργασία θα αναφερθούν εφήμερες δράσεις και ήπιες σχεδιαστικές παρεμβάσεις, οι οποίες εκμεταλλεύονται τον ενδιάμεσο και ανοικτό χαρακτήρα των αστικών κενών, με στόχο την δημοσίευση του προβλήματος και στην μετέπειτα αξιοποίησή τους. Μέσω των παρεμβάσεων δίνεται στα κενά της πόλης ένα βέβαιο νόημα και τα μετατρέπονται αυτόματα σε σημεία αναφοράς του δημόσιου χώρου. Οι δράσεις και οι επεμβάσεις ωθούν τους κατοίκους- κοινό να έχουν ενεργή συμμετοχή και έτσι επιτυγχάνεται η αλληλεπίδραση των ασαφών εδαφών με τους κατοίκους και την αστική ζωή.

Τα αστικά κενά αποτελούν πρόσφορες πηγές για διαμόρφωση του αστικού τοπίου, σε τέτοιο βαθμό, ώστε να μπορέσει να εξασφαλιστεί η κινητοποίηση της περιβαλλοντικής ευαισθησίας των πολιτών, καθώς πρόκειται για χώρους ενταγμένους στην καθημερινότητά τους. Τα αστικά κενά, δεν είναι χώροι χωρίς ζωή, είναι δοχεία μνήμης, χώροι οι οποίοι με σωστή διαχείριση και λαμβάνοντας υπόψιν τις προτεραιότητες της σύγχρονης πόλης, μπορούν να αποτελέσουν τρόπους αντιμετώπισης της ήδη επιβαρυσμένης κατάστασης του ιστορικού κέντρου της Λευκωσίας, συντελώντας στην σημαντική βελτίωσή της. Μπορούν να

μεταλλαχτούν και να λειτουργήσουν ως πόλοι έλξης νέων δραστηριοτήτων, που μόνο θετικά επιδρούν στις γειτονικές περιοχές.

«Η Λευκωσία μας αποδημεί στους χάρτες
σε αταχυδρόμητες φωτογραφίες
απ' τις ψηλές ταρατσες την κοιτάμε
να ταξιδεύει στην ποδιά του Πενταδακτύλου.
Μα η άλλη Λευκωσία φυλλορροεί στα στήθη μας
στα βραδινά μας βλέφαρα
η Λευκωσία μας η παλιά
η Λευκωσία μας»

Κύπρος Χρυσάνθης, « Η ευτυχία της γης», 1983

MEDITERRANEAN SEA

TURKISH REPUBLIC OF NORTHERN CYPRUS (Recognized by Turkey only)

REPUBLIC OF CYPRUS

35°30'

35°

34°30'

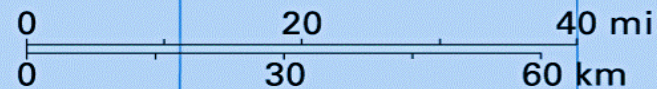
32°30'

33°

33°30'

34°

34°30'

Κεφάλαιο 1

1.0. Έλλειψη δημόσιου χώρου στην Λευκωσία_ Ιστορική και συγχρονική επισκόπηση

1.1. Τοπογραφική εξέλιξη και ιστορική αναδρομή της [...] Λευκωσίας.

1.1.1. Η αρχαία Λευκωσία 3900 π.Χ -330 μ.Χ.

Η Λευκωσία γνωστή διεθνώς με το ιταλικό όνομα Nicosia¹ (από τα γαλλικά: Nicosie), είναι η πρωτεύουσα της Κύπρου² και βρίσκεται στο κεντρικό μέρος του νησιού. Η ευρύτερη περιοχή της Λευκωσίας είναι ίσως η μόνη που κατοικείται αδιάκοπα από τη Χαλκολιθική

Εικόνα 2_ Είναι η μόνη από τις 6 επαρχίες που συνορεύει με όλες τις άλλες

¹ Το όνομα "Nicosia" εμφανίστηκε προς το τέλος του 12ου αιώνα, όταν η πόλη διοικούνταν από τους Ναΐτες Ιππότες. Άλλα της πόλης: Λήδρα - Καλλινίκιση-Λευκοθέα - Λευκουσία - Λευκωσία - Νικοσία - Λευκωσία. Γνωστή ως Λήδρα στους αρχαίους χρόνους. Το όνομα 'Λευκωσία' πιθανώς προέρχεται από τον Λεύκο, γιο του Πτολεμαίου Α' της Αιγύπτου ή από τη Λεύκη που ήταν άφθονη στην κοίτη

εποχή (αρχές της τρίτης χιλιετηρίδας π.Χ). Η αφητηρία και το σημείο αναφοράς της πόλης ήταν η πεδιάδα της Μεσαορίας λόγω της προστασίας που της παρείχαν οι οροσειρές Πενταδακτύλου και Τροόδους, και λόγω του Πεδιαίου ποταμού. Ο χαρακτήρας της πόλης κτίζεται γύρω και σε σχέση με τον ρου του ποταμού, τα πηγάδια, και τα υπόγεια στρώματα του νερού τα οποία τροφοδοτούσαν τους κήπους, τα περιβόλια και τα σπίτια της Λευκωσίας με ένα προχωρημένο σύστημα υδροδότησης. Πρόσφατες ανασκαφές στο λόφο του Αγίου Γεωργίου «ΠΑΣΥΔΥ», έφεραν στο φως ένα σύμπλεγμα κτιρίων, εργαστηρίων κεραμικής, υφαντικής και άλλων δωματίων που επαληθεύουν την ύπαρξη ενός σημαντικού πυρήνα της εποχής του Σιδήρου στην Λευκωσία. Στον ίδιο χώρο βρέθηκε ένα μεγάλο ελαιοτριβείο.

Μια πόλη άναρχη σε ό,τι αφορά την πολεοδομία της, αλλά μια πόλη όμορφη, ασφαλής και πλούσια σε κήπους, περιβόλια και νερά.

1.1.2. Η Βυζαντινή Λευκωσία 395-1191.

Η πόλη συνεχίζει να αναπτύσσεται γύρω από τον Πεδιαίο ποταμό, ο οποίος την διασχίζει και την χωρίζει στα δύο καθορίζοντας την τοπογραφία της.³ Οι γρήγοροι ρυθμοί ανάπτυξης της πόλης και τα

του ποταμού της πόλης. Η πόλη έφερε επίσης το όνομα της Λευκοθέας - λεύκη θεά.

² Η Κύπρος βρίσκεται στο βορειοανατολικό άκρο της ανατολικής λεκάνης της Μεσογείου και είναι το τρίτο σε μέγεθος νησί μετά τη Σαρδηνία και τη Σικελία.

³ Εμπαινε από την Πόρτα της Πάφου και έβγαινε από την Πόρτα της Αμμοχώστου.

διαδοχικά στρώματα χιλιετιών δεν άφησαν αρκετές απτές μαρτυρίες. (εικόνα 3)

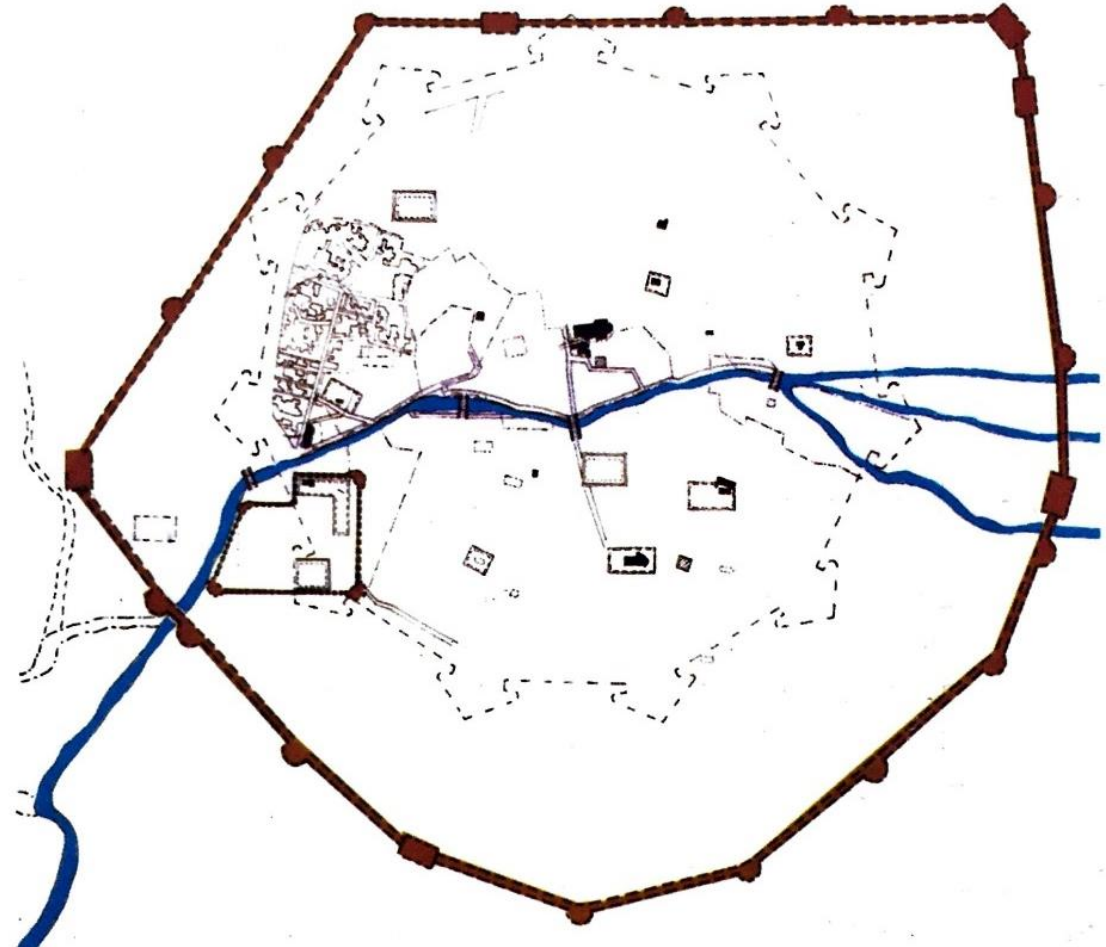
Εικόνα 3_Η Λευκωσία όπως απεικονίζεται στο χάρτη του Ferrandus Bertelli, 1562

Η κάθε γενιά κτίζει επάνω στην προηγούμενη, η ανθρώπινη φιλοδοξία βρίσκει πάντα έδαφος να εκφραστεί και να δοξασθεί. Εκεί που ήταν το παλάτι σήμερα το νέο δημαρχείο. Εκεί όπου παλιά βρισκόταν η μεγάλη πλατεία, σήμερα ο καθεδρικός ναός. Εκεί όπου έπεσαν μαχόμενοι οι Συγκλητικοί και οι Ποδοκάταροι, σήμερα το έργο της Ζάχα Χαντίτ. Στο λόφο της ΠΑΣΥΔΥ η νέα βουλή. Στο παλιό ρολόι, το Ίδρυμα Πολιτισμού. (Μαραγκού, 2009)

1.1.3. Η Φράγκικη Λευκωσία 1192-1489.

Το σημαντικότερο γνώρισμα συνεχίζει να είναι ο Πεδιαίος ποταμός τον οποίο οι Φράγκοι εντάξανε μέσα στα τείχη. (εικόνα 4) Η πόλη αναπτύχθηκε και απέκτησε παλάτια και δόξα με κήπους ζηλευτούς, με πολλές πλατείες, ιδιωτικούς κήπους, αγορές, πανδοχεία, λουτρά

κ.α που όλα και όλοι αντανακλούσαν μια πολύβουη πόλη που φιλοξενούσε διάφορες εθνότητες.

Εικόνα 4_Υποθετική πρόταση για τα τείχη της Λευκωσίας των Φράγκων

Οι χρονικογράφοι αναφέρονται σε διάφορες πλατείες και σε πληθώρα αγορών στους κύριους δρόμους της που έχουν χαθεί. Η μικρή πλατεία (piccola piazza) μπροστά από τον Άγιο Ιουλιανό, η κάτω Μέση (piazza da basso- piazza di sotto), η πλατεία των Πιζάνων (piazza dei Pisani) και η άνω πλατεία (piazza di sopra) κοντά στο καστέλο και τον ποταμό (Καστελιώτισσα). (Μαραγκού, 2009). Πολλοί από τους δημόσιους κήπους χάθηκαν όπως αυτός κοντά στην εκκλησία της Αγίας Μαρίας των Αυγουστίνων, ο κήπος του Πεύκου, ο κήπος του Φακελάτου και ο κήπος του μεγάλου του αυθέντη της Τύρου. (Μαραγκού, 2009)

Οι αγορές και οι πλατείες βρίσκονταν κυρίως γύρω από το σημαντικότερο σημείο των Φράγκων, την Αγία Σοφία- στο κέντρο της πόλης και αποτελούσαν σημεία αναφοράς. Πηγές τοποθετούν και στο ανατολικότερο κομμάτι τις αγορές, τις πλατείες και τα μαγαζιά. Έμποροι από όλα τα μέρη του κόσμου συγκεντρώνονταν εκεί. Οι περιοχές στους προμαχώνες Davila και Rodocataro χαρακτηρίζονται από ένα αμάλγαμα κατοίκησης και από πολλούς κήπους. Εκεί τοποθετούνται και τα βασιλικά βαφεία και τα εργοστάσια ζαχαρέως. Το τμήμα ανάμεσα στους προμαχώνες Mula και Barbaro παραμένει το πιο κενό κομμάτι της Λευκωσίας.

⁴ Τα τείχη κατασκευάστηκαν από χώμα και επενδύθηκαν με πλίνθους

Δυστυχώς λίγα έχουν μείνει από τη λαμπρή πρωτεύουσα και την τοπογραφία της που άλλαξε με την πάροδο του χρόνου και με τα ιστορικά γεγονότα.

1.1.4. Η Ενετική Λευκωσία 1489-1571. Οι ενετοί ρίχνουν τα τείχη και τα κτίζουν ξανά, χρησιμοποιώντας τα ίδια υλικά⁴, και με σχέδια του μηχανικού Giulio Savorgnan.⁵ (Εικόνα6) Εκτός από τα νέα τείχη,

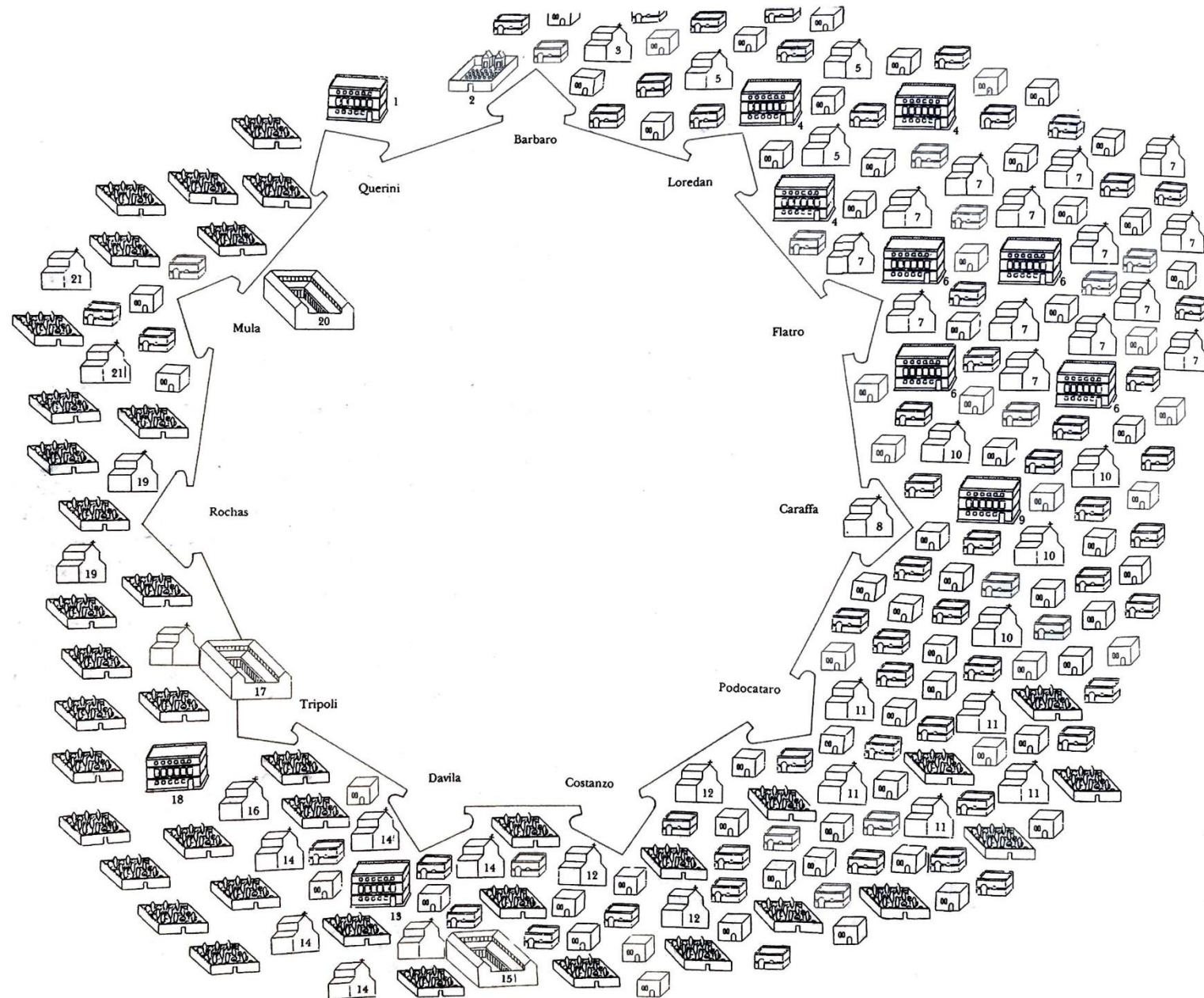
Εικόνα 5_ Η Λευκωσία όπως απεικονίζεται στο χάρτη της Κύπρου του Λεωνίδα Αττάρ, 1542

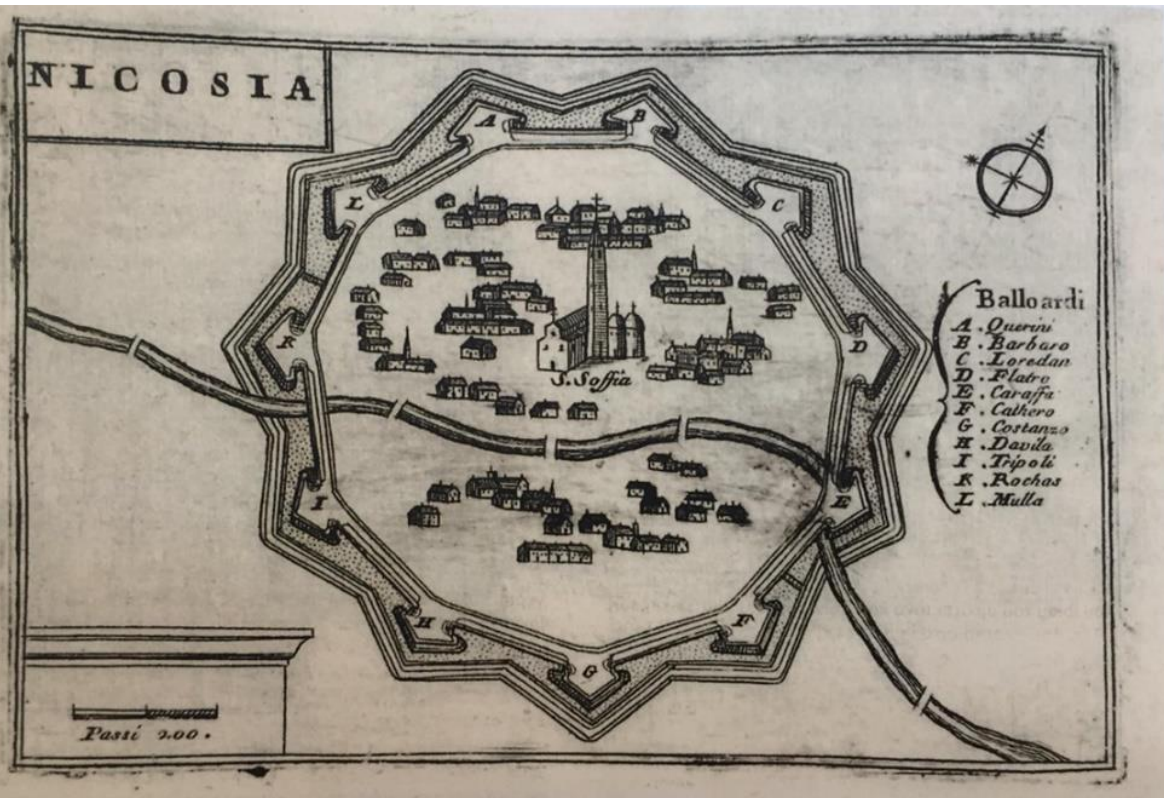
⁵ Η οχύρωση της Λευκωσίας είναι το μοναδικό δείγμα κυκλικής οχύρωσης που έχει διασωθεί, Jeffery, George. "XVI- Century Fortress of Nicosia" in The Builder. January 19, 1907. Vol. XCII, no. 337, p.51-55

δεν έκτισαν σημαντικά μνημεία ή δημόσια κτίρια στην πόλη. Στράφηκαν κυρίως προς την πόλη της Αμμοχώστου, διαλύοντας τελείως την τοπογραφία της φράγκικης πόλης.

Οι συνθήκες διαβίωσης των κατοίκων της Λευκωσίας ήταν δύσκολες κάτω από την ενετική κυριαρχία. Την περίοδο εκείνη αλληπάλληλοι σεισμοί, επιδημίες πανώλης, ανομβρίες και πλημύρες δυσκόλευαν ακόμα περισσότερο την κατάσταση στην Λευκωσία με τους ενετούς να παραμένουν σε απραξία. Αποκορύφωμα ήταν η άλωση των Οθωμανών μετά την τετράμηνη πολιορκία τους. (εικόνα 9) Η κυριαρχία των ενετών αν και μικρή σε χρονική διάρκεια ήταν καταλυτική για το μέλλον.

Εικόνα 6_Υποθετικός χάρτης των μοναστηριών, εκκλησιών, ιδιωτικών ιδιοκτησιών και κήπων που καταστράφηκαν, σύμφωνα με το έγγραφο του Nogiero.

Εικόνα 7_Χάρτης της Λευκωσίας του Vincenzo Maria Coronelli, Βενετία 1706.
Ο ποταμός χωρίζει την πόλη

Εικόνα 8_Χάρτης της Λευκωσίας ανώνυμου που δείχνει την αλλαγή της ροής του Πεδιαίου ποταμού.
Η αλλαγή έγινε λόγω των φονικών πλημμυρών

Εικόνα 9_H άλωση της Λευκωσίας. Είναι ενδιαφέρον το γεγονός ότι το εσωτερικό της πόλης είναι προστατευμένο από μια δεύτερη σειρά οχυρωματικών έργων με πύργους.

1.1.5. Η Οθωμανική Λευκωσία 1570-1878.

Οι τρεις αιώνες της οθωμανικής κυριαρχίας σηματοδοτούν το σταδιακό πέρασμα της Λευκωσίας από μια αριστοκρατική φεουδαρχική πόλη, σε μια πόλη με έντονο ανατολικό χαρακτήρα. Μνήμες αυτής της πόλης υπάρχουν και σήμερα. (Μαραγκού, 2009).

Η πόλη παραμένει κλειστή με μοναδικά ανοίγματα τις τρεις πύλες, της Αμμοχώστου, της Κερύνειας και της Πάφου. Γύρω από αυτά τα καίρια και ζωτικά σημεία της πόλης αναπτύχθηκε το «ανατολίτικο παζάρι». Πλήθος από παζάρια και γυναικοπάζαρα, αποτελούσαν κέντρα κοινωνικής ζωής (23 αγορές) και η πόλη απέκτησε σημαντική εμπορική θέση σε μικρές βιοτεχνίες.

Εικόνα 10 & 11_ Φωτογραφίες της Λευκωσίας, 1878

Την περίοδο αυτή η πόλη απέκτησε αξιόλογα δημόσια κτίρια, όπως νέα τζαμιά με κοιμητήρια στις αυλές τους, οθωμανικά σχολεία, χάνια που βρίσκονταν γύρω από την Αγία Σοφία, και (8) δημόσια λουτρά (χαμάμ) για τις ανάγκες του πληθυσμού αλλά και των ταξιδιωτών που διανυκτέρευαν. Για την κάλυψη θρησκευτικών αναγκών χρησιμοποιήθηκαν και οι υφιστάμενοι γοθτικοί ναοί. Ο Cornelius Van Bruyn το 1683 γράφει πως υπάρχει μια πλατεία κοντά στο παλάτι του Πασά μεγάλων διαστάσεων και με καταπληκτική δόμηση. Τα ιδιωτικά κτίρια απέκτησαν έντονη εσωστρέφεια, με εσωτερικές αυλές και με λίγα ανοίγματα προς τον δρόμο. (Μαραγκού, 2009)

Οι ταξιδιώτες της Λευκωσίας, την χαρακτήριζαν ως «ρυπαρή και ανυπεράσπιστη», με τεράστια προβλήματα δημόσιας υγείας, ρίχνοντας το φταίξιμο στην οθωμανική αυτοκρατορία. Άλλοι την σύγκριναν με τη Δαμασκό και την Κωνσταντινούπολη λόγω του ανατολίτικου χαρακτήρα της. Όμως όλοι μιλούν για τους κήπους και τα νερά της, τα περιβόλια, τα ψηλά κυπαρίσσια και τις φοινικιές της.

1.1.6. Η Βρετανική Λευκωσία 1878-1959.

Με την άφιξη τους οι Βρετανοί στις 29 Ιουνίου του 1878 είχαν να αντιμετωπίσουν την «άθλια κατάσταση» της Λευκωσίας. Οι Άγγλοι κατάφεραν να αναμορφώσουν την πόλη που ασφυκτιούσε μέσα στα κλειστά βενετσιάνικα τείχη. Κατασκεύασαν νέες διόδους επικοινωνίας ανάμεσα στην περικλειστή πόλη, η οποία σιγά-σιγά διαμορφωνόταν και έξω από τα τείχη. Μεριμνήσαν για την βελτίωση της ποιότητας ζωής και κατασκεύασαν αεροδρόμιο, ταχυδρομείο, σιδηρόδρομο και τηλεγραφείο συμβάλλοντας έτσι στην ανάπτυξη του εμπορείου και της βιοτεχνίας και στην σύνδεση της πόλης με τον υπόλοιπο κόσμο.⁶

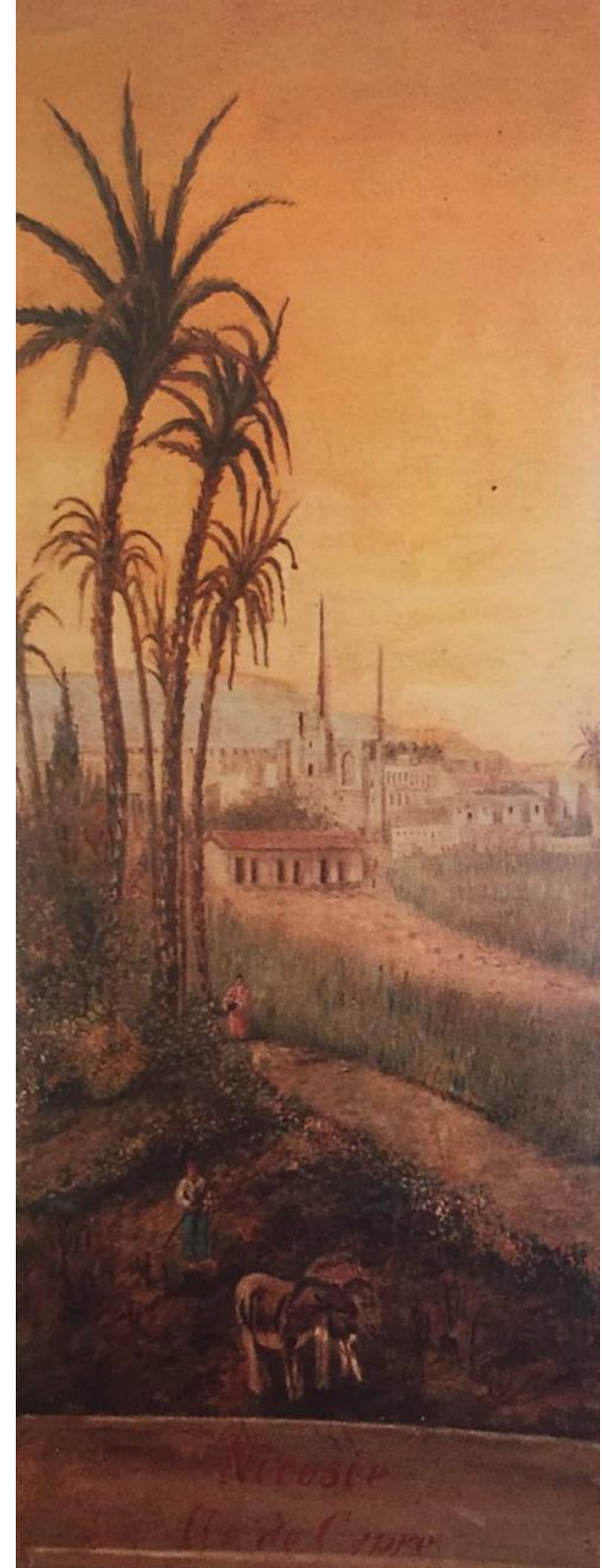
Οι Άγγλοι σεβάστηκαν σε μεγάλο βαθμό την ιστορική δομή της πόλης, έκτιζαν με μέτρο και δεν διατάραξαν τον πολεοδομικό ιστό της εντός των τειχών πόλης, ενώ τοποθέτησαν την διοίκηση στο εξωτερικό. Το εμπορικό κέντρο κρατήθηκε μέσα από τα τείχη, όπως

⁶ Οι Βρετανοί φύτεψαν χιλιάδες δενδρύλλια ευκαλύπτων κατά μήκος του Πεδιαίου ποταμού.

επίσης και οι παραδοσιακοί πυρήνες των οικισμών γύρω από τις εκκλησίες.

Εικόνα 12_ Μια όμορφη πόλη με πολλούς κήπους και φοινικιές. Στη φωτογραφία φαίνεται η εκκλησία της Αγίας Αικατερίνης και το Γενί τζαμί.

Εικόνα 13_ Πάνω
αριστερά: το τζαμί
Ομεριέ,
Εικόνα 14_ Κάτω
αριστερά: Παζάρι το
1928 στη Λευκωσία.
Εικόνα 15_ Δεξιά:
Λευκωσία.

Εικόνα 16_Αριστερά:
Υπαίθριο καφενείο.
Εικόνα 17_Δεξιά: η
Πύλη της Πάφου,
Εικόνα 18_Κάτω:
Το γυναικοπάζαρο,

1.1.7. Η σημερινή Λευκωσία.

Μετά τον απελευθερωτικό αγώνα του 1955-59 κατά της βρετανικής κυριαρχίας η Κύπρος ήταν πλέον ελεύθερο κράτος. Η Βρετανία αποχωρεί από το νησί αφήνοντας όμως τις βάσεις της για προστασία μεταξύ των δύο κοινοτήτων, Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων.

Οι σχέσεις των δυο κοινοτήτων δεν ήταν οι αναμενόμενες, καθημερινά επεισόδια μεταξύ των δύο κοινοτήτων, λόγω μη συμφωνίας σε πολιτικά και νομοθετικά ζητήματα, είχε ως αποτέλεσμα την διχοτόμηση του νησιού το 1963 από τις εγγυήτριες δυνάμεις (Βρετανία, Τουρκία, Ελλάδα). Στις 30.12.1963 συμφώνησαν να αναθέσουν στις βρετανικές δυνάμεις το σεβασμό της κατάπαυσης του πυρός και την αποκατάσταση της τάξης. (Lacarrière.J, 2003). Η απόφαση ήταν:

«Διαιρεί και βασίλευε»

Ο διαχωρισμός ανατέθηκε στο στρατηγό διοικητή των βρετανικών βάσεων Peter Yung, ο οποίος τράβηξε στον χάρτη με πράσινο μολύβι τη γραμμή που τελικά κατέλαβε τη δύναμη να μοιράσει το νησί της Αφροδίτης στα δύο και να παραμείνει στην ιστορία με το

⁷Αλλιώς Buffer Zone (ουδέτερη ζώνη), Zone-Tampon (ζώνη μεταξύ δυο αντίπαλων κρατών), Νεκρή ζώνη, Πράσινη γραμμή, Γραμμή Κατάπαυσης του Πυρός, Γραμμή Αττίλα. Η πράσινη γραμμή έχει μήκος 300 χιλιόμετρα και πλάτος από τρία έως ένα χιλιόμετρο. (<https://www.youtube.com/watch?v=iHDn4xEtBMU>)

όνομα «Πράσινη Γραμμή»⁷, καθιστώντας την Λευκωσία τη μόνη διχοτομημένη πρωτεύουσα στον κόσμο.

Τόσα χρόνια αναζητούσαμε θέματα.

Να τα, λοιπόν, τώρα!

Να που όταν, επί παραδείγματι,

πήραν τον σκοτωμένο

απ' τ' αντικρινό οικόπεδο

δεν πρόσεξαν την τσάντα με το πρόγευμα

που του είχε ετοιμάσει η γυναίκα του

και παρέμεινε.

Οι φοβερές μέρες του Δεκέμβρη του 1963 στη Λευκωσία⁸, Κώστας Μόντης

⁸Ο ποιητής αναφέρεται στις διακοινοτικές συγκρούσεις που ξέσπασαν τον Δεκέμβριο του 1963 και είχαν ως αποτέλεσμα, ανάμεσα σε άλλα, τη διαίρεση της Λευκωσίας (που είχε συμβεί σε πρώτο στάδιο ήδη από το καλοκαίρι του 1958) με τη δημιουργία της λεγόμενης Πράσινης Γραμμής.

Αυτή η τραγωδία έφτασε σε παροξυσμό το 1974 με την εισβολή των Τούρκων στο νησί. Η Τουρκία δεν ήθελε να καταστεί το νησί επισήμως ελληνικό έδαφος, γιατί αυτή τότε κινδύνευε να βρεθεί περικυκλωμένη από μια αλυσίδα νησιών προσαρτημένων στην Ελλάδα. Τον Ιούλιο του 1974, δόθηκε η ευκαιρία στην Τουρκία να επέμβει στο νησί και από τότε ελέγχει το βόρειο τμήμα που βρίσκεται κοντά στα τουρκικά παράλια. (Γκουρογιάννης, 2009)

Είναι δύσκολο να πιστέψω
πως μας τους έφερε η θάλασσα της Κερύνιας,
είναι δύσκολο να πιστέψω
πως μας τους έφερε η αγαπημένη θάλασσα της Κερύνιας.

Κώστα Μόντη, «"Στιγμές" της εισβολής»1975

«Δέκα χρόνια έστελλε τις μέλισσές του ο Ονήσιλος να μας
κεντρίσουν να μας ξυπνήσουν να μας φέρουν ένα μήνυμα. Δέκα
χιλιάδες μέλισσες έστειλε ο Ονήσιλος κι όλες ψοφήσανε απάνω
στο παχύ μας δέρμα χωρίς τίποτα να νιώσουμε. Κι όταν το
ποδοβολητό των βαρβάρων έφτασε στη Σαλαμίνα φρύαξε ο
Ονήσιλος. Άλλο δεν άντεξε. Άρπαξε το καύκαλό του και το
θρυμματίσε απάνω στο κεφάλι μου. Κι έγεια νεκρός. Άδοξος,
άθλιος, καταραμένος απ' τον Ονήσιλο.»⁹

Παντελής Μηχανικός, «Ονήσιλος» 1975

⁹ Ο ποιητής αποδίδει την ευθύνη για την τραγωδία του 1974 όχι στους εισβολείς ούτε στις Μεγάλες Δυνάμεις, αλλά στον κυπριακό λαό, χωρίς να εξαιρεί τον εαυτό του. Ο κυπριακός λαός είναι υπεύθυνος, γιατί είχε βυθιστεί πλήρως στην

καταναλωτική ευμάρεια, στη δημιουργία ενός επίγειου παράδεισου και δεν μπόρεσε να αφουγκραστεί τα μηνύματα της ιστορίας. Όλες οι μέλισσες (προειδοποιήσεις) «ψοφήσανε πάνω στο παχύ του δέρμα».

Υστερα ξεφύτρωσε και το νέο φρούτο με τη «Πράσινη Γραμμή», έργο και αυτό των Εγγλέζων. Σκοτώθηκαν πολλοί, Έλληνες και Τούρκοι. Η πόλη μοιράστηκε στα δύο, φυλάκια και πάλι φυλάκια. Έτσι άρχισε μια νέα εποχή για τη Λευκωσία.»

Γιάννης Παπαδάκης, Η ηχώ της Νεκρής Ζώνης Οδοιπορικό στη διαιρεμένη Κύπρο, Αθήνα, Scripta, 2009 (εικόνα 19)

Ο Γ.Παπαδάκης (1998) περιδιαβαίνοντας την Χώρα- η πιο ενδόμυχα προσωπική ονομασία της Λευκωσίας- την περιγράφει περιεκτικά ως την πόλη που βρισκόταν κάποτε στο κέντρο και αργότερα βρέθηκε να απλώνεται στις άκρες, ως μια πόλη που διασχίζεται από μια εμβληματικά νεκρή γη, ως «το μέρος που ενώνει και χωρίζει τις προκατειλημμένες αντιθέσεις, όπως αυτές μεταξύ Ελλήνων και Τούρκων, Χριστιανών και Μουσουλμάνων Ανατολής και Δύσης».

Την κατάσταση στην πρωτεύουσα περιέγραψε γλαφυρά και ο Μουχάμεντ Αλ-Ασάν (2007): «Αυτό που κάποτε ήταν ένα κεντρικό εμπορικό ζωντανό τετράγωνο έγινε μονομιάς μια ακατοίκητη ζώνη. Οι παρακείμενες περιοχές στον Βορρά και στον Νότο υποβαθμίστηκαν και αυτές καθώς οι οργανικές συνδέσεις από γείτονα σε γείτονα αποκόπηκαν βίαια». (Lacarrière, 2003)

«Η δική μου η πατρίδα έχει μοιραστεί στα δύο. Ποιο από τα δυο κομμάτια πρέπει ν' αγαπώ;»¹⁰ Νεσιέ Γιασίν

1.2. Το ιστορικό κέντρο εντός των τειχών και η σημασία του.

Ένα ιδιαίτερης σημασίας μέρος στο πολύπλοκο φάσμα των ιδιαίτερων τόπων μας είναι το παλιό τμήμα της πόλης μας, το ιστορικό κέντρο. Μοναδικό και ανεπανάληπτο στην ιστορία της

¹⁰Η Νεσιέ Γιασίν (Neshe Yashin), γεννήθηκε το 1959 στη Λευκωσία. Σπούδασε τουρκική λογοτεχνία στο Πανεπιστήμιο της Κωνσταντινούπολης και διδάσκει στο Τμήμα Τουρκικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Κύπρου.

πόλης. Είναι μια αναντικατάστατη μαρτυρία και αναπόσπαστο συνθετικό στοιχείο της πολιτιστικής ταυτότητας του τόπου, που οριοθετεί ταυτόχρονα και την ιστορική συνείδηση- συνέχεια του κυπριακού λαού.

Σημασιολογικά, η παλιά Λευκωσία διαθέτει διαστάσεις διδακτικές, αποτελεί αναντικατάστατο εργαλείο παιδείας, κίνητρο και ερέθισμα πνευματικής και καλλιτεχνικής δημιουργίας. Οι αισθητικές και πολιτιστικές ιδιότητές της, την καθιστούν σαν μια αξεπέραστη μοναδική αξία χρήσης, αξία που δικαιούται να την χρησιμοποιεί και να την απολαμβάνει ολόκληρη η πολιτεία. Αποτελεί τον πολυτιμότερο θησαυρό του τόπου μας στο επίπεδο του κτιστού περιβάλλοντος. (Αχνιώτης Ηρακλής, 2018) Η αναγνώριση της ιστορικής της ταυτότητας, της μοναδικότητας και ποιοτικής της στάθμης, παραπέμπουν στην αντιμετώπισή της σαν ένα πολυσύνθετο μνημείο που θα πρέπει να προστατευθεί ως σύνολο. (Χάρτης 1)

Η οικειότητα που αναπτύσσεται στη σχέση του ανθρώπου με τον χώρο των ιστορικών κέντρων είναι μοναδική. Το μέρος είναι από κάθε άποψη (χωρική, κοινωνική) φιλόξενο, ικανό να δεχτεί τη διαφορετικότητα, παρέχοντας κάθε ευκολία στην προσαρμογή. Στην αναζήτηση συγκριτικών πλεονεκτημάτων, ταυτότητας και χαρακτήρα, τα αστικά ιστορικά κέντρα αποτελούν μια σταθερή αξία στην οποία καταφεύγουν πολλές προσπάθειες αναζωογόνησης και αναβίωσης στα αστικά τοπία. (Αχνιώτης Ηρακλής, 2018)

1932

1945

1953

1968

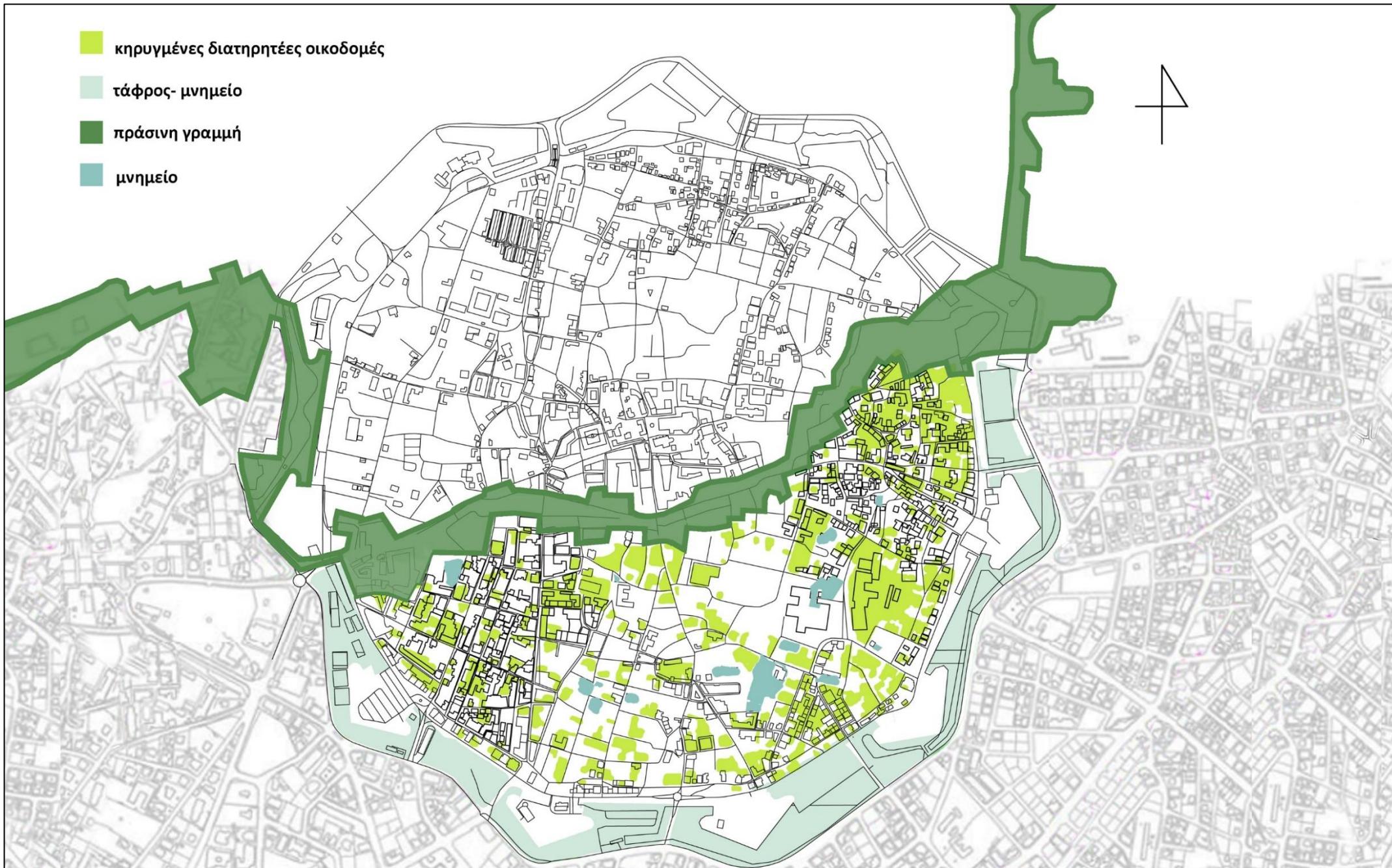
1980

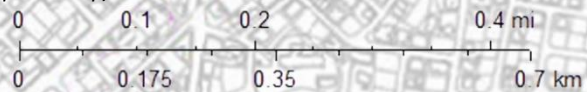
2000

- κηρυγμένες διατηρητέες οικοδομές
- τάφος- μνημείο
- πράσινη γραμμή
- μνημείο

Χάρτης 1_ Η Περιτειχισμένη Πόλη είναι μια μοναδική ιστορική περιοχή, και διαθέτει ένα ευρύ φάσμα μνημείων και κτιρίων εξαιρετικής αρχιτεκτονικής ή περιβαλλοντικής αξίας και ένα συνεκτικό και ομοιογενή αστικό ιστό που στο σύνολο του αποτελεί διεθνές δείγμα πολιτιστικής κληρονομιάς. Πέραν από τον μεγάλο αριθμό διατηρητέων οικοδομών που συνεχίζουν να βρίσκονται σε άσχημη κτιριολογική κατάσταση στο ελεύθερο τμήμα του ιστορικού κέντρου, υπάρχει και ένα οικοδομικό απόθεμα 265 οικοδομών εντός της νεκρής ζώνης που χρήζει ειδικής αντιμετώπισης.

1.2.1. Τα μνημεία που σώζονται σήμερα από την εποχή των Φράγκων.

Μέρη ναών και δημόσιων κτηρίων, αρχιτεκτονικά μέλη των περιόδων των Φράγκων, των Ενετών και των Οθωμανών, (παράθυρα, υπέρθυρα, οικόσημα, ανώφλια) βρίσκονται επαναχρησιμοποιημένα στα περισσότερα μνημεία της πόλης.

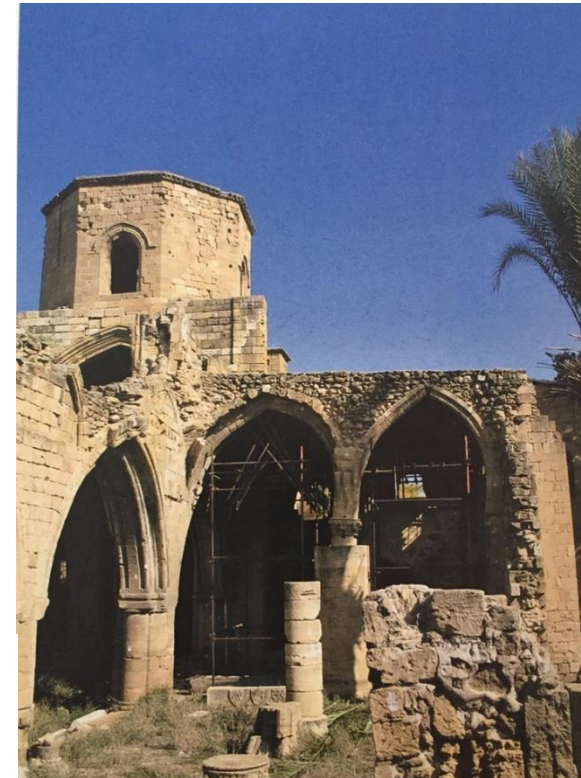
1.2.1.1. Η Αγία Σοφία, 1209.

Ο καθεδρικός ναός της Αγίας Σοφίας στην Λευκωσία είναι εξ ολοκλήρου κτισμένος από πωρόλιθο της Κερύνειας και είναι το πιο σημαντικό δείγμα του Νέου Γοτθικού Ρυθμού στη Μέση Ανατολή¹¹

1.2.1.2. Ο ναός της Παναγίας Οδηγήτριας.

Κατά την διάρκεια της Οθωμανικής κατοχής η εκκλησία μετατρέπεται σε αγορά, ενώ κατά την Αγγλοκρατία σε αποθήκη σιταριού. Σήμερα αναπαλαιώνεται από τα Ηνωμένα Έθνη.

Εικόνα 20_ Αριστερά: Αγία Σοφία
Εικόνα 21_ Δεξιά: Ναός της Παναγίας Οδηγήτριας

¹¹ Boase, Th.S.R. "The Arts in Cyprus" in The History of the Crusades, Volume IV. London, 1977.p. 166

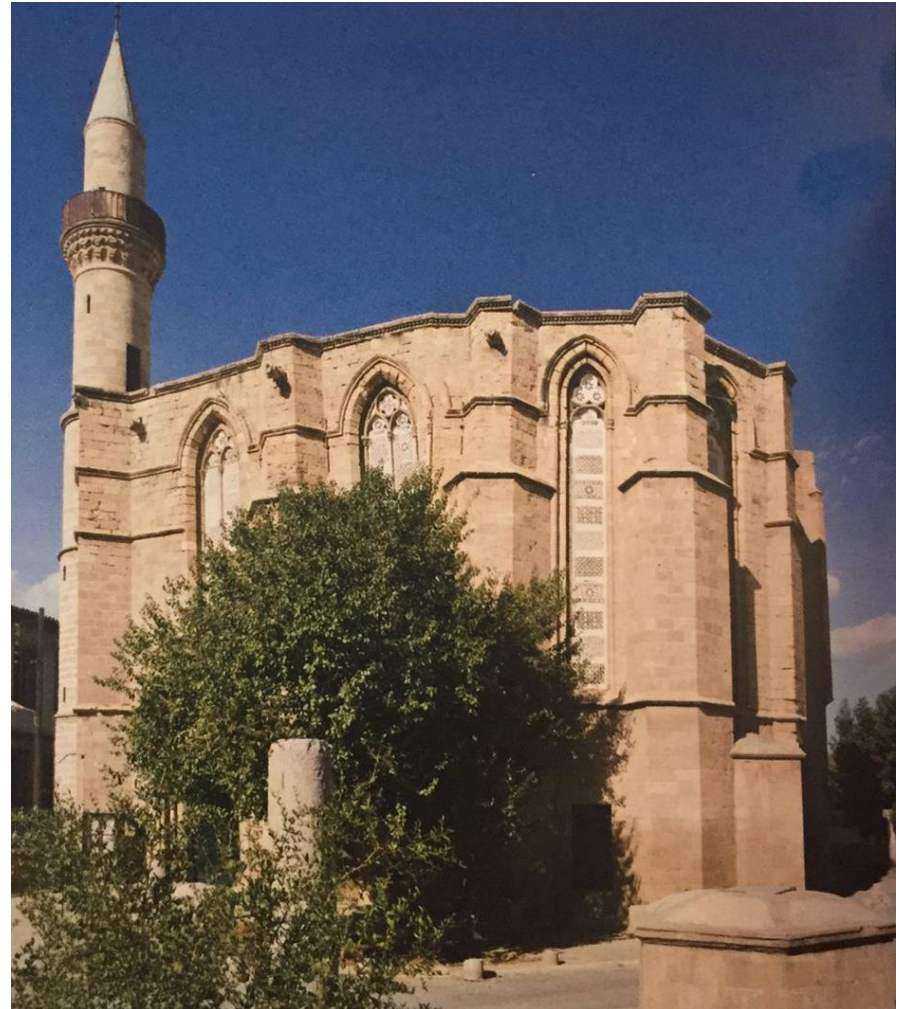
1.2.1.3. Το μοναστήρι των Βενεδικτίνων της Παναγιάς της Τορτόζας (Αρμενίων) 13^{ος} αιώνας.

Η εκκλησία ήταν παλιά το παρεκκλήσι του Μεσαιωνικού Αββαείου των Βενεδικτίνων καλογριών της Παναγιάς της Τύρου. Σήμερα η αρμενική εκκλησία αναπαλαιώνεται από τα Η.Ε

Εικόνα 22_Αριστερά: Το μοναστήρι των Βενεδικτίνων
Εικόνα 23_Δεξιά: Αγία Αικατερίνη (νοτιοανατολική πλευρά)

1.2.1.4. Η εκκλησία της Αγίας Αικατερίνης (Haydar Pasa) 14^{ος} αιώνας. Δίπλα από τον ναό υπήρχε το βασιλικό κοιμητήριο.

1.2.1.5. Η Καστελιώτισσα 14ος αιώνας.

Ο Πάνος Λεβέντης προτείνει ότι ο πρόσφατα αναπαλαιωμένος χώρος μπορεί να είναι μέρος του δεύτερου βασιλικού παλατιού και του μοναστηριού του Άγιου Δομένικου που άρχισε να κτίζεται επί Πέτρου του Β΄ το 1376

1.2.1.6. Το μοναστήρι και η εκκλησία της Παναγίας των Αυγουστίνων (Ομεριέ Τζαμί) 14^{ος} αιώνας.

Ήταν από τα σημαντικότερα μοναστήρια της πόλης.

Εικόνα 24_Αριστερά πάνω: Η Καστελιώτισσα

Εικόνα 25_Αριστερά κάτω: Το κυκλικό παράθυρο στο βόρειο τμήμα είναι αφιερωμένο στον Άγιο Ιωάννη Μονφορτ.

Εικόνα 26_Κάτω μέση: αναγεννησιακό παράθυρο του συμπλέγματος του μοναστηριού

Εικόνα 27_Δεξιά: Ομεριέ Τζαμί

1.3. Η παρακμή των περιοχών που γειτνιάζουν με την πράσινη γραμμή.

Λόγω της de facto διαίρεσης της πόλης αλλά και της σημαντικής αστικής εξάπλωσης, η Πρωτεύουσα της Κύπρου έχει σε μεγάλο βαθμό «γυρίσει την πλάτη» στο Κέντρο της. Η παρακμή του Αστικού Κέντρου και της Λευκωσίας γενικά άρχισε με τη διχοτόμηση της, η οποία προκάλεσε βαθιές υλικές και συναισθηματικές ουλές, πάγωμα των επενδύσεων και τελικά περιθωριοποίηση της περιοχής

Εικόνα 28_

που γειτνιάζει με τη νεκρή ζώνη. Η περιοχή που σήμερα χαρακτηρίζεται ως νεκρή ζώνη αποτελούσε πάντα το οικονομικό, εμπορικό και κοινωνικό κέντρο της πρωτεύουσας. Οι αστικές συνοικίες κατά μήκος της νεκρής ζώνης αποτελούν τις πλέον ευάλωτες από πολεοδομική, κοινωνική και οικονομική άποψη.

Σήμερα, βασικό γνώρισμα των παλιών συνοικιών της Λευκωσίας, είναι η υποβάθμιση της ποιότητας ζωής και του αστικού περιβάλλοντος, η οικονομική στασιμότητα και η πληθυσμιακή αποψίλωση. Εγκαταλειμμένες υποδομές και ουσιώδεις ελλείψεις στην παροχή κοινοτικών και άλλων υπηρεσιών απειλούν τη δυνατότητα λειτουργικής επιβίωσης ευρύτερων αστικών συνόλων, αλλά και τη δυνατότητα συντήρησης αξιόλογων δειγμάτων αρχιτεκτονικής και πολιτιστικής κληρονομιάς. Ο αρχιτεκτονικός πλούτος και τα μνημεία χάνονται μέσα στο υποβαθμισμένο δομημένο περιβάλλον και πολλές φορές καταπονούνται από την εκμετάλλευσή τους με ακατάλληλες χρήσεις.

Η χωροδιάταξη αναπτύξεων όπου στεγάζονται οι διάφοροι τομείς οικονομικής δραστηριότητας εξακολουθεί να παρουσιάζει αρκετά προβλήματα. Εργαστήρια, καταστήματα και γραφεία που είναι διάσπαρτα στην περιοχή ή είναι κοντά σε στρατηγικά σημεία, είτε είναι κενά είτε υποχρησιμοποιούνται. Παρατηρείται ένα πολύ ψηλό ποσοστό κενών υποστατικών που στέγαζαν άλλοτε οικονομικές δραστηριότητες καθώς και πολλές κενές οικιστικές μονάδες, εγκαταλειμμένων ασυντήρητων οικοδομών, αναξιοποίητων κενών τεμαχίων και γερασμένων κτιρίων. (Σχέδιο Περιοχής Κέντρου

Λευκωσίας, 2016). Το κέντρο παρουσιάζει σοβαρή μείωση δραστηριοτήτων, απουσία δημόσιου χώρου, πληθώρα γερασμένων οικοδομών, κενών εμπορικών υποστατικών, αναξιοποίητων οικοδομικών τεμαχίων και γενικά αδυναμία στην προσέλκυση επενδύσεων.

Εικόνα 29_

Πολλές περιοχές μένουν ανεκμετάλλευτες εξαιτίας της κατακράτησής τους από τους ιδιοκτήτες για κερδοσκοπικούς σκοπούς (εικόνα 30), ή λόγω της απουσίας οδικής υποδομής που θα τους εξασφάλιζε την αναγκαία πρόσβαση. Οι ανεκμετάλλευτες

αυτές περιοχές συντείνουν στο φαινόμενο της ασυνέχειας της πόλης, παρόλο που έχουν χαρακτηριστεί ως Ζώνες Ανάπτυξης, ενώ επηρεάζουν παράλληλα και τις αξίες της γης. (Κλόκκαρης,Ε)

Οι προσπάθειες ανάπτυξης που γίνονται, τείνουν να είναι διάσπαρτες και να αφορούν μεμονωμένες ιδιοκτησίες εν μέσω ενός γενικά φτωχού κτιστού περιβάλλοντος που μειώνει την αξία της κάθε επιμέρους επένδυσης. Όπως συμβαίνει και στον Άξονα Δημόσιας Διοίκησης και Πολιτισμού κατά μήκος του Πεδιαίου Ποταμού, ο οποίος συγκεντρώνει αξιόλογα ιδιωτικά και δημόσια κτίρια, αλλά ο χώρος είναι διάσπαρτος από προσωρινές βοηθητικές

Εικόνα 30_

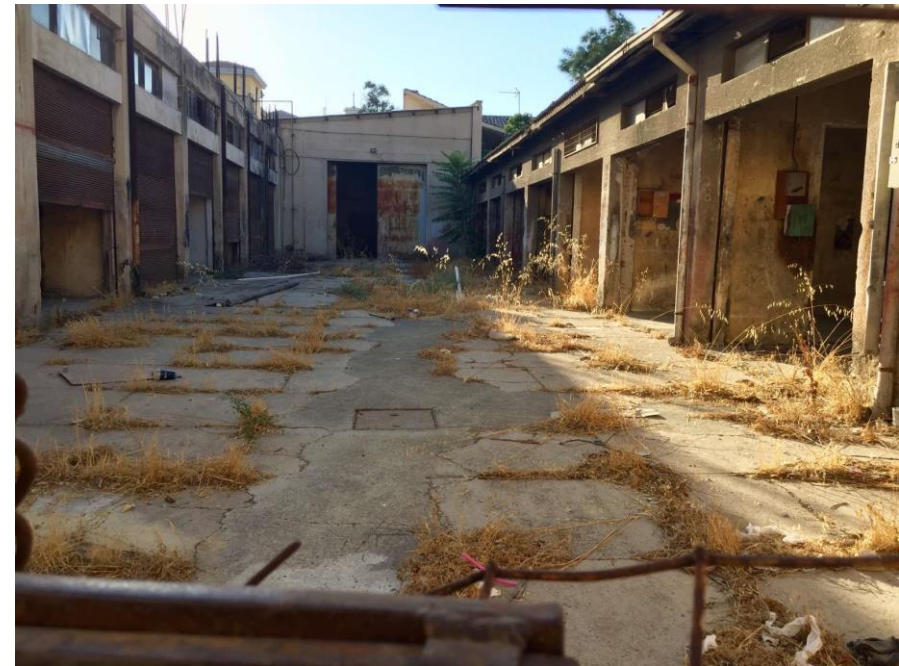
κατασκευές, πρόχειρες επεκτάσεις για τη στέγαση δημόσιων λειτουργιών που δεν προγραμματίστηκαν έγκαιρα και δημόσιους χώρους που δεν αρμόζουν στο περιβάλλον σημαντικών κρατικών υπηρεσιών. Ένα περιβάλλον συχνά ασυνάρτητο, με πολλές κενές εμπορικές μονάδες και φτωχούς δημόσιους χώρους.

Ο μόνιμος πληθυσμός παρουσιάζει συνολική πτώση με σημαντικές απώλειες στον πληθυσμό του Αστικού Κέντρου, που μειώθηκε σε σχέση με τη δεκαετία του 1970 κατά 50%. Μια μικρή αύξηση παρατηρείται στην παλιά πόλη σαν αποτέλεσμα των κινήτρων του Προγράμματος Αναζωογόνησης, του Σχεδίου Διατήρησης και κυρίως της προσέλευσης των οικονομικών μεταναστών που εγκαταστάθηκαν εκεί λόγω των χαμηλών ενοικίων και διαβιούν σε χαμηλής ποιότητας κτίσματα. Αυτή η δημογραφική δομή δεν είναι ευνοϊκή για την ανάπτυξη του Κέντρου της πόλης όπου παρατηρείται υποβάθμιση του κτιστού περιβάλλοντος και γήρανση του πληθυσμού. Η νεκρή ζώνη δημιουργεί τεράστια προβλήματα ανάπτυξης για ευρείες αστικές περιοχές, δημιουργεί πιέσεις για ανάπτυξη στις παρυφές της πόλης και περιορίζει ουσιαστικά τις επιλογές για ορθολογικό πολεοδομικό σχεδιασμό. (Σχέδιο Περιοχής Κέντρου Λευκωσίας, 2016)

Η εγκατάλειψη και η άσχημη κατάστασή τους επιδρά αρνητικά στον ιστορικό ιστό της πόλης και την αρχιτεκτονική κληρονομιά που περιέχει, συμβάλλοντας στην υποβάθμιση του περιβάλλοντος και των συνθηκών διαβίωσης των κατοίκων στο ιστορικό κέντρο, ιδίως

σε περιοχές κατοικίας. (εικόνα 31) Περιοχές παρακμάζουν ανεκμετάλλευτες.

Παρά το γεγονός υλοποίησης αρκετών έργων από το δημόσιο τομέα και τη θέσπιση κατά καιρούς σχεδίων οικονομικών κινήτρων, οι τάσεις αποδυνάμωσης των περιοχών του Κέντρου που εφάπτονται με τη διαχωριστική γραμμή δεν φαίνεται να ανατρέπονται με γρήγορο ρυθμό, ενώ η ιδιωτική πρωτοβουλία δεν κινητοποιήθηκε

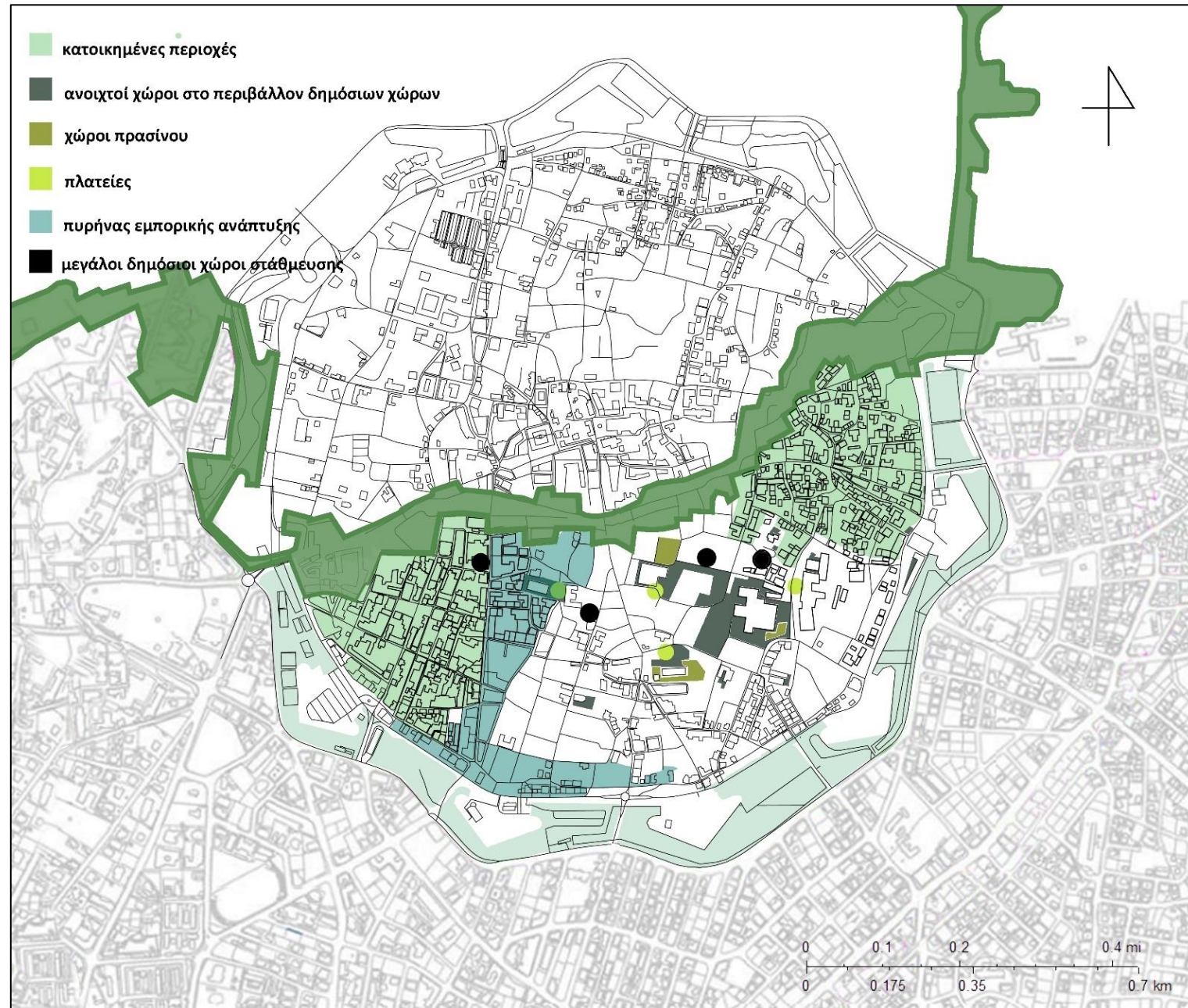
Εικόνα 31_

στο βαθμό που αναμενόταν. (Σχέδιο Περιοχής Κέντρου Λευκωσίας, 2016)

1.4. Ο δημόσιος χώρος στο ιστορικό κέντρο της Λευκωσίας.

Η Λευκωσία ως πρωτεύουσα διαμορφώνει ένα σύνθετο χωρικό και κοινωνικό ιστό, ο οποίος όμως δεν εμφανίζει τοπολογική συνέχεια, συνοχή και τις κατάλληλες εκείνες συνθήκες, ώστε να αναπτυχθεί η αναμενόμενη για ένα μητροπολιτικό αστικό κέντρο με δημόσια ζωή. Με αποτέλεσμα να υπάρχουν πληθώρα προβλημάτων φυσικού, οικονομικού και περιβαλλοντικού χαρακτήρα με γενικότερες επιπτώσεις στη ποιότητα ζωής των κατοίκων της.

Η ανάπαυση αποτελεί αναπόσπαστο μέρος των πεζών δραστηριοτήτων επομένως οι χώροι ανάπαυσης είναι από τα πιο σημαντικά χαρακτηριστικά των δημόσιων χώρων. Υπάρχουν όμως καλές

Χάρτης 2_ παρατηρείτε ο σχεδόν απόλυτος διαχωρισμός των ζωνών δημόσιας ζωής (εμπόριο, αναψυχής) και κατοικίας.

ευκαιρίες για τους ανθρώπους να ξεκουραστούν, να απολαύσουν τη δημόσια ζωή και να παρακολουθήσουν τη φασαρία της πόλης; Ποια είναι η ποιότητα των δημόσιων εγκαταστάσεων που παρέχονται; Οι απαντήσεις δεν είναι οι αναμενόμενες για μια ευρωπαϊκή- πρωτεύουσα- μεσογειακή πόλη όπως η Λευκωσία. Οι δημόσιοι χώροι του κέντρου αντιπροσωπεύουν μόνο το ένα πέμπτο¹².

Δυστυχώς, όσων αφορά τους δημόσιους χώρους που υπάρχουν στην παλιά πόλη, οι περισσότεροι από αυτούς, δεν είναι συνδεδεμένοι μεταξύ τους ή βρίσκονται σε κακή κατάσταση ή γενικά εκλαμβάνονται ως άβολοι για χρήση. (Σχέδιο Περιοχής Κέντρου Λευκωσίας, 2016)

Ο δημόσιος χώρος κατακερματίζεται παράλληλα με την εμφάνιση αστικών κενών, κάθε κλίμακας, λόγω των εισόδων προς τους χώρους στάθμευσης, λόγω συχνών εναλλαγών και κακής κατάστασης των επιφανειών και των διαφόρων επιπέδων των δημόσιων χώρων. Πολλές αστικές πλατείες ή ανοικτοί χώροι στην πόλη είναι εξίσου «αφιλόξενοι» λόγω της έλλειψης καθισμάτων, σκιερών τόπων ή απλά επειδή δεν έχουν αξιοποιηθεί σωστά. Οι δημόσιοι ελεύθεροι χώροι για παθητική και ενεργή ψυχαγωγία δεν είναι επαρκείς στην περιοχή, τόσο σε έκταση όσο και σε οργάνωση,

¹² René Carraz & Veronika Antoniou, 2015,

¹³ Ο Χότζας της Αλβανίας λέγεται πως έκοβε τα πλατάνια στις πλατείες των χωριών ως μέτρο ενάντια στην συνεύρεση και πολιτική δραστηριοποίηση των χωρικών. Πιο πρόσφατα, το καθεστώς του Μπαχρέιν κατεδάφισε την πλατεία

ποιότητα και διαχείριση. Η πόλη στερείται ζωντανές πλατείες με ικανοποιητικό δημόσιο πράσινο και δημόσιο εξοπλισμό. Ημιτελείς κατασκευές, αφροντισιά και αταξία, αυθαιρεσία και κακογουστιά, που επιτείνουν τα αισθήματα ακαταστασίας. (Σεργίδης Χριστάκης, 2018) Πρέπει να δοθεί προτεραιότητα στη βελτίωση των υφιστάμενων χώρων, πριν από τη δημιουργία νέων.

Η διεκδίκηση δημόσιων χώρων έγινε ακόμα πιο προβληματική, καθώς κάθε γωνιά της πόλης έχει κατακτηθεί από καφετέριες, μπαρ και εστιατόρια (René Carraz & Veronika Antoniou, 2015), με αποτέλεσμα τον τελευταίο καιρό να γίνεται μια ομαλή ιδιωτικοποίηση των δημόσιων χώρων, και στερείται από ομάδες ανθρώπων το δικαίωμα να χρησιμοποιούν ελεύθερα τον δρόμο. Σήμερα εάν κάποιος θέλει να απολαύσει ψυχαγωγία, να χρησιμοποιήσει τον δημόσιο χώρο, να καθίσει κ.α πρέπει να πληρώσει, έτσι ένα μεγάλο μέρος του πληθυσμού μένει μακριά: η νεολαία και γενικά τα άτομα με χαμηλό εισόδημα κ.α. Το κράτος παραχωρεί τους δημόσιους χώρους σε καταστηματαρχες με σκοπό το κέρδος, στερώντας στους κατοίκους την ελεύθερη χρήση τους και την κοινωνική συνεύρεση.¹³ (εικόνα 32) Επίσης μεγάλο ποσοστό ανοικτών περιοχών οι οποίες ήταν προορισμένες για κοινόχρηστους χώρους έχουν καλυφθεί από κτηριακές υποδομές, και όποιες

και το μνημείο όπου πραγματοποιούνταν οι μεγάλες αντικαθεστωτικές συγκεντρώσεις με σκοπό τη διάλυση του κινήματος διαλύοντας τους χώρους στους οποίους θα μπορούσε να αναπτυχθεί

επεμβάσεις γίνονται, είναι στηριγμένες κυρίως στην ιδιωτική πρωτοβουλία, συμβάλλοντας ακόμα περισσότερο στη μη ύπαρξη οργανωμένου δημόσιου χώρου.

Εικόνα 32_

Ο υποβαθμισμένος ρόλος του δημόσιου χώρου και η αποσπασματικότητα των επεμβάσεων αστικής και αρχιτεκτονικής κλίμακας, που χαρακτηρίζουν το σύγχρονο αστικό τοπίο, έρχονται σε αντιδιαστολή με τις άυλες και υλικές πραγματικότητες της ιστορικής πόλης και των υπόλοιπων ιστορικών κέντρων περιφερειακών οικισμών που έχουν ενσωματωθεί στο νεότερο αυτό αστικό ιστό. (Αρτόπουλος Γεώργιος & Σιούλας Μιχάλης, 2018) Αντί να προσφέρει την πολυπλοκότητα και ζωντάνια, τα στοιχεία της έκπληξης, της ανακάλυψης και της συνεχούς ανανέωσης που

χαρακτηρίζουν τα αστικά κέντρα, στην περίπτωση της Λευκωσίας παράγει μια ομογενοποιημένη αοριστία και αμορφία του κενού, του μη κτισμένου, ιδιωτικού και δημόσιου.

Τι θα γινόταν εάν αντί για καφετέριες, δημόσια κτίρια-εμπορικά κέντρα, κατακράτηση κ.α οι επεμβάσεις που γίνονται να εστίαζαν περισσότερο σε δίκτυα πρασίνου, σε εφήμερες και ήπιες παρεμβάσεις, στην κυκλοφορία πεζών και ποδηλάτων και γενικώς σε δίκτυα ενίσχυσης και συνεκμετάλλευσης κοινών πόρων της πόλης; Τότε ενδεχομένως ο δημόσιος χώρος των νέων συνοικιών της πόλης να εντασσόταν πιο ουσιαστικά στην ζωή της. Η σημασία των ελεύθερων κοινόχρηστων χώρων και χώρων πρασίνου, είναι σημαντική, κυρίως όσον αφορά την αναβάθμιση του αστικού περιβάλλοντος και της ποιότητας ζωής. Η πολυπροβληματική πραγματικότητα απαιτεί και μια πολυδιάστατη λύση. Υπάρχει ανάγκη για ανακάλυψη άμεσων λύσεων ώστε να βελτιωθεί το αστικό περιβάλλον, ειδικότερα στις πυκνοκατοικημένες περιοχές του κέντρου της πόλης και κυρίως κοντά στην πράσινη γραμμή.

Η πλατεία έχασε το νόημα της ως περιγεγραμμένο σχήμα συλλογικών δραστηριοτήτων. Μετατράπηκε σε άτοπο κυκλοφορικό κόμβο και σήμερα προσδοκά ένα νέο προσδιορισμό που να ανταποκρίνεται στους ετερογενείς κοινωνικά χρήστες και τα δίκτυα των μετακινήσεων που διαπλέκονται μαζί της. (Γ.Σημαιοφορίδης, 2002)

1.4.1. Έρευνα δραστηριοτήτων στους Κυπριακούς Αστικούς δημόσιους Χώρους.

Για την καλύτερη κατανόηση των αστικών δημόσιων χώρων στην Κύπρο, οι Urban Gorillas πραγματοποίησαν τηλεφωνική έρευνα σε συνεργασία με την Cymar Market Research, τον Οκτώβριο του 2014. (Πίνακας 1&2)

πίνακας 1	
Απόλαυση του καιρού	35,9
Για μείωση του άγχους, χαλάρωση	39,2
Άσκηση	41,6
Ψυχαγωγία με φίλους ή συγγενείς	45,3
Περπάτημα με το κατοικίδιο	14,9
Απόδραση από την καθημερινή ρουτίνα	39,1
Πολιτιστικές εκδηλώσεις	27,1
Ψυχαγωγία/ παιχνίδι των παιδιών	35,5
Άλλα	2,5
Ερωτηθέντες	1000

πίνακας 2	Το πιο σημαντικό	Το δεύτερο πιο σημαντικό	Το τρίτο πιο σημαντικό	Το 1ο, 2ο και 3ο πιο σημαντικό
Εγκαταστάσεις καλής ποιότητας	3	5,7	9,7	18
Ευκολία πρόσβασης	5,3	9,9	13,6	28,3
Χώροι στάθμευσης σε κοντινή απόσταση	12,4	13	15,2	40
Εγκαταστάσεις για αθλήματα	3,7	3,7	6,4	13,6
Ασφάλεια του τόπου	25,2	20	15,9	60,5
Σκιασμένες περιοχές	1,7	4,7	5,3	11,5
Αισθητική/ομορφιά	7,6	9,9	12,4	29,5
Καθαρές εγκαταστάσεις	37,5	27,8	10,9	75,6
Δυνατότητα για κοινωνικές αλληλεπιδράσεις	2,4	3,7	5,3	11,3
Δεν ξέρω / Δεν υπάρχει απάντηση	1,2	1,5	5,2	--

Εξετάζοντας το είδος των δραστηριοτήτων που φέρνουν τους Κύπριους σε αστικούς δημόσιους χώρους, ο Πίνακας 2 δείχνει ότι ο κύριος λόγος για να επισκεφθούν ανοιχτούς δημόσιους χώρους στην Κύπρο είναι η «ψυχαγωγία με φίλους ή οικογένεια». Ο δεύτερος και ο τρίτος λόγος είναι η «άσκηση» και η «απόδραση από την καθημερινή ρουτίνα».

Προκειμένου να γίνει καλύτερη κατανόηση του τι επηρεάζει τη χρήση του δημόσιου χώρου από τους ανθρώπους, οι Urban Gorillas επέλεξαν μια λίστα εννέα χαρακτηριστικών (πίνακας 2) που επηρεάζουν αρνητικά ή θετικά τη χρήση των δημόσιων χώρων. Φαίνεται να υπάρχει μεγάλη ζήτηση για ασφαλείς, καθαρούς δημόσιους χώρους που είναι εύκολα προσβάσιμοι με αυτοκίνητο.

Ακόμα μια έρευνα που έγινε στο κέντρο της Λευκωσίας, οι ερωτηθέντες ρωτήθηκαν ποιο χαρακτηριστικό είναι το πιο σημαντικό για τους δημόσιους χώρους και διαπιστώθηκε ότι το 37,5% επέλεξε «καθαρότητα» ενώ το 25,2% «ασφάλεια» του τόπου.

Η πλειονότητα του δείγματος πληθυσμού ήθελε καλύτερες εγκαταστάσεις: και τουλάχιστον να είναι καθαρό και ασφαλές.

Οι Urban Gorillas υποστηρίζουν ότι για την επιτυχή ανάπλαση των δημόσιων χώρων θα πρέπει να υπάρχει μια σειρά δραστηριοτήτων που να ανταποκρίνονται στις ποικίλες ανάγκες των χρηστών. Όταν οι συμμετέχοντες ερωτήθηκαν τι είδους δραστηριότητες θα τους ενθάρρυναν να χρησιμοποιούν τον δημόσιο χώρο πιο συχνά, το 97,2% απάντησε τουλάχιστον σε μια από τις πέντε. (Πίνακας 3)

1.5. Ορισμός Δημόσιου χώρου.

“the stage upon which the drama of communal life unfolds” (Carr et al, 1993)

Ο χώρος της δημόσιας εμφάνισης γεννιέται εκεί όπου ξένοι άνθρωποι συνευρίσκονται διαμέσου της ομιλίας και της πράξης, και συνεπώς προηγείται και προπορεύεται κάθε τυπικής συγκρότησης της δημόσιας σφαίρας και των διαφόρων μορφών διακυβέρνησης. [...] Η ιδιορρυθμία του είναι ότι αντίθετα από τους χώρους, οι οποίοι αποτελούν έργο των χεριών μας, δεν επιβιώνει της δραστηριότητας που τον γεννά, αλλά εξαφανίζεται όχι μόνο με τον διασκορπισμό

των ανθρώπων [...] αλλά, με την εξαφάνιση ή την αναστολή των ίδιων των δραστηριοτήτων. Βρίσκεται δυνητικά εκεί όπου συναθροίζονται οι άνθρωποι, αλλά μόνο δυνητικά, ποτέ αναγκαία και ποτέ για πάντα. (Arendt H., 1986, σελ. 272). Οι καλύτερες εκδοχές τέτοιων δημόσιων χώρων προσφέρονται για απρογραμμάτιστες αυθόρμητες συζητήσεις και επαφές μεταξύ πολιτών που έχουν διαφορετικές απόψεις για τον κόσμο. (Blomley 2001). Πρόκειται για χώρους κοινωνικής διάδρασης και ενεργού πολιτότητας, στο πλαίσιο του οποίου δομούνται ή κατασκευάζονται οι προσωπικές ταυτότητες μέσω αδιαμεσολάβητης ανθρώπινης επαφής, εκπαιδεύουν τον κάτοικο της πόλη στην ετερότητα και του διδάσκουν την πραγματική διάσταση των ευγενικών τρόπων. (Rogers 1998). Χώροι οι οποίοι είναι δυνατόν να αλλάξουν στερεοτυπικές οπτικές και να προωθήσουν διαπολιτισμική κατανόηση και μια κοσμοπολιτική αστικότητα και πολεοδομία (Watson 2006, Sandercock 2000). Οι δημόσιοι χώροι δεν είναι ουδέτεροι και η ιδεατή τους θεώρηση δεν περιλαμβάνει ανισότητες και διαφορές εξουσίας και επιρροής (Fraser 1995, Benhabib 1992). Η πρόσβαση είναι ισότιμη και η κυρίαρχη καταναλωτική κουλτούρα εμπορευματοποιεί τον δημόσιο χώρο, προωθώντας παράλληλα μια

πίνακας 3						
δημόσιοι χώροι	Κινηματογράφος	Φεστιβάλ	Εκθέσεις	Ανοικτές Αγορές	Αθλητικές δραστηριότητες	Σύνολο
Ναι	78,6	77,3	70,7	64,3	68,7	97,2
Όχι	20,8	21,7	28,5	34,9	30,6	2,8
Δεν ξέρω	0,6	1	0,8	0,8	0,7	0

μορφή «καταναλωτικής ιδιότητας του πολίτη» (Ο.Δημητρίου, Π.Κουτρολίκου, 2011)

Η Wendy Pullan¹⁴ (2013), περιγράφει τις πόλεις ως χωρικές συνθήκες «εκ φύσεως γεμάτες διαφορετικότητες και ποικιλομορφίες, η οποία ποικιλομορφία μπορεί να αποτελέσει βάση για την ανάπτυξη κέντρων πολιτισμού και μάθησης. Παρ' όλα αυτά όμως, οι πόλεις, ως ζώνες επαφής μεταξύ εθνικών, πολιτικών, θρησκευτικών και ταξικών ομάδων, και ως στρατηγικά κέντρα έκφρασης της εξουσίας, μπορεί να αποτελέσουν και αρένες αντιπαράθεσης και διαφωνίας». Έτσι ο αστικός δημόσιος χώρος αποτελεί την μήτρα των άυλων διαχωρισμών των κοινωνικών ομάδων που διαμένουν στην πόλη. (Αρτόπουλος Γεώργιος & Σιούλας Μιχάλης, 2018). Η πόλη φιλοξενεί τις εντάσεις που οι χρήστες τις βιώνουν καθημερινά καθώς διαντιδρούν και εκμεταλλεύονται τους πόρους της. Αυτές οι εντάσεις και οι κοινωνικές τριβές είναι βασικά στοιχεία του δημόσιου χώρου.

Κοντολογίς, πρόκειται για χώρους υλικούς όπου συμβαίνουν οι κοινωνικές διαδράσεις και οι δημόσιες δραστηριότητες όλων των μελών της κοινότητας. (Mitchell, 2003) Στόχος λοιπόν των δημόσιων χώρων είναι η συνεισφορά τους στην ανάπτυξη της ευρύτερης περιοχής σε όλους τους τομείς.

1.5.1.Αναγκαία ύπαρξη δημόσιου χώρου στην πόλη.

Ο δημόσιος χώρος είναι αναγκαίος γιατί είναι ο τόπος και το μέσο κοινωνικοποίησης και ψυχαγωγίας, αλληλεπίδρασης, συνάντησης, κοινής δραστηριότητας και ανταλλαγής πληροφοριών. Είναι ένα πολύ πλούσιο σημείο εισόδου για την αξιολόγηση κοινωνικών συμπεριφορών, τάσεων και πολιτισμών.

Η Hannah Arend (1986) στο βιβλίο της «Η ανθρώπινη κατάσταση», επισημαίνει ότι «το να ζεις μια εντελώς ιδιωτική ζωή σημαίνει προπάντων να στερείσαι τα ουσιώδη για μια πραγματική ανθρώπινη ζωή: στερείσαι την πραγματικότητα η οποία προκύπτει από το γεγονός ότι βλέπεις και ακούγεις από τους άλλους, στερείσαι έναν «αντικειμενικό» δεσμό με αυτούς, έναν δεσμό που προκύπτει από το γεγονός ότι συνδέεσαι και χωρίζεσαι από αυτούς με την μεσολάβηση ενός κοινού κόσμου πραγμάτων.

Οι ανοιχτοί και μη δημόσιοι χώροι είναι σημαντικά στοιχεία της χωροταξικής οργάνωσης της Κεντρικής Περιοχής της Λευκωσίας. Η κατανομή, το μέγεθος και η ποιότητα των ανοικτών δημόσιων χώρων προσδιορίζουν όχι μόνο την πυκνότητα και την ικανότητα της περιοχής για ανάπτυξη, αλλά και τις προσλαμβάνουσες των ανθρώπων για την ελκυστικότητα μιας περιοχής και την επιθυμία τους να ζήσουν η να εργαστούν εκεί.

¹⁴ Διευθύντρια του Martin Centre for Architecture and Urban Studies και Πρόεδρος του Τμήματος Αρχιτεκτονικής του University of Cambridge.

Η έλλειψη δημόσιων χώρων στην πόλη αποτελεί τον κοινό παρονομαστή των περισσότερων προβλημάτων της. Οι προσπάθειες που έγιναν τα τελευταία χρόνια στην Λευκωσία για να αποκαταστήσουν αυτή την σκοτεινή πλευρά της έλλειψης επαρκών δημόσιων χώρων της πόλης ήταν πολλές, με τις περισσότερες να μην έχουν αποτέλεσμα¹⁵. Λίγες είναι αυτές που έχουν υλοποιηθεί ενώ οι υπόλοιπες είναι ακόμα σε επίπεδο σχεδιασμού.

1.5.2. Βασικά χαρακτηριστικά «ζώντος» δημόσιου χώρου.

Οι δημόσιοι χώροι θα πρέπει να έχουν χαρακτηριστικά και δυνατότητες, που να προσαρμόζονται στο περιβάλλον και να είναι μέρη διαφορετικότητας που καλύπτουν τις πολυδιάστατες ανάγκες των πολιτών. (René Carraz & Veronika Antoniou, 2015).

Από μελέτη που έκαναν οι Urban Gorillas στους κυπριακούς αστικούς χώρους, αποδείχθηκε χωρίς αμφιβολία, ότι ο χώρος καθισμάτων και στάσης είναι μόνο μία από τις πολλές μεταβλητές που απαιτούνται για την επιτυχή χρήση του δημόσιου τομέα. Οι ποιοτικοί, άνετοι και ελκυστικοί χώροι σίγουρα θα προσκαλέσουν τους ανθρώπους να βγουν και να χρησιμοποιήσουν δωρεάν

¹⁵Το κίνημα “Occupy the Buffer Zone” –«Καταλάβετε την Νεκρή Ζώνη» το οποίο αντλεί έμπνευση από το παγκόσμιο κίνημα “Occupy” δεν κατάφερε να αλλάξει το αστικό ιστό, όλες οι προσπάθειες δεν υλοποιήθηκαν με την μεγάλη χρηματοπιστωτική κρίση στην Κύπρο

δημόσιους χώρους, καθώς δεν έχουν ακόμη παρασχεθεί σε επαρκή αριθμό και ποιότητα.

Βάση της μελέτης του Project for Public Spaces¹⁶, ένας δημόσιος χώρος- τόπος για να είναι ζωντανός οφείλει:

- Να παροτρύνει την κοινωνικότητα και κοινωνικοποίηση των χρηστών του, με το να είναι φιλόξενος, φιλικός, διαδραστικός, πολυθεματικός, συλλογικός, οικείος, κ.λπ. και να ανταποκρίνεται στις ανάγκες των χρηστών του.
- Να προσφέρει εναλλαγή χρήσεων και σχετικών δραστηριοτήτων, με το να είναι ευχάριστος, ζωντανός, μοναδικός, χρήσιμος, τοπικός και βιώσιμος.
- Να παρέχει άνεση και ελκυστική εικόνα, με το να είναι ασφαλής, καθαρός, «πράσινος», να παρέχει σημεία καθίσματος, ξεκούρασης αλλά και πορείες για περπάτημα, να είναι ευχάριστος και να παροτρύνει πνευματικές διεργασίες, ελκυστικός και να αναδεικνύει ιστορικές στιγμές του τόπου.
- Να είναι προσπελάσιμος και φιλόξενος προς όλους, με το να παρέχει συνέχεια με τον αστικό ιστό, εγγύτητα, συνδεσιμότητα, να είναι εύκολα αναγνώσιμος και

¹⁶Το Project for Public Spaces είναι ένας μη κερδοσκοπικός οργανισμός μελέτης, σχεδιασμού και εκπαίδευσης με στόχο τη δημιουργία και βιωσιμότητα ενεργών δημόσιων και κοινόχρηστων χώρων για ενίσχυση της κοινότητας. Ο οργανισμός ιδρύθηκε το 1975 στις ΗΠΑ και από τότε έχουν μελετήσει περισσότερες από 3000 κοινότητες σε 43 χώρες. <<http://www.pps.org/about/>>

αναγνωρίσιμος, βολικός και να μην αποκλείει κοινωνικές ομάδες.

Πρέπει να προσφέρονται σε αυτούς τους χώρους βιωματικές εμπειρίες, να παρέχουν συλλογικές δράσεις μάθησης και δημιουργικής ενασχόλησης των χρηστών με το τοπικό φυσικό και πολιτισμικό πλούτο, δίνοντας στον χρήστη το αίσθημα του ανήκειν.

Ο William H. Whyte, 1988 αναφέρει, “People tend to sit the most where there are places to sit”, ιδιαίτερα στην πόλη της Λευκωσίας λόγω του μεσογειακού κλίματος. Οι ήπιες κλιματολογικές συνθήκες σε συνδυασμό με μια διαχρονική κουλτούρα που συνδέεται με την υπαίθρια διαβίωση ευνοούν την κατάκτηση του δημόσιου χώρου, μέσω των καθημερινών εμπορικών, ψυχαγωγικών και πολιτιστικών δραστηριοτήτων. Στους δημόσιους χώρους οι οποίοι δικτυώνουν τις λειτουργίες της πόλης λαμβάνουν χώρα ανταλλαγές πληροφοριών, υλικών αγαθών αλλά και άυλων πόρων και η περιορισμένη χρήση τους πλήττει την αστικότητα, της οποίας βασικό στοιχείο αποτελεί η έντονη ζωή που θα έπρεπε να προσφέρουν τέτοιοι χώροι. (Αρτόπουλος Γεώργιος & Σιούλας Μιχάλης, 2018)

Οι δημόσιοι χώροι αντιπροσωπεύουν τους δεσμούς μεταξύ των κοινοτήτων και σύμφωνα με τον Andrew Light (2003), είναι ένα παράθυρο της κοινής μας ζωής ως πολίτες. Είναι προς το συμφέρον μας ως πολίτες να βοηθήσουμε στην παραγωγή νέων φιλόξενων χώρων και, ως εκ τούτου, να αποφύγουμε την κατάχρηση από τα

ιδιωτικά συμφέροντα. Ένα βασικό στοιχείο για την καλλιέργεια ελκυστικών και κοινωνικά συνεκτικών πόλεων είναι ιδανικά η συμμετοχή και η αμοιβαία εργασία μεταξύ των πολιτών και των τοπικών αρχών. Η δημόσια διαβούλευση και συναίνεση θα πρέπει να λαμβάνει ουσιαστικό ρόλο, να είναι δυναμική στη λήψη αποφάσεων των οικονομικών παραγόντων, των ενδιαφερόμενων φορέων και του ευρύτερου κοινού. Οι άνθρωποι πρέπει να αισθάνονται εξουσιοδοτημένοι για να συμπεριληφθούν στη δημιουργία των καθημερινών αστικών χώρων τους, να αποκτήσουν ιδιοκτησία και να δημιουργήσουν μια σύνδεση με αυτούς τους χώρους. Η επέμβαση στους κενούς χώρους με σκοπό τη δημιουργία χώρων κοινωνικής δικτύωσης και την μετατροπή τους από νεκρούς σε ζωντανούς πυκνωτές, καθιστά απαραίτητη την εφαρμογή τόσο σε πολεοδομική όσο και σε αστική αρχιτεκτονική κλίμακα.

1.6. Συμπεράσματα 1^{ου} κεφαλαίου.

Η παλαιά Λευκωσία χαρακτηριζόταν ως «Ένας περικόλειστος κήπος»¹⁷, όμως η σημερινή κατάσταση της, τίποτα δεν θυμίζει το κέντρο της συνάθροισης και της συνάντησης, με τις μεγάλες πλατείες, με τους κήπους και τις αγορές. Αυτό που την χαρακτηρίζει είναι η εγκατάλειψη, η ασυνέχεια, οι χώροι χωρίς νόημα και ταυτότητα που περιμένουν την επανένταξή τους στον ιστό της πόλης, οι υποβαθμισμένες περιοχές και η έλλειψη ή ανεπαρκής δημόσια ζωή, που συντείνουν στην υποβάθμιση του κοινωνικού

¹⁷ De Marcellus, Vicomte. Souvenirs d’ Orient. Tome I. Paris, 1839

βίου και της δομής της πόλης. Χώροι που χαρακτηρίζονται με τον ορισμό του **αστικού κενού**, η έννοια των οποίων θα αναλυθεί στο επόμενο κεφάλαιο.

Από όσα αναφέρθηκαν πιο πάνω διαπιστώνεται πως η Παλαιά Λευκωσία -και γενικά η Κύπρο- χρειάζεται περισσότερα μέρη όπου κοινότητες και άτομα μπορούν να συναντηθούν και να ανταλλάξουν ελεύθερα γνώμες, μέρη που μπορεί ο πολίτης να χρησιμοποιήσει εγκαταστάσεις χωρίς την άδεια άλλου, ή τουλάχιστον ανεξάρτητα από την εθνικότητα, το εισόδημα ή την κοινωνικοοικονομική κατάσταση. Είναι απαραίτητο να διασφαλίζονται και να διαμορφώνονται επαρκείς ανοικτοί χώροι, διαφόρων κατηγοριών, ασφράγιστα εδάφη πρασίνου. Η ποιότητα των δημόσιων χώρων, τα τεχνητά αστικά τοπία και η αρχιτεκτονική και αστική ανάπτυξη διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στις συνθήκες διαβίωσης και ευημερίας των αστικών πληθυσμών. (Αχνιώτης Ηρακλής, 2018) Πρέπει να αυξηθούν οι ευκαιρίες συμμετοχής σε κοινοτική δραστηριότητα, να καλλιεργηθεί η επικοινωνία και να ευνοηθεί η απόλαυση. (GUL, 2015).

Οι δημόσιοι χώροι μπορούν να αποτελέσουν την απάντηση στα κρίσιμα ζητήματα της πόλης στις περιοχές κοντά στην νεκρή ζώνη. Ακόμα και δρόμοι, θύλακες χώρων μεταξύ κτιρίων (πεζοδρόμια, χώροι πρόσβασης, χώροι υποχώρησης κτιρίων από σύνορα τεμαχίων, κ.λπ.), μπορούν να διαδραματίσουν ένα πολύ σημαντικό ρόλο στην εικόνα της πόλης και στην εξυπηρέτηση του κοινού σε υπαίθριους χώρους, με το να είναι τακτοποιημένοι, καθαροί,

πράσινοι και φιλόξενοι. Πρέπει επίσης μέσω της χρήσης των κατάλληλων υλικών και ειδών φύτευσης να συμβάλλουν στη μείωση της απορρόφησης και εκπομπής θερμικής ενέργειας και στην αύξηση της βιοποικιλότητας της πόλης για «δροσερά πεζοδρόμια».

Τα στοιχεία δείχνουν πως η Λευκωσία περιλαμβάνεται με ανεκτίμητες περιβαλλοντικές, πολιτιστικές και ιστορικές αξίες, και έτσι χρήζει της απαραίτητης προστασίας και αναζωογόνησης. Ιδιαίτερη προσοχή ενδείκνυται να δοθεί στις κεντρικές, στις υποβαθμισμένες, μειονεκτικές και εγκαταλειμμένες περιοχές, ενώ πολύ βασικό είναι ο σεβασμός στο τοπικό περιβάλλον, στα σημαντικά τοπία, στην πολιτιστική κληρονομιά, καθώς και ο μετριασμός στο ελάχιστο κάθε είδους επηρεασμού των ανέσεων και οχληριών. (Σεργίδης Χριστάκης, 2018).

Η βίαιη διακοπή των υφιστάμενων ροών από τα βαρέλια των οδοφραγμάτων, το συρματόπλεγμα, τις οχυρώσεις από σακούλες άμμου, τις θέσεις των ελεύθερων σκοπευτών και τα διαχωριστικά τείχη δηλώνει την ξεκάθαρη πρόθεση απαγόρευσης της κίνησης. Η πληθώρα, ωστόσο, των ροών και η ελευθερία της καταπάτησης των ακαθόριστων εδαφών από τους ήχους, τη βλάστηση, το πέρασμα των ζώων, το πέταγμα των πουλιών, τις μυρωδιές, το φως και το σκότος, τις πληροφορίες, ακόμα και από τους ληστές και τους φυγάδες, πυροδοτούν την αίσθηση της ροής και της κινητικότητας. (Χατζηχρίστου, 2018)

«Η Κύπρος μπορεί να θεωρηθεί ως ένα καταραμένο μέρος, γεμάτο από «νεκρές ζώνες» και «κρίσεις» (Χατζηχρίστου, 2016)

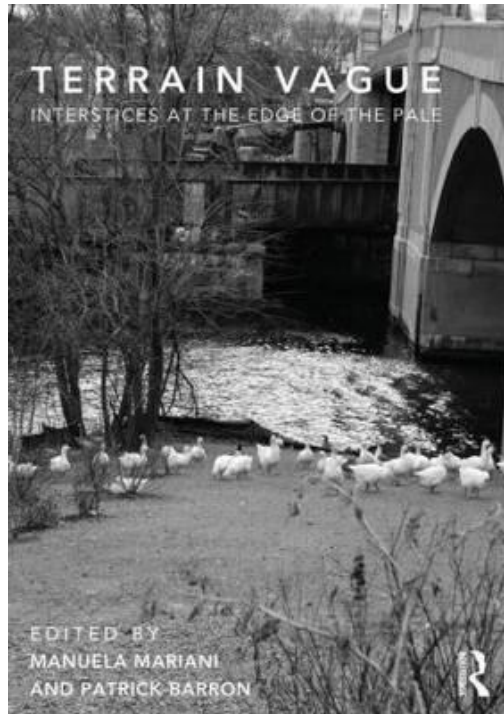
Από τη μια πλευρά ως την άλλη άκρη της μοιρασμένης Λευκωσίας εκατοντάδες ξεγυμνωμένα σπίτια. «Σπίτια μακαρίτες. Πότε θα αναστηθούν;» (J.Lacarrède).
Κέντρο Λευκωσίας, Εικόνα 33_

Κεφάλαιο 2

2.0.Αστικά κενά: προκλήσεις και ευκαιρίες

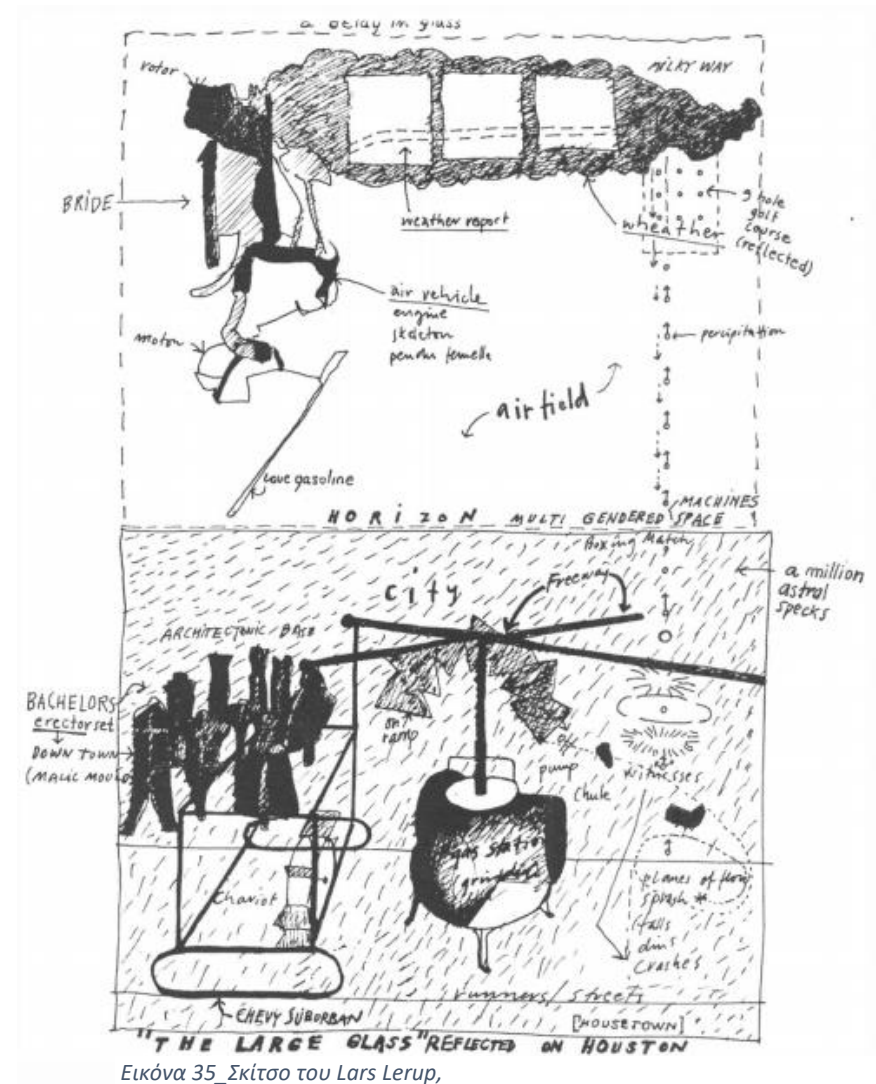
2.1.Περί αστικών κενών.

Η πρώτη θεσμοθετημένη και σαφής αναφορά στα αστικά κενά, δόθηκε από τον αρχιτέκτονα και φιλόσοφο Ignasi de Sola Morales, χρησιμοποιώντας τον όρο “terrain vague”- «ασαφή εδάφη». Η γαλλική λέξη terrain αναφέρεται σε ευρύτερες χωρικές εκτάσεις και διαθέτει μια έντονη αναφορά στην πόλη και στο αστικό περιβάλλον. Σχετίζεται με μη καθορισμένα εδάφη τα οποία είναι εν δυνάμει εκμεταλλεύσιμα και περιέχουν προοπτικές

Εικόνα 34_Εξώφυλλο βιβλίου

αξιοποίησης και ανάπτυξης. Η λέξη “vague” προέχεται από τις λατινικές λέξεις “vacuus” και “vagus”, και από την γερμανική “woge”. Η πρώτη αναφέρεται τόσο στο κενό όσο και στο διαθέσιμο, η δεύτερη σημαίνει «αόριστο» «ασαφές», «θολό» και «αβέβαιο» και η τρίτη σημαίνει θαλάσσιο κύμα και εδώ υπονοείται ότι οι χώροι αυτοί βρίσκονται σε συνεχή κινητικότητα και μετάβαση.

Εικόνα 35_Σκίτσο του Lars Lerup,

Ο αρχιτέκτονας Lars Lerup στο μανιφέστο του “Stim & dross- Rethinking the Metropolis”, χαρακτηρίζει την πόλη ως «διάτρητες επιφάνειες» (holey plane), όπου οι τρύπες υποδηλώνουν τους κενούς χώρους στον αστικό ιστό. Η πόλη προσεγγίζεται, ως ένα ζωντανό γιγάντιο σύστημα ή ως ένας τεράστιος οικολογικός φάκελος από συστηματικά παράγωγα και υποβαθμισμένα τοπία. (Lerup, 1995). Υποστηρίζει ότι το αστικό τοπίο χωρίζεται σε δυο κατηγορίες, «Stim» και «dross». Ο όρος Stim χρησιμοποιείται για να περιγράψει τα σημεία ενδιαφέροντος για τις κοινωνίες και ο όρος dross για να περιγράψει τα υπολειμματικά τοπία, τα μολυσμένα, τα μη σχεδιασμένα και τα συχνά υποβαθμισμένα.

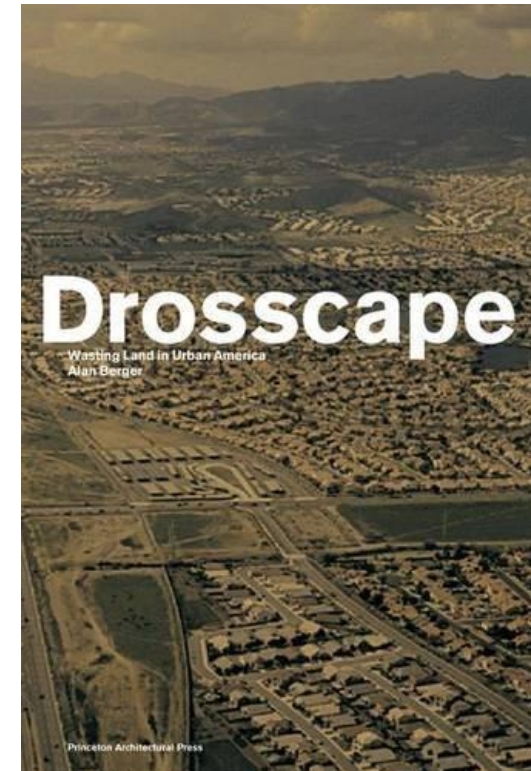
Ο Alan Berger στο βιβλίο του Drosscape: wasting land in urban America, χρησιμοποιεί τον όρο drosscape αναφέροντας πως πρόκειται για περιοχές που διασπούν τη συνοχή της πόλης και υπολείπονται. Σύγχρονα αστικά «ερείπια¹⁸» που κινούνται ανάμεσα στο ιδιωτικό και στο δημόσιο, που αποτελούν αναπόσπαστο κομμάτι του ρευστού Μητροπολιτικού τοπίου και προκαλούν αμηχανία ως προς την ταυτότητά τους.

Ο W.Benjamin, αναφέρει ότι η κατοικία είναι ένα είδος περιβλήματος του ανθρώπου που «διαφυλάσσει το ίχνος του». Αντίθετα το κενό- εστία είναι η προβολή των ιχνών όλων των

¹⁸«όχι ερείπιο που δημιουργείται στο πέρασμα του χρόνου αλλά το ερείπιο που εμπεριέχεται δυναμικά σε κάθε διεργασία μεταβολής του περιβάλλοντος» (Τζιρτζιλιάκη, 2005)

δραστηριοτήτων χθεσινών και σημερινών που το χαρακτηρίζουν. Μπλέκονται με πολύπλοκο τρόπο, τόποι, χρόνοι και διαφορετικοί χρήστες, σε κοινό έδαφος. Η αστική τρύπα, δεν είναι καθόλου κενή, έχει περιεχόμενο, προφανές και φανταστικό.

Οι χώροι αυτοί βρίσκονται έξω από τη λειτουργία της πόλης και προσφέρουν μια αίσθηση ελευθερίας και πλούτου απροσδόκητων πιθανοτήτων. Σε αυτούς εγγράφονται οι προσδοκίες για περιπλάνηση και ελεύθερο χρόνο. Πρόκειται για τους ξεχασμένους χώρους, όπου η μνήμη του παρελθόντος φαίνεται να κυριαρχεί πάνω στο παρόν. Γίνονται

Εικόνα 36_ Εξώφυλλο βιβλίου

αντιληπτοί ως περιθωριακοί χώροι, οι οποίοι δεν είναι δυνατόν να ενσωματωθούν στο αστικό δυναμικό. Παραμένουν αθέατοι από το βλέμμα, αποφεύγονται από τους περαστικούς. Τόποι που χαρακτηρίζονται ως αρνητικοί, προβληματικοί και εκλαμβάνονται ως κάτι επιβαρυντικό, συνιστώντας έτσι στην αρνητική εικόνα της πόλης.

«...Χώροι που στερούνται ενός ξεκάθαρα ρόλου. Το νόημά τους βρίσκεται σε μια διαρκή εκκρεμότητα ως προς την διατύπωσή του και συχνά αναδύεται «τυχαία» μέσα από την εκδήλωση περιστασιακών συμβάντων» (Πολυχρονόπουλος, 2006)

«...Κενοί χώροι στην πόλη, κενοί όχι μόνο από υποδομές μα και από την ίδια την ζωή...εκτός από πολεοδομικά κενοί, εμφανίζονται και ως κοινωνικά κενοί» (Ομάδα Αστικό Κενό, 2009)

Σε αυτούς τους χώρους δεν έχει σημασία τόσο η παρουσία ή η απουσία της δόμησης, όσο η αδυναμία αυτών των χώρων να εκληφθούν ως ολοκληρωμένες οντότητες, ως στοιχεία της αστικής δομής που διαθέτουν σαφήνεια ρόλου και νοήματος στη δεδομένη στιγμή. Τα αστικά κενά είναι δοχεία μνήμης, είναι τόπος μετάβασης, ανταλλαγής, αλληλοδιείσδυσης, ετεροκαθορισμού. Γίνονται αντιληπτοί ως «δοχεία» εν αναμονή περιεχομένου και αυτή η αναμονή αποτελεί το εντονότερο χαρακτηριστικό τους. (Πολυχρονόπουλος, 2006)

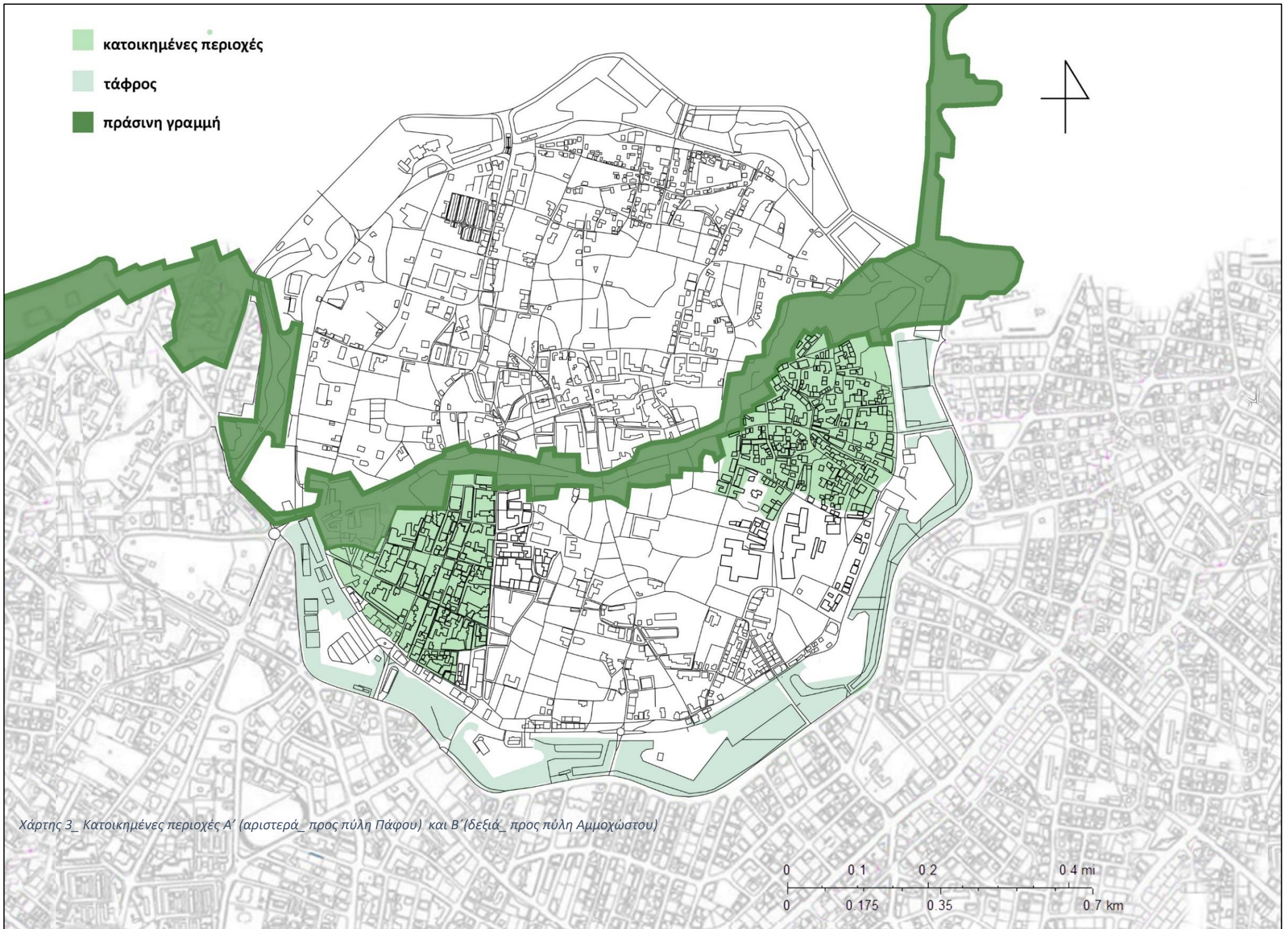
Άλλοι ορισμοί για τα αστικά κενά: Manufactured sites (τον Niall Kirkwood, 2001), metropolitan tissue (Από το άλμπουμ

Ecocannibalism, 2017), industrial wastelands, landscape of transgressions (Gil Doron), χώροι στους οποίους επικρατεί χάος και ανατρέπουν την αστική τάξη (Luc Levesque), μη- τόποι (Marc Auge, 1995), waste landscape, brownfields, transitional landscape, in-between landscape, galactic metropolis (Peirce Lewis, 1980), κενή γη, Derelict land, Greyfields, ενδιάμεσοι χώροι, άγνωστη Γη, εγκαταλειμμένη/μολυσμένη γη, όλοι είναι όροι που περιγράφουν αυτά τα κενά ως αλλοιωμένα τοπία, υποβαθμισμένα, εγκαταλελειμμένα και υπολειμματικά.

2.1.1. Τα αστικά κενά του ιστορικού κέντρου της Λευκωσίας στις κατοικημένες περιοχές Α' και Β'.

(χάρτης 4) Η σταδιακή εγκατάλειψη των κατοικημένων περιοχών Α' και Β' που γειτνιάζουν με την πράσινη γραμμή (χάρτης 3) και η τομή στην καρδιά της πρωτεύουσας, οδήγησε με τη σειρά της σε υποβάθμιση της ποιότητας του αστικού περιβάλλοντος, των οικονομικών και των κοινωνικών συνθηκών.

Η έρευνα έγινε στην περιοχή Α, προς πύλη Πάφου, όπου το πρόβλημα των αστικών κενών είναι ακόμα πιο έντονο. Ενδεικτικά θα μπορούσε να εφαρμοστεί η ίδια μεθοδολογία και στην περιοχή Β'.

«Τα διαφορετικά γεγονότα έχουν δημιουργήσει την έλλειψη ασυγχώνευτων συνόρων στις πόλεις. Είναι εσωτερικά νησιά χωρίς δραστηριότητα, ξεχασμένες περιοχές, μετατρέπομενες σε μη ασφαλείς και σε μη παραγωγικές. Αυτοί είναι τουλάχιστον, παράξενοι τόποι στην αστική δομή. Νοητικά εξωτερικοί στο φυσικό εσωτερικό της πόλης, όπου εμφανίζονται σαν μια άλλη εικόνα του ίδιου τόπου»

De Sola-Morales Rubio Ignasi, 1995

Εικόνα 37

Εικόνα 38_

Εικόνα 39_

Εικόνα 40_

Εικόνα 41_

Εικόνα 42_

Εικόνα 43_

...Το κενό είναι η απουσία της πρόθεσης. Το κενό είναι η απουσία της αρχιτεκτονικής. Το κενό είναι ο τομέας των ανεκπλήρωτων υποσχέσεων και των απεριόριστων δυνατοτήτων. Είναι η οδόνη προβολής των πόθων... Borret, Kristiaan, 1999

Εικόνα 44_

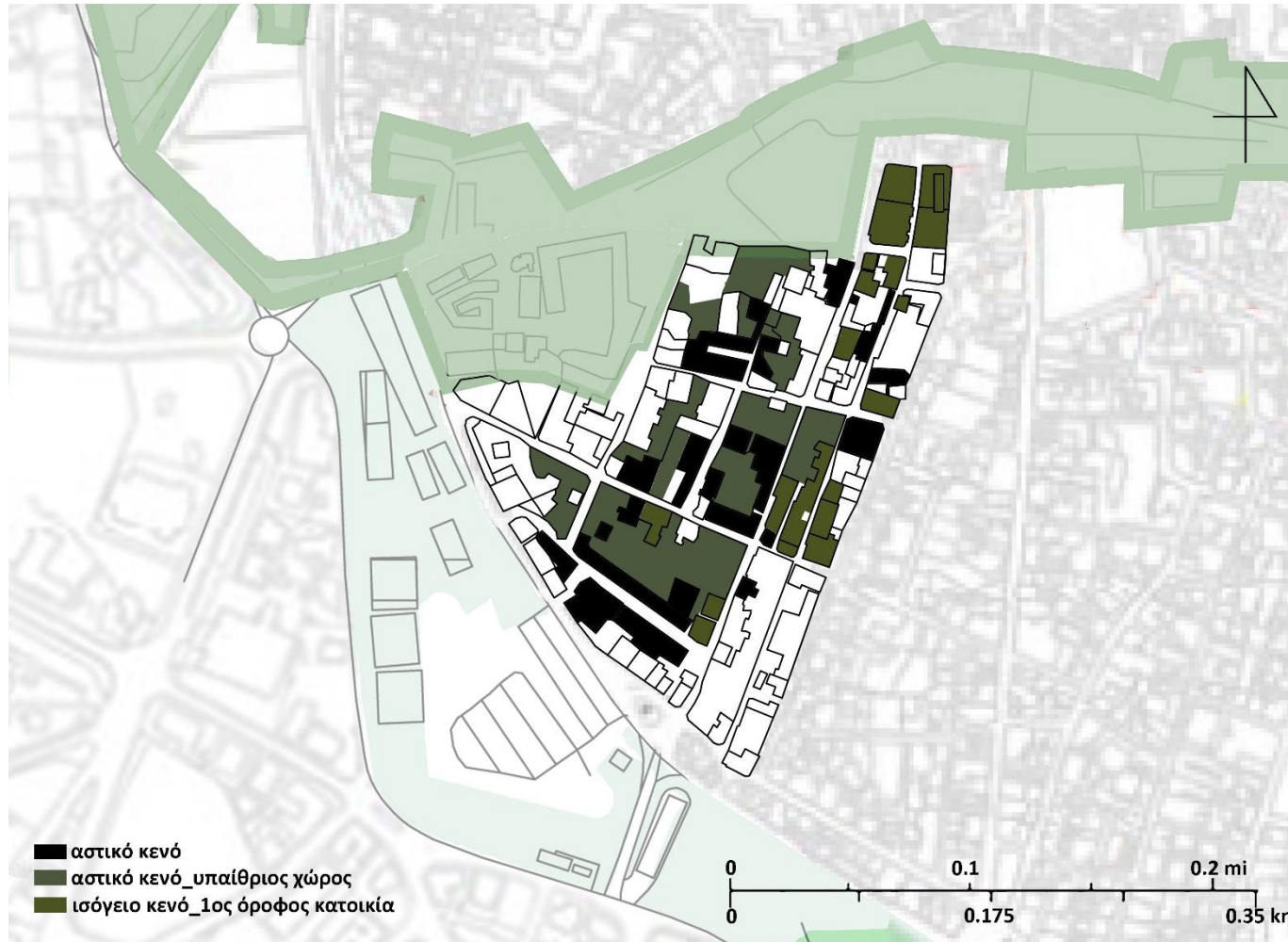
Εικόνα 45_

Εικόνα 46_

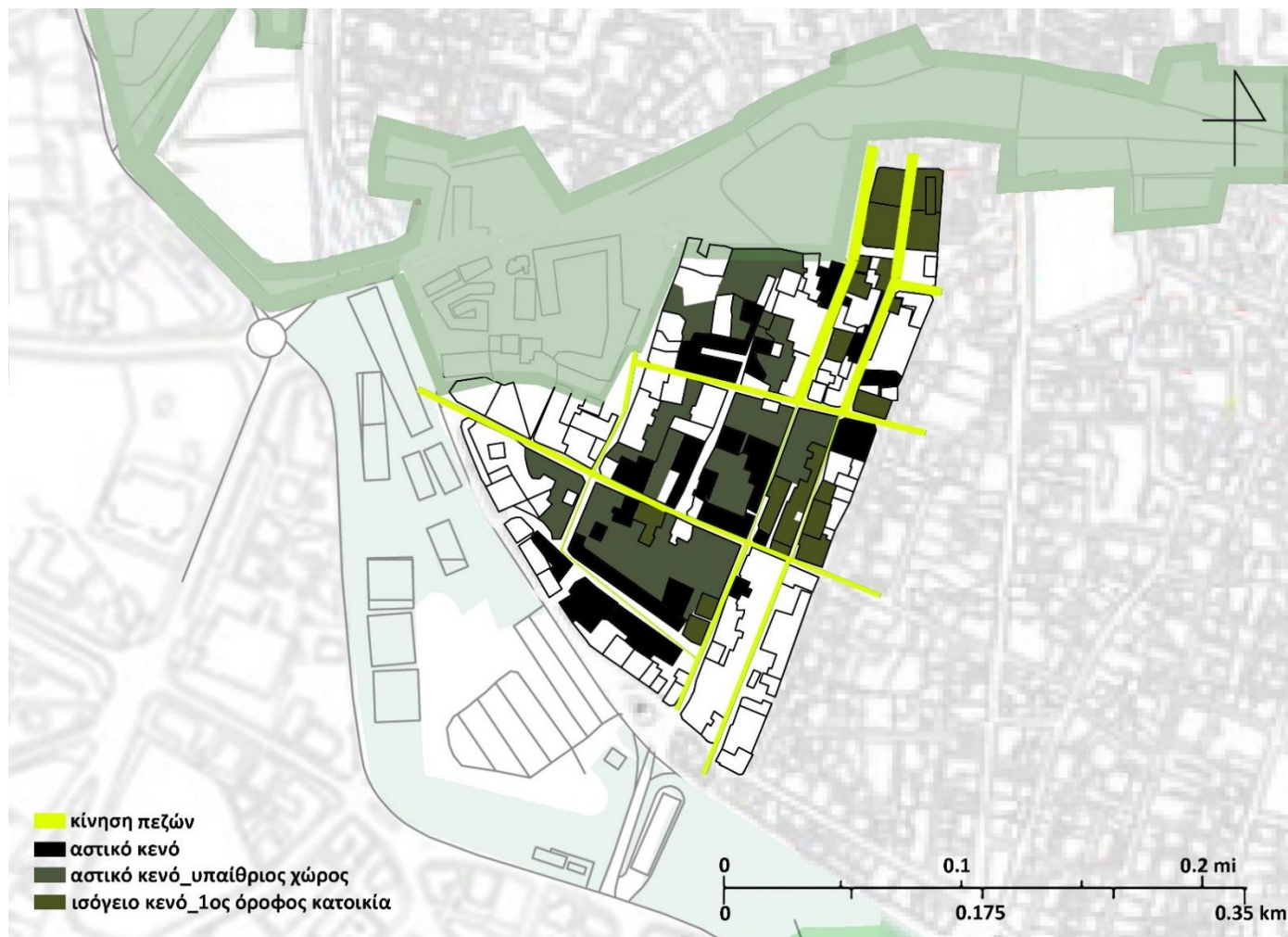
2.1.1.1. Κατοικημένη περιοχή Α΄.

Συμπεράσματα Α΄ περιοχής:

Χάρτης 4

Οι περιοχές που κάποτε έσφυζαν από ζωή είναι τώρα στο έλεος των ιδιοκτητών τους, των ακατάλληλων χρήσεων και των βανδαλισμών. Μεγάλο ποσοστό της κατοικημένης περιοχής είναι εγκαταλελειμμένο και γίνεται καταφύγιο για αστέγους, τσιγγάνους, μετανάστες, ομάδες περαστικές με τους περισσότερους από αυτούς να δημιουργούν γκέτο με αποτέλεσμα να αποφεύγονται από τους περαστικούς. Εγκαταλελειμμένα εργαστήρια και μαγαζιά γίνονται αποθήκες, δημόσιοι χώροι μένουν ανεκμετάλλευτοι και η φύση παίρνει πίσω τα δικαιώματά της- άγρια βλάστηση. Γίνονται σκουπιδότοποι, αποθήκες και χώροι λυμάτων, ενισχύοντας το πρόβλημα αισθητικής και υγιεινής.

Χάρτης 5

Μεγάλο ποσοστό των υπαίθριων χώρων γίνονται χώροι στάθμευσης, (χάρτης 4_υπαίθριοι χώροι) για να ικανοποιήσουν τις υποτιθέμενες αυξημένες ανάγκες στάθμευσης. Οι ιδιοκτήτες κατακρατούν τα οικόπεδα με απώτερο σκοπό το κέρδος. Όμως διαπιστώθηκε πως τις περισσότερες ώρες πολλοί από αυτούς τους χώρους στάθμευσης είναι άδειοι. Άρα δεν υπάρχει τόσο μεγάλη ανάγκη για στάθμευση σε μια τόσο μικρή πόλη. Υπάρχουν αρκετοί και μεγάλοι δημόσιοι χώροι στάθμευσης σε αρκετά σημεία της πόλης και σε κεντρικές περιοχές. (χάρτης 2).

Παρατηρείται πως μεγάλο ποσοστό των επισκεπτών της, έρχονται για να περπατήσουν και να διασκεδάσουν στους εμπορικούς δρόμους της πόλης, οι οποίοι επιλέγουν τους ιδιωτικούς

χώρους στάθμευσης στην περιοχή Α΄ λόγω του ότι είναι ελάχιστα πιο οικονομικοί από τους δημόσιους. Το κράτος θα μπορούσε σε αυτές τις περιπτώσεις να επενδύσει σε σύγχρονα μέσα μαζικής μεταφοράς και διαχείρισης της κυκλοφορίας για την παροχή εναλλακτικών λύσεων διακίνησης που θα εξυπηρετούν αυξημένες εκπαιδευτικές και πολιτιστικές δραστηριότητες χωρίς την ανάγκη του αυτοκινήτου και κατ' επέκταση τη δημιουργία μεγάλων χώρων στάθμευσης.

Η κίνηση των πεζών στην περιοχή αν και μειωμένη υπήρχε σε μεγαλύτερο ποσοστό από το αναμενόμενο (χάρτης 5). Οι άνθρωποι κινούνται στους δρόμους ασχέτου της κατάστασης που επικρατεί, αδιαφορώντας για τα αστικά κενά και την τύχη τους, παρόλο που

αυτά αποτελούν αναπόσπαστο κομμάτι της καθημερινότητάς τους. Οι κάτοικοι βγαίνουν για την καθημερινή τους βόλτα με το κατοικίδιό τους, για ψώνια, για να ξεσκάσουν από την καθημερινή ρουτίνα, (πίνακας 1) αλλά δεν υπάρχουν δημόσιοι χώροι για να επισκεφτούν. Για άλλους είναι απλώς ένα πέρασμα για να κατευθυνθούν στο εμπορικούς δρόμους. Ακόμα, αν και ελάχιστοι, ευαίσθητοποιημένοι πολίτες περιπλανιούνται στην περιοχή φωτογραφίζοντας τα γερασμένα κτίρια και τα βαρέλια της πράσινης γραμμής.

Αυτό που κρατάει ακόμα ζωντανή την περιοχή είναι οι ελάχιστες μικροεπιχειρήσεις και άλλες χρήσεις που έχουν ξεμείνει, όπως, μικροεργαστήρια χειροτεχνίας-κοσμημάτων και ξυλοτεχνίας,

Εικόνα 47

κομμωτήρια, μικροκαταστήματα επίπλων, καταστήματα ρούχων, σουπερμάρκετ, μηχανικοί αυτοκινήτων, ένα κτίριο δημόσιας υπηρεσίας, σχολή οδηγών, γκαλερί τέχνης, θέατρο ακόμα και μουσείο μοτοσικλετιστών.

2.2. Ανάγκη αναζήτησης τόπων και τρόπων αντιμετώπισης των αστικών κενών και δημιουργία «ζώντος» περιβάλλοντος στο ιστορικό κέντρο.

Η πυκνοδομημένη Παλαιά Λευκωσία, εμφανίζει ένα κορεσμό που δεν αφήνει πρόσφορο έδαφος για τη δημιουργία νέων υπαίθριων και κλειστών δημόσιων χώρων. Γίνεται αναζήτηση λοιπόν για εκτάσεις μέσα στον αστικό ιστό οι οποίες είναι διαθέσιμες για να υποδεχτούν αυτές τις υπαίθριες και μη υποδομές. Σε αυτό το σημείο επανέρχεται το κρίσιμο ζήτημα των αστικών κενών, στα αιρούμενα στον χρόνο ανάμεσα στο παρελθόν και στο παρόν, που περιμένουν την απανένταξή τους στους μηχανισμούς της πόλης. Αυτή είναι η απάντηση, ίσως και η μοναδική σε αυτή την αναζήτηση. Χώροι εγκαταλελειμμένοι μπορούν να ανασχεδιαστούν, να ανασυντεθούν και να ενταχθούν σε ένα πρόγραμμα αστικής ανάπτυξης. Η **επανάχρηση**, ο **επανασχεδιασμός**, η **ανάπλαση** και γενικότερα η **επανένταξη** των ασαφών εδαφών, αποτελεί άμεση ανάγκη, και έχει τη δυνατότητα να φέρει σημαντικά οφέλη σε αρκετούς τομείς της πόλης με αποτέλεσμα την αναζωογόνηση των περιοχών που γειτνιάζουν με την πράσινη γραμμή και γενικά το

ιστορικό κέντρο στην εντός των τειχών πόλη. Τα αστικά κενά, προσφέρονται για τη χωροθέτηση νέων χρήσεων γης.

Ο Rem Koolhaas στο έργο του “Generic City”, αναφέρει πως τα κενά αποτελούν τον ουσιαστικό χώρο της πόλης, στον οποίο αλληλοεπιδρούν κοινωνικές ομάδες, καθιστώντας τον άκρως παραγωγικό. Ο Rem δίνει ιδιαίτερη σημασία στα κενά της πόλης, καθώς αποτελούν τα μέρη στα οποία προσδιορίζεται το πλήρες, αποτελώντας παράλληλα σημαντικό ρόλο έκφρασης και διακίνησης ιδεών.

2.2.1. Τα αστικά κενά του ιστορικού κέντρου αποτελούν το μοναδικό πρόσφορο έδαφος για δημιουργία «ζώντος» περιβάλλοντος.

Ο Γ.Χατζηχρίστου (2016), μπορεί να χαρακτηρίζει την Κύπρο ως ένα καταραμένο μέρος, γεμάτο από «νεκρές ζώνες» και «κρίσεις, αλλά από την άλλη πλευρά κάποιος ονειροπόλος με πιο αισιόδοξη ματιά μπορεί να χαρακτηρίσει αυτή την κατάσταση ως «ευλογία», αναγνωρίζοντας πρωτόγνωρες ευκαιρίες για δημιουργία ενός νέου «ζώντος» περιβάλλοντος.

Στο πλαίσιο μιας γενικότερης αναζήτησης εναλλακτικών λύσεων ανάπτυξης του αστικού ιστού και αναζωογόνησης της πόλης, εστιάζεται το ενδιαφέρον, σε αυτούς τους «εν αδράνεια» αστικούς χώρους, οι οποίοι προβάλλουν ποικίλες δυνατότητες επαναπροσδιορισμού της ταυτότητας τους και της επανένταξής

τους στους μηχανισμούς της πόλης. Τα «σκάρτα»¹⁹ της πόλης εμφανίζονται ως η μοναδική ευκαιρία για την αναζήτηση τρόπων έκφρασης της σχέσης αστικού και φυσικού τοπίου όπου πολύπλοκα ανοικτά οικολογικά συστήματα αλληλοεπιδρούν και συσχετίζονται με τα κοινωνικά, πολιτισμικά, οικονομικά και συστήματα υποδομής της σύγχρονης πόλης. Είναι ευκαιρίες ελκυστικής ενεργού και παθητικής αναψυχής και ψυχαγωγίας και δράσεις πολιτισμού. Λόγω του ότι δεν έχουν κάποια λειτουργική αξία, είναι μια ευκαιρία για να αξιοποιηθούν προς όφελος της πόλης και των κατοίκων της. Αλλά λόγω και της έντονης έλλειψης ανοικτών χώρων μέσα στον αστικό ιστό, καθίσταται επιτακτική η αξιοποίηση αυτών των ενδιάμεσων τόπων που ταυτοχρόνως θα επαναφέρουν και μια επιθυμητή ισορροπία μεταξύ του πυκνοδομημένου και του ανεπαρκούς δημόσιου χώρου.

Είναι εν τέλει τόποι οι οποίοι αναζητούν πολλαπλές ταυτότητες, καθώς έχουν χωροχρονική υπόσταση και βασίζουν τη δημιουργία τους σε μεταβαλλόμενες σχέσεις οι οποίες δύναται να αποτελούν την αφετηρία για την περιγραφή της εικόνας της σύγχρονης πόλης. (Στεφάνου, 1999). Συγκροτούν ένα ιδιαίτερο πεδίο ανάγνωσης και ερμηνείας του τοπίου σε μια γενικότερη προσπάθεια αναζήτησης νέων σχεδιαστικών εργαλείων των αστικών ιδιαίτερα τόπων ζωής.

¹⁹ Αφιέρωμα στο αστικό κενό, ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΕΣ, περιοδικό ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ, τεύχος 55 Β' περίοδος, Ιανουάριος- Φεβρουάριος 2006

²⁰ Τα πρώτα μικρά αστικά πάρκα ή αλλιώς πάρκα «τσέπης» δημιουργήθηκαν σε «αστικά κενά» αμερικανικών μεγαλουπόλεων όπως της Νέας Υόρκης και της

2.2.1.1.Οφέλη αξιοποίησης των αστικών κενών στο ιστορικό κέντρο της Λευκωσίας.

Το αποτέλεσμα της μετατροπής θα είναι η ενίσχυση της ταυτότητας της πόλης, η περιβαλλοντική αναβάθμιση και η αστική αναγέννηση της γύρω περιοχής, αφού θα αυξηθούν οι ζωτικοί χώροι με τον καλύτερο δυνατό τρόπο και με τελικό στόχο τη βελτίωση των συνθηκών ζωής στην πόλη. Μπορούν να αποτελέσουν παράλληλα κοινωνικούς υποδοχείς ανθρώπινων δραστηριοτήτων, καθώς επίσης να αντιμετωπίσουν την φιλοξενία των πτυχών της καθημερινότητας του πληθυσμού, παρέχοντας παράλληλα κοινωνική επαφή, ενισχύοντας κοινωνικές σχέσεις και τη συνοχή του πλυθησμού (Κοσμάκη, 2006). Τόποι πρόσφοροι που μπορούν να διαμορφωθούν, ως πιθανά «μικροτόπια» και να απασχολήσουν την περιβαλλοντική και τοπική ευαισθησία των κατοίκων της πόλης με την ενεργή συμμετοχή τους. Τα αστικά κενά θα μπορούσαν να χαρακτηρισθούν ως οι αυλές των πόλεων, στις οποίες δημιουργούνται υπαίθριοι και μη χώροι «πρασίνου» και αναψυχής, που συμβάλλουν στη βιωσιμότητα του τόπου και στη βελτίωση του αστικού κλίματος και του μικροκλίματος. Οι «πράσινοι χώροι» ή αλλιώς «πάρκα τζέπης»²⁰ συμβάλλουν στην επίτευξη του στόχου αυτού. Η παρουσία χώρων πρασίνου συνδέεται άμεσα με τα

Φιλαδέλφειας ήδη από τη δεκαετία του 1960. Συχνά διαμορφώνονταν ως παιδότοποι.

φαινόμενα της «θερμικής νησίδας» και της «αστικής χαράδρας». (Καψανάκη, 2006)

Στην παλιά Λευκωσία υπάρχουν αρκετοί κενοί χώροι, οι οποίοι μπορούν να προσφέρουν ευκαιρίες κοινοχρησίας, συνεύρεσης, εφήμερης κατάληψης, δραστηριότητας και συλλογικής εκμετάλλευσης. Οι τόποι αυτοί θεωρούνται ουσιαστικοί για τη λειτουργία της πόλης, καθώς διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην καθημερινή ζωή των πολιτών, στη δημιουργία συλλογικής μνήμης και στη συμβίωση των διαφόρων κοινωνικών ομάδων που χρησιμοποιούν τον αστικό χώρο. (Αρτόπουλος Γεώργιος & Σιούλας Μιχάλης, 2018) Η περιοχή έχει την δυνατότητα να αναδειχθεί σε πόλο έλξης, μπορεί να αξιοποιήσει τα κενά της στις υποβαθμισμένες περιοχές, και να αναβαθμιστεί σε τοπικό, υπερτοπικό και διεθνές επίπεδο.

Η πράσινη γραμμή δημιούργησε μια απροσδόκητη αίσθηση νέων «ευκαιριών» που θα ξεπηδήσουν από την «αρνητική» κατάσταση και που θα προκαλέσει νέους τρόπους σκέψης και αντίδρασης. (Mark, Swiny και Michael, 2015)

2.3. Προσεγγίζοντας τα αστικά κενά.

Στόχος της παρούσας εργασίας είναι να απορριφθεί η πρακτική του κτισίματος στα αστικά κενά, λόγω του ότι, κοινός στόχος όλων των μέτρων αντιμετώπισης που πάρθηκαν με το σκεπτικό αυτό, ήταν μόνο η απομάκρυνση των ελαττωματικών χώρων. Αυτό έγινε με μαζικές κατεδαφίσεις και εξυγιάνσεις γειτονιών, χωρίς να

σκέφτονται το κοινωνικό κόστος. Επίσης το ιδιωτικό κεφάλαιο έρχεται και συμβάλλει στην ανάπλαση των εν λόγω περιοχών με κύριο γνώμονα το κέρδος, πράγμα που οδηγεί ακόμα περισσότερο σε μια αποκομμένη προαστιακού τύπου οικιστική ανάπτυξη.

Συγκεκριμένα τα τελευταία χρόνια στο κέντρο της Λευκωσίας έκαναν την εμφάνισή τους κυρίως στην περιοχή των πεζοδρόμων διάφορες νέες δραστηριότητες σε τομείς ψηλής καταναλωτικής ζήτησης όπως καφετέριες, εστιατόρια, κλπ. Οι εκτεταμένες περιοχές μικτών χρήσεων στην παλιά πόλη δεν λειτούργησαν όπως αναμενόταν. Ο μεγάλος όγκος τέτοιων χρήσεων δεν ήταν εύκολο να αντιμετωπιστεί εγκαίρως, και έτσι δημιουργήθηκαν τεράστια λειτουργικά προβλήματα στην πόλη. Σε πολλές περιπτώσεις οδήγησαν σε αντικρουόμενες δραστηριότητες και σε επηρεασμό των ανέσεων με αποτέλεσμα ο οικιστικός χαρακτήρας πολλών περιοχών του ιστορικού κέντρου να έχει αλλοιωθεί, ενώ πολλές αξιόλογες αρχιτεκτονικά οικοδομές υποβαθμίστηκαν από ασυμβίβαστες χρήσεις εργαστηρίων και αποθηκών.

Πρώτο βήμα για να προσεγγίσει κάποιος αυτούς τους τόπους είναι ο προβληματισμός. Ο Γ. Σιμαιοφορίδης αναφέρει πως κάποιοι τους αντιμετωπίζουν ως στρατηγικές τοποθεσίες νέων πραγματικών επεμβάσεων και άλλοι ως περιοχές διάσχισης και σύγκρουσης. Αν αντιμετωπιστούν τα αστικά κενά με την τεχνική του κτισίματος τι γίνεται με την επανάκτηση του ανοικτού χώρου της πόλης μέσα από την αναθεώρησή τους; Τι γίνεται σε θέματα **κοινωνικά** και **περιβαλλοντικά** καθώς επίσης και σε θέματα **συλλογικής μνήμης**;

Θα μπορούσε να υπάρξει μια άλλη κατευθυντήρια οδός έτσι ώστε να αποδοθεί σε αυτούς τους χώρους αξία, που από ότι φαίνεται είναι αναπόσπαστα στοιχεία της αστικής δομής;

Η προσπάθεια για εντοπισμό των χώρων αυτών, οι οποίοι μπορούν να ανακτηθούν ώστε να παρέχουν ασφάλεια και ηρεμία στους κατοίκους απαιτεί την συστηματική αναγνώριση και καταγραφή τους, συνδυαστικά με τον εντοπισμό εκείνων των στοιχείων που μπορούν να συμβάλλουν στη βελτίωση του αστικού περιβάλλοντος. Υπάρχουν πολλά περιθώρια βελτίωσης όσον αφορά την εξεύρεση παρεμβατικών λύσεων και τρόπων στους χώρους αυτούς.

Απαραίτητο συστατικό, των προσεγγίσεων είναι η κριτική, παρεμβατική, συνεπής και δημιουργική συμμετοχή των πολιτών. Δηλαδή να προβλέπεται, η διάδραση του πολίτη με το αστικό περιβάλλον και να ωθείτε ο κάτοικος- κοινό να οικειοποιηθεί και να εξερευνήσει τον τόπο του. Οι γνώμες και οι αποφάσεις πρέπει να στηρίζονται στον ολοκληρωμένο και περιβαλλοντικό σχεδιασμό, με συνυπολογισμό όλων των παραγόντων και όχι απομονώνοντας παραμέτρους με ιδεοληψίες και συναισθηματικές εμμονές. (Σεργίδης Χριστάκης, 2018)

Οι παρεμβάσεις πρέπει να είναι με οδηγό την βιωσιμότητα, τον σεβασμό προς την πολιτιστική αξία, αλλά με κυριότερο γνώμονα την αναστρεψιμότητα, με τις ελάχιστες επιπτώσεις στον κοινωνικοοικονομικό και πολιτιστικό τομέα, καθώς θα

ανταποκρίνονται στα οικολογικά και πολιτιστικά χαρακτηριστικά του τόπου.

Η κάθε ανάπλαση πρέπει να είναι συμβατή με τον εκάστοτε χώρο και να ενδυναμώνει την **ιστορική μνήμη**, γιατί όπως αναφέρει ο S.Giedion «μια κοινωνία που χάνει τη μνήμη της δεν είναι σε θέση να γνωρίζει που βρίσκεται και που πηγαίνει. Είναι πολύ λιγότερο υπεύθυνη από το ζώο που προχωρά με την βεβαιότητα τουλάχιστον του ενστίκτου»

2.3.1. Τα αστικά κενά ως δοχεία μνήμης.

Τα αστικά κενά εκτός από ασαφή εδάφη μπορούν να χαρακτηριστούν και ως εδάφη με ιστορικό περιεχόμενο. Μπορούμε να διαβάσουμε τα κενά ως «παλίμψηστο», ως στρώματα που έχουν σβηστεί και την θέση τους έχει πάρει κάτι άλλο. Τα αστικά κενά αποτελούν πηγές από όπου αναβλύζουν μισοαναπάντητα ερωτήματα, αφθονία στοιχείων που αφορούν το παρελθόν και ξυπνούν μνήμες ανθρώπων. Φέρουν ίχνη, ορατά και αόρατα που εμπλουτίζουν την ιστορία του τόπου και ενδυναμώνουν την ταυτότητα της πόλης. Εκείνο που είναι ορατό, είναι και μυστηριώδες αφού παρουσιάζει κρυμμένα στοιχεία όπου το πλήρες δεν τα αφήνει να ανακαλυφθούν.

Ο Pierre Nora στο άρθρο του σχετικά με την μνήμη και το τόπο, (Between Memory and History), αναφέρει ότι η έννοια της μνήμης είναι τόσο σημαντική καθώς δεν έχει απομείνει ούτε λίγο από αυτή. Όπως αναφέρει και ο Sandercock, Leonī το 1998:

«Οι πόλεις είναι αποθήκες μνήμης και κειμένων μνήμης. Οι στρώσεις από τις οποίες αποτελούνται οι επιφάνειές τους καταγράφουν τη δύναμη των ροών αυτών στη χρήση τους και την αφηγηματικότητά τους. Έτσι οι επιφάνειες της πόλης μαρτυρούν χρόνο και ιστορίες».²¹

Όσο το κενό παραμένει κενό, συν το χρόνο, το ταξίδι στο παρελθόν μπορεί να γίνει ατέρμονο, να δώσει απαντήσεις και πληροφορίες για ζωές άλλων ανθρώπων. Πράγμα σημαντικό, γιατί η ιστορική μνήμη κάθε πόλης²², αποτελεί μέρος της ταυτότητας της, δεν αφήνει την πόλη μετέωρη. Πέρα από τη συλλογική μνήμη οι ερειπωμένες όψεις αποπνέουν μια νοσταλγία και γίνονται αφορμή για να ξετυλιχτεί το κουβάρι των προσωπικών εμπειριών. Ο καθένας αναλογεί τις δικές του αναμνήσεις και διαβάζει τις εικόνες με βάση τα δικά του βιώματα. (Ε.Καψανάκη, 2006)

«Σπάνια το μάτι σου σταματάει πάνω σ' ένα πράγμα και αυτό μόνο όταν το έχει αναγνωρίσει από το σημάδι κάποιου άλλου πράγματος».

Italo Calvino, «οι αόρατες πόλεις»

«Ας έπεσε το παλιό διώροφο απέναντι μας . Αυτό με τα κόκκινα κεραμίδια και την αροκάρια στην αυλή . Το τρυπημένο από τις σφαίρες του Δεκέμβρη . Εγώ παρ' όλη την πολυκατοικία που φύτευσε στη θέση του, εξακολουθώ να το βλέπω .»

Μένης Κουμαντεράς, «Σεραφείμ και Χερουβείμ»

«Οι πόλεις δεν είναι ούτε οργανισμοί, ούτε μηχανές. Είναι σάρκα και πέτρα. Είναι «κτισμένη σκέψη». Είναι δοχεία ονείρων και επιθυμιών, ελπίδων και φόβων. Είναι σύνολα από κοινότητες, κοινότητες συμφερόντων καθώς και κοινότητες τόπων. Αόρατες κοινότητες των νεκρών και αυτών που δεν έχουν ακόμα γεννηθεί.» (Λέφας, 2008, σ.193)

Στο κενό είναι δυνατόν να ανιχνευθούν «υπολείμματα» ιδιοτήτων του τόπου. Η απουσία αποδόμησης μιας υλικής υπόστασης στο κενό είναι αναμφίβολα συνδεόμενη με την ικανότητα να περιέχει την υλικότητα ακόμα και αν αυτή ως κατάσταση δεν υπάρχει ακόμα ή δεν υπάρχει πιά. Αν και το κενό εμφανίζεται ως μια πρώτη ανάγνωση ως ξένο προς την έννοια του τόπου, μοιράζονται μια κοινή δομή. Μοιράζονται ένα δυναμικό πεδίο για την ανάδυση

γεφυρώνουν το παρελθόν με το μέλλον, να δηλώνουν την ιστορία και την ταυτότητα της πόλης.

²¹ Sandercock, Leoni, 1998, Towards cosmopolis: Planning for Multicultural Cities, John Wiley and Sons, New York

²² Στο Βερολίνο έχουν διατηρηθεί τα ίχνη του τείχους, άλλοτε φυσικά και άλλοτε επιτηδευμένα έχουν πάρει την μορφή μνημείων, για να θυμίζουν και να

υλικότητας και σχέσεων κατ'επέκταση των συμβάντων τα οποία προκαλούν. (Πολυχρονόπουλος, 2006)

«τα κενά αυτά αποτελούν τον αρνητικό χώρο της κατασκευασμένης πόλης, ενδιάμεσες και οριακές ζώνες που είναι εγκαταλελειμμένες ή σε καθεστώς μετασχηματισμού. Πρόκειται για τόπους της απωθημένης μνήμης και του ασυνείδητου γίνεσθαι των αστικών συστημάτων» (Δ.Πολυχρονόπουλος, Χ.Χάρη, 2006)

Καταλήγοντας, η ιστορική μνήμη, είτε ατομική είτε συλλογική είναι απαραίτητη για τη δημιουργία μιας ξεχωριστής ταυτότητας της πόλης, είναι αυτό που την κάνει να ξεχωρίζει από τις υπόλοιπες. Θα πρέπει να ικανοποιεί τις ανάγκες μας, να ζει ανάμεσα στο παρελθόν και το μέλλον και να μην θυσιάζονται όλες οι αρχιτεκτονικές αξίες στο βωμό της κατανάλωσης.

Σε κάθε περίπτωση το παρελθόν βοηθά τον άνθρωπο να πραγματοποιήσει το μέλλον, χρησιμοποιώντας κάθε γόνιμο και χρήσιμο σπόρο και απορρίπτοντας παρασιτικές επιλογές και υπό αυτή την οπτική, κάθε δράση σεβασμού της κληρονομιάς του είναι ιδιαίτερη βοηθητική προς αυτή την κατεύθυνση (Σεργίδης Χριστάκης, 2018). Όπως αναφέρει και ο Renzo Piano «ο αρχιτέκτονας διατηρεί ό,τι είναι χρήσιμο για την ιστορία και το μετατρέπει σε κάτι καινούργιο»

«Ας χρησιμοποιήσουμε λοιπόν αυτό που υπάρχει, σαν σκαλοπάτι, προς εκείνο που θα έρθει [...] γιατί το μέλλον είναι η προβολή του παρελθόντος μέσα από το πρίσμα του παρόντος» (George Bracque)

2.3.2. Urban acupuncture- αστικός βελονισμός

Αξίζει σε αυτό το σημείο να αναφερθεί ο όρος αστικός βελονισμός- Urban acupuncture²³, ο οποίος είναι μια κοινωνικό-περιβαλλοντική θεωρία εμπνευσμένη από την ιδέα του Κινέζικου βελονισμού. Ο βελονισμός επηρεάζει την ικανότητα του οργανισμού να αυτοθεραπεύεται με φυσικό τρόπο εξισορροπώντας την μπλοκαρισμένη του ενέργειά. Σύμφωνα με την παραδοσιακή Κινέζικη ιατρική υπάρχουν σε όλο το σώμα ενεργειακά κανάλια μέσα στα οποία ρέει η ενέργεια. Όταν υπάρχει πρόβλημα στην ροή της τοποθετούνται βελόνες σε ειδικά σημεία για να αποκατασταθεί. Άρα όπως οι βελόνες, παρότι μικρές, λειτουργούν αναλγητικά και αποτελεσματικά στον ασθενή, έτσι και οι χαμηλού κόστους ήπιες παρεμβάσεις στον αστικό ιστό μπορούν να αλλάξουν την εικόνα και τη λειτουργία της πόλης. Μπορούν να αποτελέσουν ανάσες δημιουργίας και συνεργασίας ανάμεσα στους κατοίκους της πόλης, με στόχο την καλύτερευση της καθημερινότητάς τους.

Ο Jaime Lerner, ένας από τους πρωτεργάτες του «Αστικού Βελονισμού», του οποίου η προσέγγιση είναι ότι οι πόλεις δεν αποτελούν προβλήματα αλλά είναι οι λύσεις, αναφέρει: «η αρχή του βελονισμού είναι η δυνατότητα να βελτιώνεται ένα ολόκληρο

²³ Ο όρος προέρχεται από τον Φινλανδό αρχιτέκτονα Marco Casagrande.

σύστημα μέσα από μια στοχευμένη, ακριβή και λεπτεπίλεπτη παρέμβαση.

2.4. Σχεδιαστικές παρεμβάσεις στα αστικά κενά του ιστορικού κέντρου της Λευκωσίας και ενεργοποίηση της δημόσιας ζωής.

Πολλές υποβαθμισμένες περιοχές εντάχθηκαν σε ένα νέο «Ενιαίο Ρυθμιστικό Σχέδιο Λευκωσίας»²⁴ που αποσκοπούσε στην ουσιαστική αναβάθμιση της πόλης και στην βελτίωση των σημερινών και μελλοντικών συνθηκών διαβίωσης όλων των κατοίκων του αστικού συμπλέγματος από το 1979 μέχρι και σήμερα. Σχέδια όπως η πεζοδρόμηση των οδών Λήδρας και Ονασαγόρου, η αναβάθμιση της περιοχής Φανερωμένης που εφάπτεται με την νεκρή ζώνη και η αποκατάσταση ιστορικών δειγμάτων αρχιτεκτονικής και αναβάθμιση του περιβάλλοντος στην περιοχή Ομεριέ.

Η πλατεία Ελευθερίας της Ζάχα Χαντίτ αξιοποίησε το μεγαλύτερο αστικό κενό στην παλιά Λευκωσία, την τάφρο των ενετικών τειχών. Σκοπός του έργου ήταν να ενώσει την παλιά με την καινούργια πόλη και να αναζωογονήσει την γύρω περιοχή. Με αυτή την παρέμβαση παρατηρείται μια αλλαγή στον τρόπο αντιμετώπισης όσον αφορά

τη σχέση τοπίου και πόλης, δημιουργήθηκαν χώροι πρασίνου και αυξήθηκε σε μεγάλο βαθμό η δημόσια ζωή, οι άνθρωποι συναντιούνται και ανταλλάσσουν απόψεις. Από ένα τεράστιο αστικό κενό μετατράπηκε σε αστικό προτέρημα.

Εικόνα 48_ Πεζοδρόμηση της οδού Λήδρας

²⁴ Συμφωνία μεταξύ των εκπροσώπων των δύο πλευρών, κάτω από το συντονισμό και την οικονομική ενίσχυση του UNDP (Προγράμματος Ανάπτυξης των Ηνωμένων Εθνών)

Ακόμα μια παρέμβαση στο τεράστιο αστικό κενό της τάφρου είναι η δημιουργία ενός πάρκου σύγχρονης τέχνης το 1984 από τον Δήμο Λευκωσίας και το Ίδρυμα ΔΕΣΤΕ. Φιλοξένησε έργα γνωστών κύπριων καλλιτεχνών, όπως του Θεοδούλου Γρηγορίου, του Νίκου Κουρούση, της Τερέζας Λανίτη και της Μαρίας Λοϊζίδου (Μαραγκού, 2009)

Στο κτίριο της Παλιάς Ηλεκτρικής που παραχωρήθηκε στο δήμο από την Αρχή Ηλεκτρισμού, στεγάζει πλέον μετά από 20 χρόνια

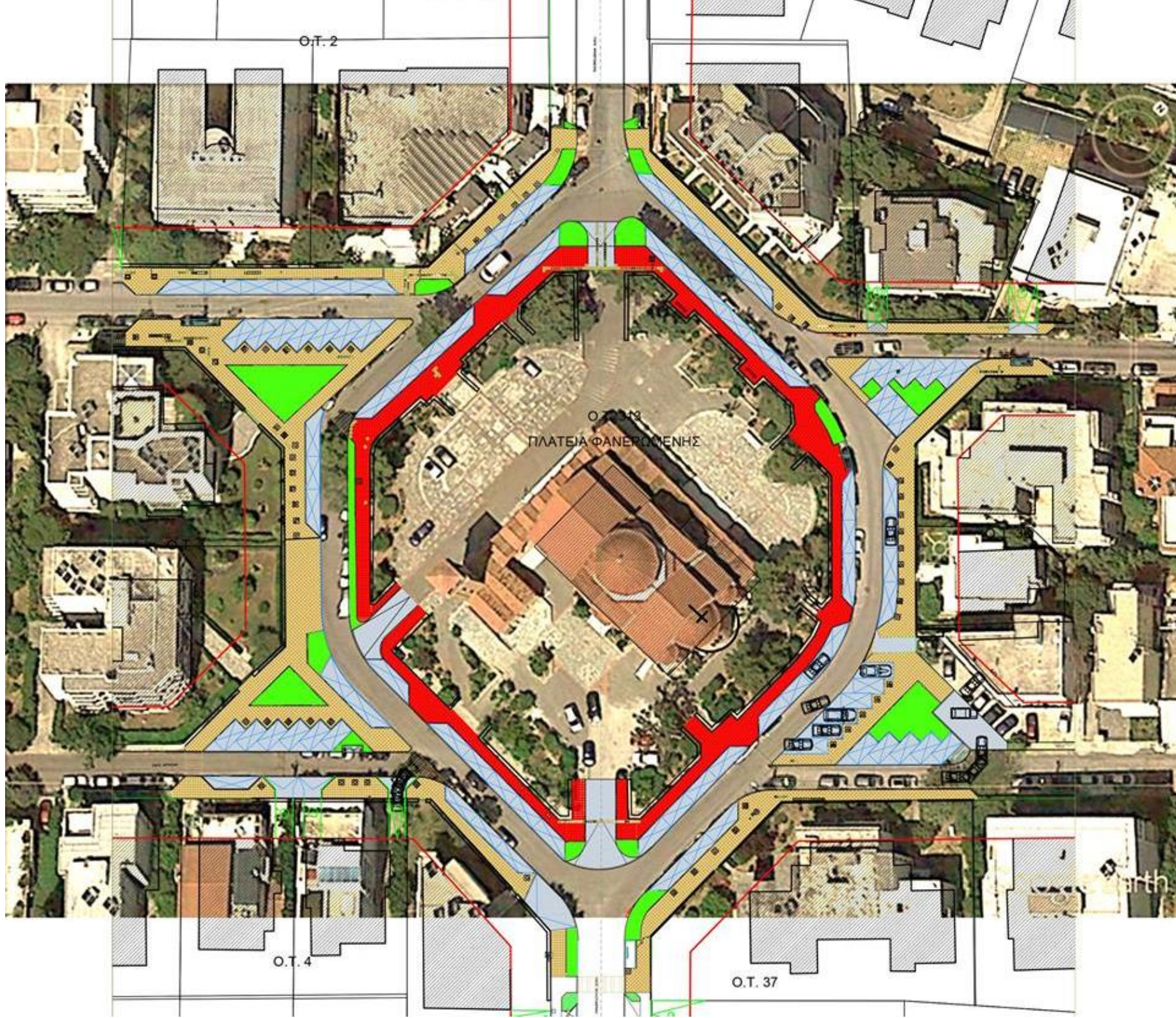
εγκατάλειψης το Δημοτικό Κέντρο Τεχνών Λευκωσίας από το 1994. Το κτίριο αποκαταστάθηκε στην αρχική του μορφή τηρώντας όλους τους όρους και τις προϋποθέσεις ενός σύγχρονου πολιτιστικού κέντρου. Το κέντρο προάγει τη σύγχρονη εικαστική δημιουργία, έχει συνεργαστεί με μουσεία και ιδρύματα από όλο τον κόσμο και έχει οργανώσει σημαντικές εκθέσεις από τον ελληνικό και διεθνή χώρο.

Έργα μικρής κλίμακας και ήπιων παρεμβάσεων με σεβασμό στην πολιτιστική κληρονομιά κατάφεραν να αναζωογονήσουν και να

επαναφέρουν την ζωή στην περιοχή παρέμβασης αλλά και στο ιστορικό κέντρο. Υπάρχουν υπό εξέλιξη αρκετά υπό κατασκευή ή προγραμματισμένα έργα, που αφορούν βελτίωση ανοιχτών δημόσιων χώρων έξω από την περιτειχισμένη πόλη, τα οποία θα αποτελέσουν κομβικά σημεία και θα αναβαθμίσουν την ποιότητα του φυσικού περιβάλλοντος στο ιστορικό Κέντρο της Λευκωσίας.

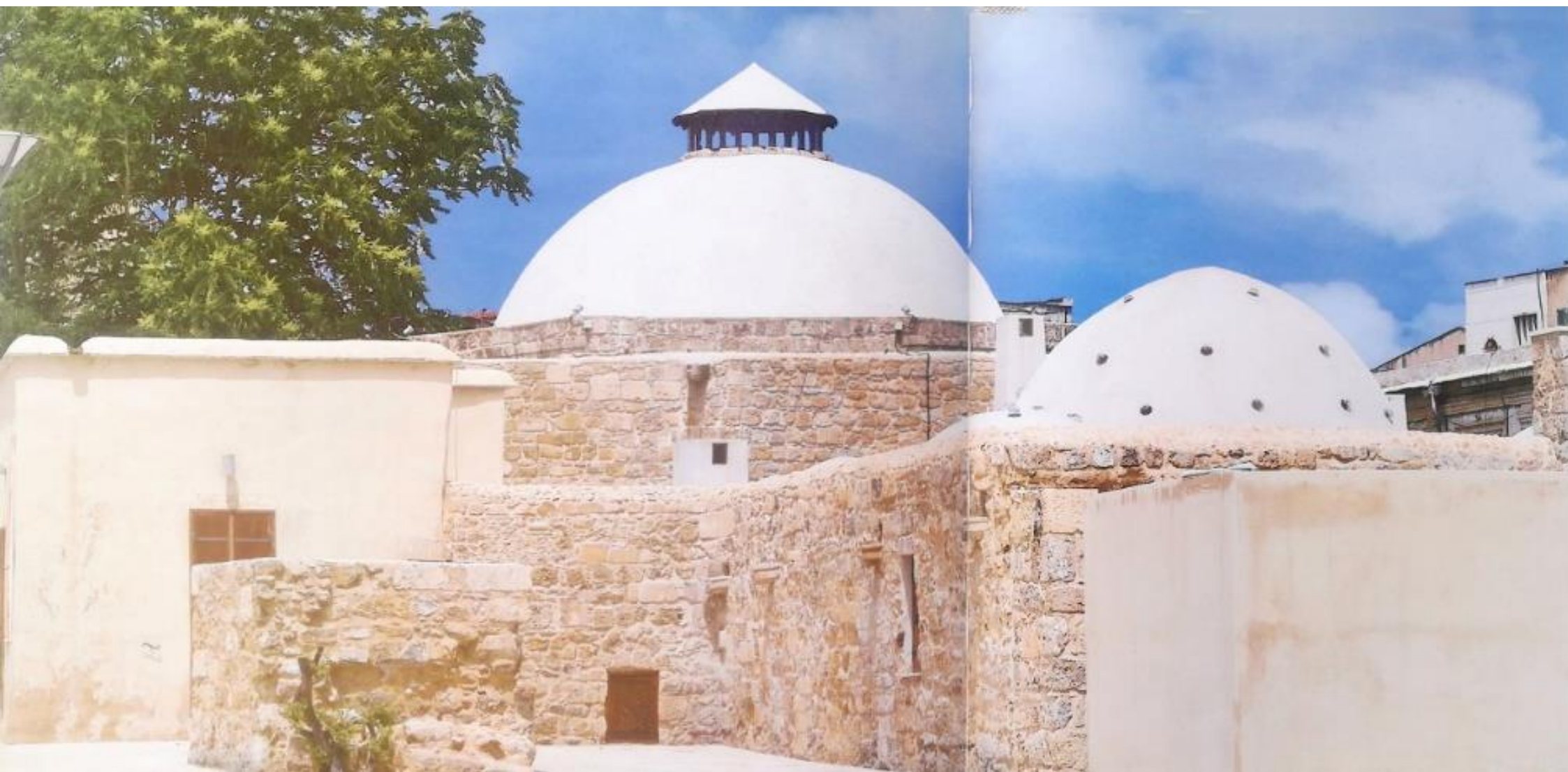
Εικόνα 49_ Δημοτικό Κέντρο Τεχνών Λευκωσίας

Εικόνα 50_ Πλατεία Φανερωμένης _ Το έργο περιλαμβάνει ανακατασκευή πεζοδρομίων, ασφαλτοστρώσεις, εργασίες ηλεκτρολογικών εγκαταστάσεων, διαμόρφωση τοπίου, φύτευση 400 τ.μ. πρασίνου, δημιουργία 1.670 τ.μ. πεζοδρομίων, δημιουργία 94 θέσεων στάθμευσης κ.α.

Εικόνα 51_ Η μακέτα του έργου ανάπλασης της Πλατείας Ελευθερίας_ Στο επίπεδο της τάφρου θα δημιουργηθεί παιδότοπος, καφεσινατόριο, μικρό ανθοπωλείο, αμφιθέατρο χωρητικότητας περίπου 100 ατόμων και μικρός χώρος προβολών με μετακινούμενες καρέκλες και εξοπλισμό και γραφείο πληροφοριών.

Εικόνα 52_ Περιοχή Ομεριέ_ Η αποκατάσταση του λουτρού και ο επανασχεδιασμός του περιβάλλοντος χώρου συνέβαλλαν στην αναβάθμιση του δομημένου περιβάλλοντος της γύρω περιοχής και στην κοινωνική ενίσχυση του συγκροτήματος, το οποίο φέρνει νέα δραστηριότητα στην παλιά πόλη.

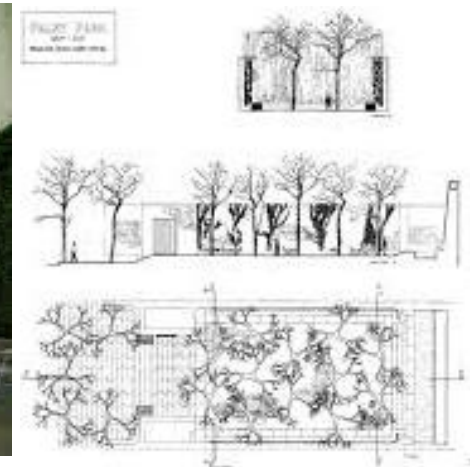

Εικόνα 54_Υπαίθρια λαϊκή αγορά

2.4.1. Διεθνείς παραδείγματα παρεμβάσεων στα αστικά κενά.

Paley Park στο Μανχάταν, Νέα Υόρκη, σχεδιασμένο από τους Zion Breen Richardson Associates το 1967. (εικόνα 55,56,57) Πρόκειται για ένα αστικό κενό στον πυκνοδομημένο ιστό του Μανχάταν, το οποίο με βάση τον όρο Urban acupuncture, αποτελείται πλέον μια από τις πιο σημαντικές πηγές του αστικού πρασίνου και οξυγόνου. Χρησιμοποιείται τόσο ως σημείο συνάντησης όσο και ανάπαυσης από τους πολύβουους ρυθμούς της πόλης. Οι άνθρωποι που ρωτήθηκαν γιατί το προτιμούν, είπαν «γιατί μπορούμε να απομονωθούμε, καθώς είναι ένα ήσυχο μέρος». Το πάρκο είναι τοποθετημένο σε μια μεγαλούπολη περιτριγυρισμένο από ψηλά κτίρια και απέχει από το δρόμο 70 εκατοστά. Λόγω του μικρού μεγέθους (10X30) του είναι η απάντηση στο ότι και η πιο **μικρή «χαράδρα»** μπορεί να αποτελέσει πηγή ζωής.

Ένα ακόμα παράδειγμα στο οποίο εφαρμόστηκε η φιλοσοφία του “Landscape Urbanism”, σε κλίμακα **ολόκληρης της πόλης**-για τα αστικά κενά, λόγω της αποβιομηχάνισης και της αστικής διάχυσης²⁵, είναι στην πόλη της Φιλαδέλφειας (Η.Π.Α). Το Ινστιτούτο Van Allen, το 2005 διεξήγαγε τον διαγωνισμό ιδεών Urban Voids με σκοπό την αναζωογόνηση της μητρόπολης. Ζητούμενο του διαγωνισμού ήταν «ο οραματισμός νέων δυνατοτήτων σχεδιασμού μιας ολοκληρωμένης αντίληψης για τον αστικό ιστό, που δημιουργεί νέες σχέσεις μεταξύ οικολογίας και δομημένου χώρου... ιδέες που

Εικόνα 55_Πάνω, Το Paley Park το καλοκαίρι.

Εικόνα 56_Κάτω, Το Paley Park τον χειμώνα.

Εικόνα 57_Πάνω δεξιά, Σχέδια Paley Park.

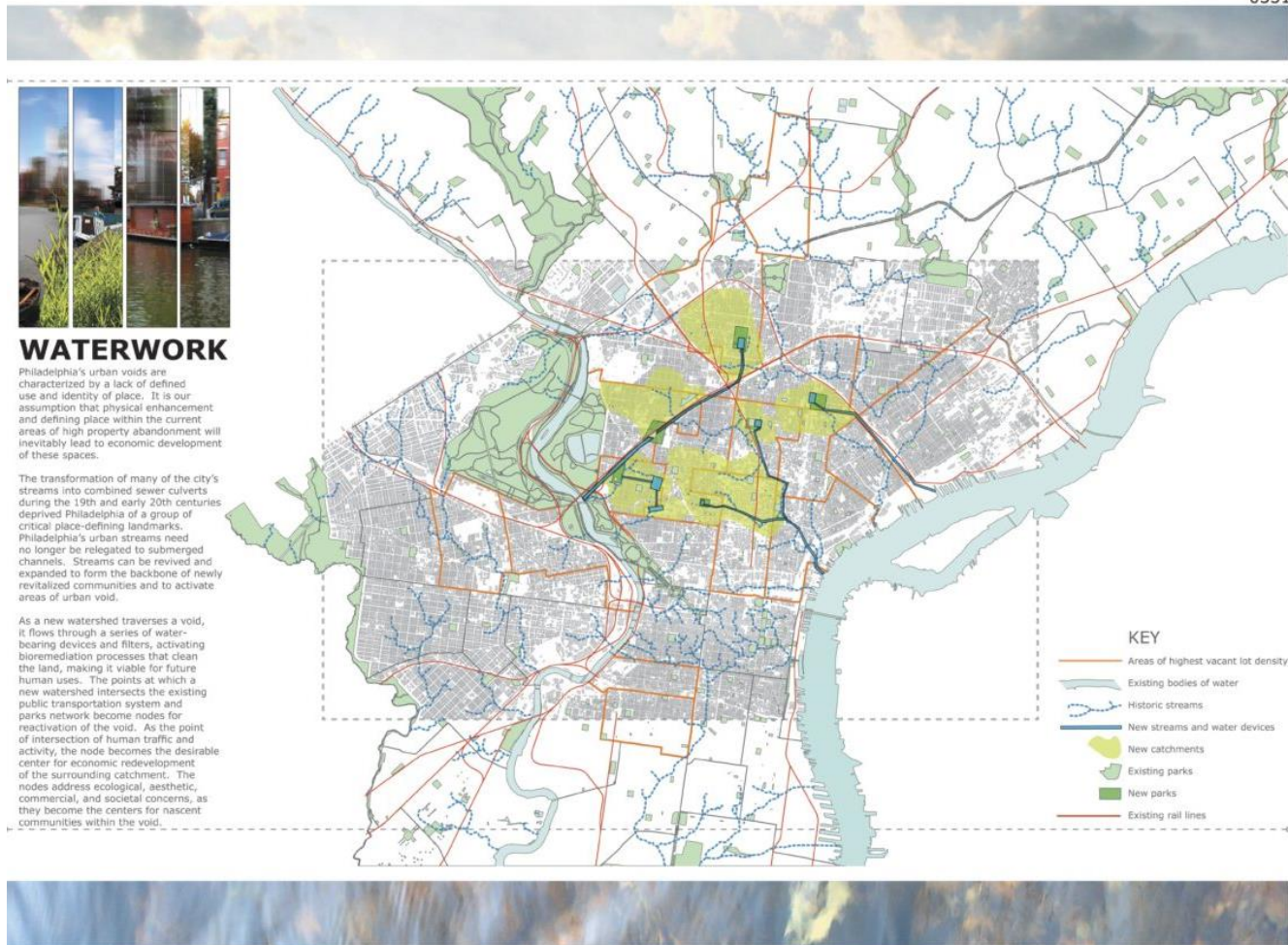
Ο αστικός εξοπλισμός (τα καθίσματα) είναι κινητός, έτσι οι χρήστες οικειοποιούνται τον χώρο και έχουν τη δυνατότητα να διαμορφώσουν τον χώρο όπως αυτοί θέλουν.

²⁵ Τα κενά καλύπτan το 25% της μητροπολιτικής περιοχής

επανασυνδέουν τα αστικά κενά με το υπάρχον σύστημα υποδομής πρασίνου της πόλης»²⁶. Όλες οι τελικές προτάσεις ως σύνολο είχαν τον υπαινιγμό ότι το τοπίο δεν αντιμετωπίζεται ως ξένο και απομακρυσμένο από τους μηχανισμούς της πόλης.

Η ομάδα οργάνωσης και διεξαγωγής του διαγωνισμού αποτελείτο από αντιπρόσωπους οικολογικών οργανώσεων, οργανισμών κοινωνικής πρόνοιας και κατοικίας, και υπηρεσιών πάρκου και δήμου. Ενεργό ρόλο είχαν και οι πολίτες, οι οποίοι καλούνταν σε συνεδριάσεις και διαδικασίες συμμετοχικού σχεδιασμού.

Η νικήτρια ομάδα²⁷ με την πρόταση Waterwork, ανακτά τις κενές τοποθεσίες σε όλη τη Φιλαδέλφεια με στόχο την αναβίωση της γειτονιάς, δημιουργεί δημόσιους πράσινους χώρους, μονοπάτια ποδηλασίας και πεζών, με ιδιαίτερη σημασία στο στοιχείο του νερού, συμβολίζοντας έτσι την πολύτιμη συμβιωτική σχέση νερού και πόλης που κάποτε είχε η πόλη. (Urban Voids: Grounds for Change, 2005) (εικόνα 58&59).

Εικόνα 58

²⁶ Απόσπασμα από την προκήρυξη του διαγωνισμού Urban Voids: Grounds for Change

²⁷ Chariss McAfee, Charles Loomis, Juliet Geldi and Gavin Riggall of KieranTimberlake Associates

Εικόνα 59

2.5. Παράγοντες επιτυχίας των παρεμβάσεων.

Οι αρχές που διέπουν αυτές τις αναπλάσεις και επεμβάσεις κοινωνικοοικονομικής αναζωογόνησης με την προοπτική της βιωσιμότητας, αφορούν στα ακόλουθα, που η ευρωπαϊκή εμπειρία καταδεικνύει ότι αποτελούν τα κύρια μέσα και τους βασικούς παράγοντες επιτυχίας τους. (Μπόμπολος, 2010. ECTP, 2003)

- Ουσιαστική συμμετοχή των τοπικών κοινωνιών στον σχεδιασμό και την υλοποίηση των επεμβάσεων.
- Ανάδειξη της ιστορικής και πολιτιστικής κληρονομιάς και προώθηση της αρχιτεκτονικής και καλλιτεχνικής δημιουργίας.
- Διατήρηση του πολιτισμικού πλούτου και της ποικιλομορφίας των πόλεων.
- Λειτουργική δικτύωση του χώρου της πόλης, αναζωογόνηση του πολεοδομικού ιστού και επαναχρησιμοποίηση του κτιριακού αποθέματος.
- Εισαγωγή μιας πολιτικής και παράλληλα μιας νέας κουλτούρας αστικών μετακινήσεων με τα πόδια, το ποδήλατο και τη δημόσια συγκοινωνία.
- Καταπολέμηση της τριτογενοποίησης των κεντρικών ζωνών με την ανάμειξη χρήσεων και κυρίως τη χωροθέτηση κατοικιών και την ουσιαστική ανάμειξη των εισοδημάτων.

2.6. Συμπεράσματα 2^{ου} κεφαλαίου.

Ο δημόσιος χώρος της πόλης αξίζει να αυξηθεί, ανακτώντας τον κενό χώρο, κάθε κενός χώρος όσο μικρός και αν είναι θα πρέπει να εντάσσεται σε ένα ενιαίο «πράσινο δίκτυο». Οι δημόσιοι χώροι οφείλουν να επανασχεδιαστούν βάζοντας στο επίκεντρο, τους χρήστες με τις ανάγκες και τις επιθυμίες τους, την ιστορία των τόπων της πόλης και τις σύγχρονες περιβαλλοντικές θεωρήσεις.

Η επαναχρησιμοποίηση της γης που έχει περιπέσει σε αχρηστία και στην οποία το φυσικό περιβάλλον έχει ήδη καταπονηθεί από υποδομές και εγκαταληφθείσες χρήσεις θα φέρει πολλαπλά οφέλη, αντί των αστικών επεκτάσεων. Ενδείκνυται η εκμετάλλευση του υφιστάμενου οικοδομικού αποθέματος καθώς και η προσθήκη σε υφιστάμενες αστικές δομές, συμπληρώνοντας έτσι τον αστικό ιστό της πόλης και επιτυγχάνοντας καλύτερη απόδοση των υφιστάμενων υποδομών. Η διεργασία αυτή, πέραν της ενοποίησης της ανάπτυξης, συμβάλλει στην αναδιοργάνωση/ αναζωογόνηση της πόλης, και ιδιαίτερα του υποβαθμισμένου της κέντρου. (Κλόκκαρης.Ε)

Ο μελλοντικός σχεδιασμός των δημόσιων χώρων, θα πρέπει να τους καθιστά πιο ελκυστικούς, πρακτικούς, κοινόχρηστους, πράσινους και διαδραστικούς. Ωστόσο θα πρέπει να συμπεριλάβει και εργαλεία που θα παρακολουθούν το μετασχηματισμό της πόλης και θα προτείνουν λύσεις αξιοποιώντας κάθε ευκαιρία βελτίωσης του χώρου, ανάλογα με τις ιδιαιτερότητές του.

Η ολοκληρωμένη ανάπλαση των ιστορικών πυρήνων των πόλων λειτουργεί ως μηχανισμός διάδοσης της βιώσιμης αστικής αναζωογόνησης. Επίσης βοηθά στην ανασυγκρότησή τους μέσω της ήπιας τουριστικής ανάπτυξης σε συνδυασμό με την ανάμειξη και άλλων χρήσεων. (Παρθενόπουλος& Παρθενοπούλου, 2010)

Συνολικά, η αναγέννηση της παλιάς τειχισμένης πόλης είναι καλή είδηση, αλλά είναι πολλά αυτά που πρέπει να γίνουν για να ολοκληρωθεί ο κύκλος της για έναν υγιή συνδυασμό δημόσιων και ιδιωτικών συμφερόντων. Από τις δράσεις και τις παρεμβάσεις που αναφέρθηκαν πιο πάνω και εκτός Κύπρου, η εικόνα της ιστορικής πόλης, με μικρές ήπιες ή εφήμερες παρεμβάσεις- «βελόνες» μπορεί και αξίζει να αλλάξει προς όφελος όλων. Οι παρεμβάσεις αυτές μπορούν να διαδραματίσουν σημαντικό ρόλο στη ζωή της πόλης στο σύνολό της εμπλουτίζοντάς με την κατάλληλη υποδομή και με βελτιωμένους δημόσιους χώρους.

«Μείνε σε ένα stratum, πειραματίσου με τις ευκαιρίες που μας προσφέρει, βρες μια πλεονεκτική θέση, δυναμικές κινήσεις αποεδαφικοποίησης, πιθανές γραμμές πτήσης, δοκίμασέ τις, φτιάξε συνδέσεις ροών εδώ και εκεί, προσπάθησε να επιτύχεις συνεχή ποιοτικών μεταβολών από τμήμα σε τμήμα, απόκτησε ένα μικρό κομμάτι νέας γης σε κάθε περίπτωση» (G.Deleuze, F.Guattari, 1980)

«...μια μοναδική ευκαιρία να δημιουργήσεις «σταγόνες» αστικού πρασίνου στις γειτονιές...»

(Klaus Bondam, Αντιδήμαρχος Τ.Υ. και Περιβαλλοντικής Διαχείρισης Δήμου Κοπεγχάγης, 2006-2010)

Κεφάλαιο 3

3.0. Κοινωνικές και πολιτισμικές δράσεις στα αστικά κενά

Εικόνα 60_

«Η αρχιτεκτονική δεν είναι πλέον το πρωταρχικό στοιχείο οργάνωσης του αστικού χώρου...όλο και περισσότερο το τοπίο (Landscape) είναι το πρωταρχικό στοιχείο οργάνωσης του αστικού χώρου» (Απόσπασμα από την ομιλία αποδοχής 1^{ου} βραβείου για το διαγωνισμό Student Center, Σικάγο, 5 Μαΐου 1998)

3.1. Δράσεις στα υπολειμματικά τοπία.

Το φαινόμενο των αστικών κενών έχει τραβήξει το ενδιαφέρον αρκετών ομάδων εκτός αρχιτεκτόνων και πολεοδόμων, όπως φωτογράφων, κινηματογραφιστών, εικαστικών κ.α.. Ομάδες οι οποίες στρέφουν το βλέμμα τους, στις στιγμές παύσης, στα ασχεδίαστα μικροτόπια που διαμεσολαβούν μεταξύ διαδοχικών διαδικασιών αστικοποίησης και εκμεταλλεύονται- αξιοποιούν τον ενδιάμεσο και ανοικτό χαρακτήρα των κενών, και προβαίνουν σε δράσεις με σκοπό την ανάδειξη του προβλήματος των κενών μέσα στην πόλη. Πιο κάτω θα αναφερθούν ποικίλες εφήμερες παρεμβάσεις και δράσεις, κυρίως στον αστικό κυπριακό χώρο αλλά και παραδείγματα στο εξωτερικό και στον κινηματογράφο.

Ο Lukasz Stanek, στο έργο του Henri Lefebvre, με τίτλο *Towards an Architecture of Enjoyment*, αναφέρει ότι «ο Lefebvre φαίνεται να υποστηρίζει ότι η δυναμική της κοινωνικής παραγωγής του χώρου απαιτεί τη μετατροπή της αρχιτεκτονικής σε μια στιγμιαία απόλαυση, μια αστραπιαία επιθυμία, μια εφήμερη κατάσταση που δημιουργείται από δραστηριότητες ομάδων ανθρώπων που είναι και αυτές εφήμερες», οι οποίες δρουν ως η κινητήριος δύναμη για τη διεύθυνση μιας προσωρινής και ρευστής δομής,

²⁸Το πειραματικό έργο “Green Urban Lad- GUL”, χρηματοδοτημένο από τον Ευρωπαϊκό Οργανισμό Περιβάλλοντος και τη Νορβηγία για τα έτη 2014-2015. Επικεφαλής του έργου ήταν η ΜΚΟ “Urban Gorillas” η οποία συνεργάστηκε με

υποστηριζόμενης από μια σειρά γεγονότων, μέσα στη «βαρύτητα» της μνημειακής δομής. (Stanek, 2011)

3.1.1. Δράσεις στα αστικά κενά της Κύπρου και ενεργοποίηση της δημόσιας ζωής.

3.1.1.1. Green Urban Lad- GUL.

Η ομάδα Green Urban Lad- GUL²⁸, έδρασε στους κυπριακούς χώρους με σκοπό να ενεργοποιήσει ξανά τους αστικούς δημόσιους χώρους στην Κύπρο. Μια αστική παράμετρος του δομημένου περιβάλλοντος που απουσιάζει από το αστικό σκηνικό του νησιού (Γιώργος Χατζηχρίστου 2018). Οι αστικές παρεμβάσεις τους ήταν αυθόρμητες και εφήμερες. Οι εγκαταστάσεις εμφανίστηκαν σε αστικά κενά-δημόσιους χώρους σε όλη την Κύπρο από τις 15 Μαρτίου 2015 έως τις 5 Απριλίου 2015.

Το έργο λειτούργησε ως εργαλείο αναγέννησης αστικών δημόσιων χώρων στην Κύπρο μέσω του οποίου πραγματοποιήθηκε μια σειρά από εκδηλώσεις, δραστηριότητες, εργαστήρια, έρευνες για την πόλη, αξιολόγηση της χρήσης των δημόσιων χώρων, των αντιλήψεων, των απόψεων και των αναγκών των πολιτών. Η ομάδα GUL επικεντρωνόταν κυρίως στο ευρύ κοινό και του παρείχε την ευκαιρία να στείλει τις ιδέες τους και να πάρει μέρος σε αυτές τις

το Πανεπιστήμιο Λευκωσίας και την Dentros Ltd, ενώ συμμετείχαν ενεργά και ομάδες της τοπικής κοινότητας.

εφήμερες δράσεις. Ένας από τους κύριους στόχους του έργου, ήταν να ευαισθητοποιηθούν οι πολίτες σχετικά με τη σημασία των δημόσιων χώρων και να συμβάλλουν στην βιωσιμότητα της πόλης, βάζοντας τον άνθρωπο και την πόλη στο επίκεντρο της έρευνας και του σχεδιασμού. (GUL, 2015)

3.1.1.1.1. ΦουσκόPolis and Life Inside_Outside a Bubble.

Οι Urban Gorillas τοποθετούν τα δημιουργικά διαδραστικά έργα σε ειδικά σχεδιασμένους φουσκωτούς χώρους, προσπαθώντας να

Εικόνα 61_Μετατροπή του δημόσιου χώρου σε δημόσια πλατφόρμα για συζήτηση και συμμετοχή των πολιτών. Δημοτικοί Κήποι Λευκωσίας | Φεστιβάλ NEON

Εικόνα 62_Κάστρο Λάρνακας, Αφρικανικό Drumming Workshop μέσα στη φουσκωτή δομή

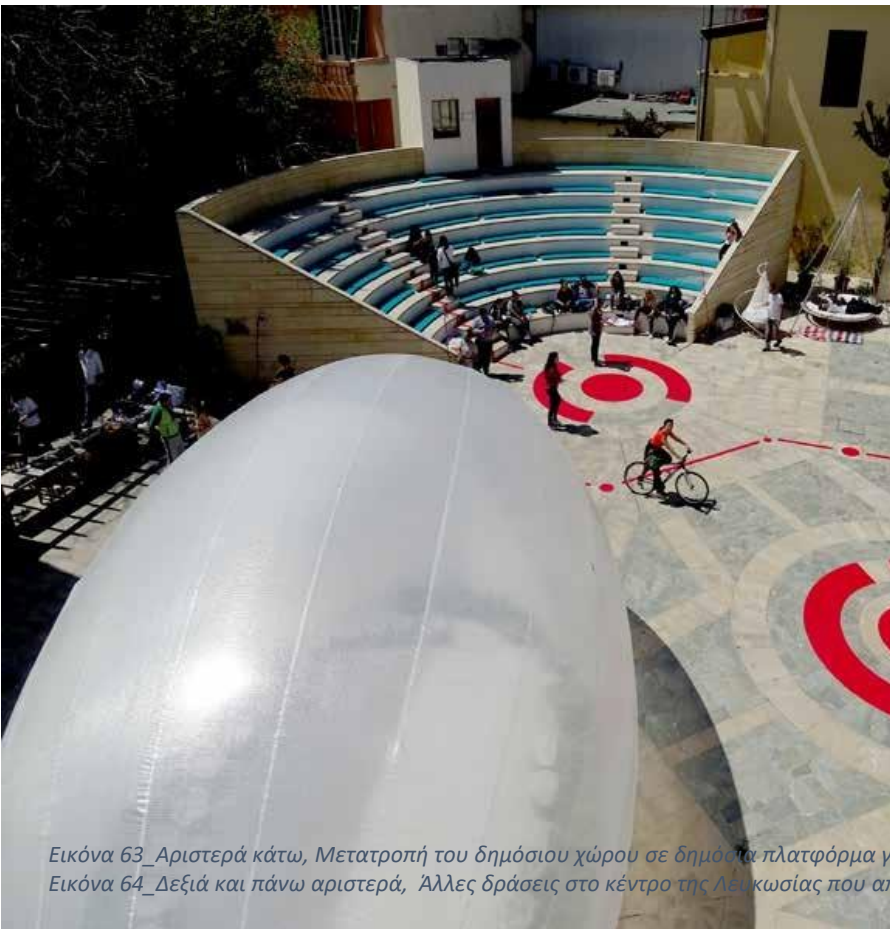
«φουσκώσουν» το δημόσιο χώρο και να φέρουν τη ζωή πίσω σε υποχρησιμοποιούμενους χώρους. (εικόνα 61&62) Η ΦουσκόPοlis συγκέντρωσε μια σειρά κοινωνικοπολιτισμικών θεμάτων και προσέλκυσε τους ανθρώπους σε δημόσιους χώρους που δεν είχαν επισκεφτεί ποτέ πριν.

Η ομάδα πίστευε πως η αναζωογόνηση του δημόσιου χώρου μπορεί να βελτιωθεί λαμβάνοντας υπόψιν την αμοιβαία υποστήριξη, την συμμετοχή των πολιτών και τις κοινωνικές αλληλεπιδράσεις. Η σειρά των δημόσιων παρεμβάσεων αν και επιβλητική, ήταν επιτυχής, κέντρισε το ενδιαφέρον, προσέλκυσε τον αυθορμητισμό και την ενέργεια διαφορετικών ομάδων ανθρώπων.

Πράγματι μετά από έρευνα που έγινε μεταξύ των 122 ατόμων που ερωτήθηκαν τυχαία για να αξιολογήσουν τα αποτελέσματα και την αντίληψη των γεγονότων, το 55,3% δήλωσε ότι το φουσκωτό τους προσέλκυσε «πάρα πολύ» για να μπουν στο χώρο και το 32,8% δήλωσε ότι τους τράβηξε «πολύ» για να συμμετέχουν στις δραστηριότητες του φουσκωτού. (GUL, 2015)

Στον πίνακα 4 αναγράφεται η γνώμη τυχαίων ερωτηθέντων η οποία άλλαξε για τους δημόσιους χώρους μετά τη συμμετοχή τους στις φουσκωτές δομές.

πίνακας 4							
Συμφωνείτε με τις ακόλουθες δηλώσεις;	1	2	3	4	5	δεν γνωρίζω	αριθμός των ερωτηθέντων
Μετά τη σημερινή επίσκεψη, η αντίληψή μου για το πώς μπορούν να χρησιμοποιηθούν οι δημόσιοι χώροι έχει αλλάξει	2,4	1	12,8	25,9	57,2	0,7	384
Μετά τη σημερινή επίσκεψη, σκέφτομαι να επισκεφθώ περισσότερους δημόσιους χώρους στην πόλη	2,7	2	20,9	34,3	39,4	0,7	384
Οι δήμοι πρέπει να μας παρέχουν περισσότερους δημόσιους χώρους	1,4	0,7	3,7	6,7	85,9	1,7	384

Εικόνα 63_ Αριστερά κάτω, Μετατροπή του δημόσιου χώρου σε δημόσια πλατφόρμα για συζήτηση και συμμετοχή των πολιτών.

Εικόνα 64_ Δεξιά και πάνω αριστερά, Άλλες δράσεις στο κέντρο της Λευκωσίας που από ότι φαίνεται προσέλκυσαν όλες τις ηλικιακές ομάδες των πολιτών.

Public Spaces as Key Elements of the Urban Fabric. (GUL)

Εικόνα 65_

Δημόσια παρέμβαση στο Κάστρο της Πάφου | Εργαστήριο_ εικόνα 66_

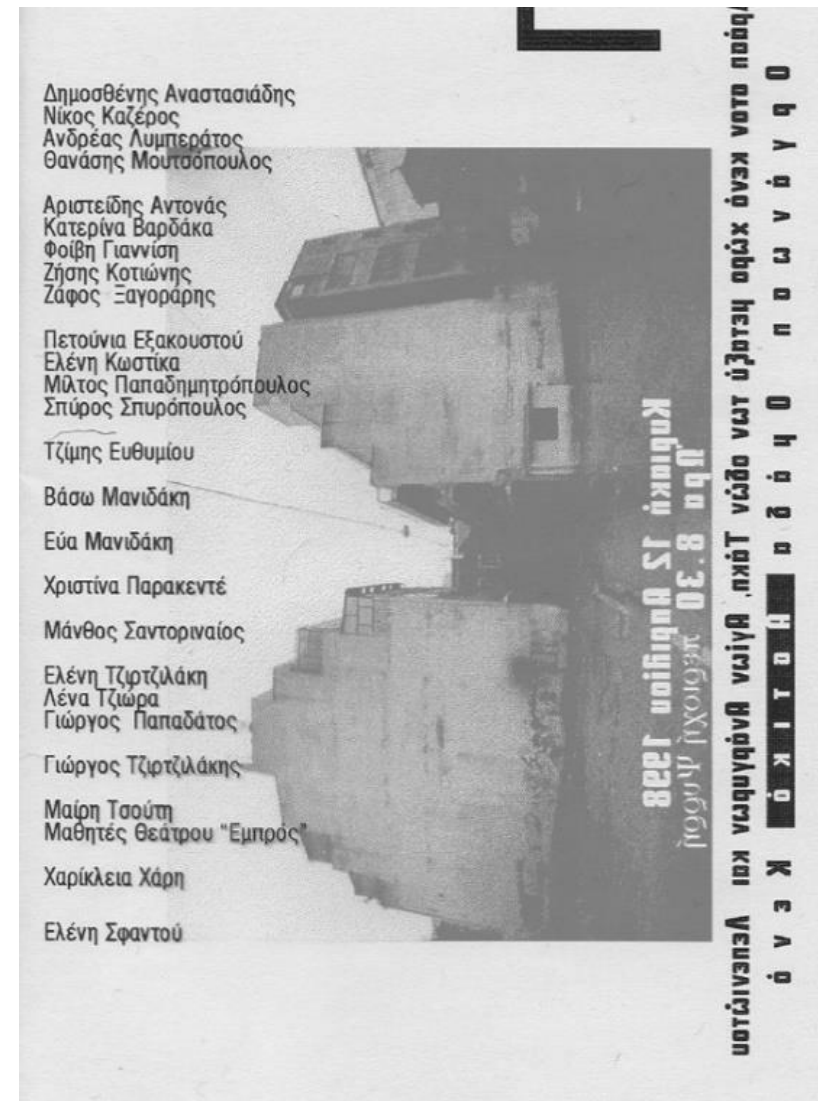
3.1.2. Προβολή και μετασχηματισμός των αστικών κενών μέσω των εφήμερων δράσεων και του κινηματογράφου_ διεθνείς παραδείγματα.

3.1.2.1. Ομάδα Αστικό Κενό.

Το Αστικό Κενό²⁹ είναι μια ανοικτή ομάδα δράσης για τον χώρο και τα δικαιώματα στην πόλη, η οποία αποτελείται από αρχιτέκτονες και καλλιτέχνες. Η ομάδα έχει ξεκινήσει από το 1997-2008 και έχει πραγματοποιήσει 13 συλλογικές δράσεις στα αστικά κενά της Αθήνας προκαλώντας την ενεργή συμμετοχή των πολιτών. (Ομάδα Αστικό Κενό, 2009)

Με την παρουσία τους στους τόπους, τα μέλη της ομάδας «Αστικό Κενό» καλούν τους πολίτες να δραστηριοποιηθούν σε αυτές τις εγκαταλελειμμένες περιοχές της πόλης. Με αυτή την εφήμερη κατάσταση, η ομάδα βάζει σε δοκιμασία την σχέση των τόπων με τους πολίτες και την αστική ζωή. Τα αστικά κενά, χώροι οι οποίο βρίσκονται συνήθως σε μια διφορούμενη νομική κατάσταση μέσα από τις δράσεις, αλλάζουν χρήση και μετασχηματίζονται. (Ομάδα Αστικό Κενό, 2009). Μέσω αυτών των δράσεων προβάλλεται η προβληματική τους και αυτόματα μετατρέπονται σε σημεία αναφοράς και προβληματισμού. Ταυτόχρονα γίνεται και μια διαμαρτυρία έναντι στην τεχνική του κτισίματος, ενώ μπορούν να αξιοποιηθούν και με διαφορετικές χρήσεις που θα συμβάλλουν

²⁹ Διαρκής σύνθεση ομάδας (1997-2008): Ελένη Τζιρτζιλιάκη, Νίκος Καζερός, Χ. Παρακεντέ, Ζήσης Κοτιώνης, Φοίβη Γιαννίση, Ζάφος Ξαγοράρης, Λ. Τζιώρα, Χαρίκλεια Χάρη.

Εικόνα 67_

στην βιωσιμότητα της πόλης. Στη συνέχεια θα αναφερθούν μερικές από τις δράσεις της ομάδας.

3.1.2.1.1. Έκθεση στο Ψυρρή. (1^η δράση της ομάδας)

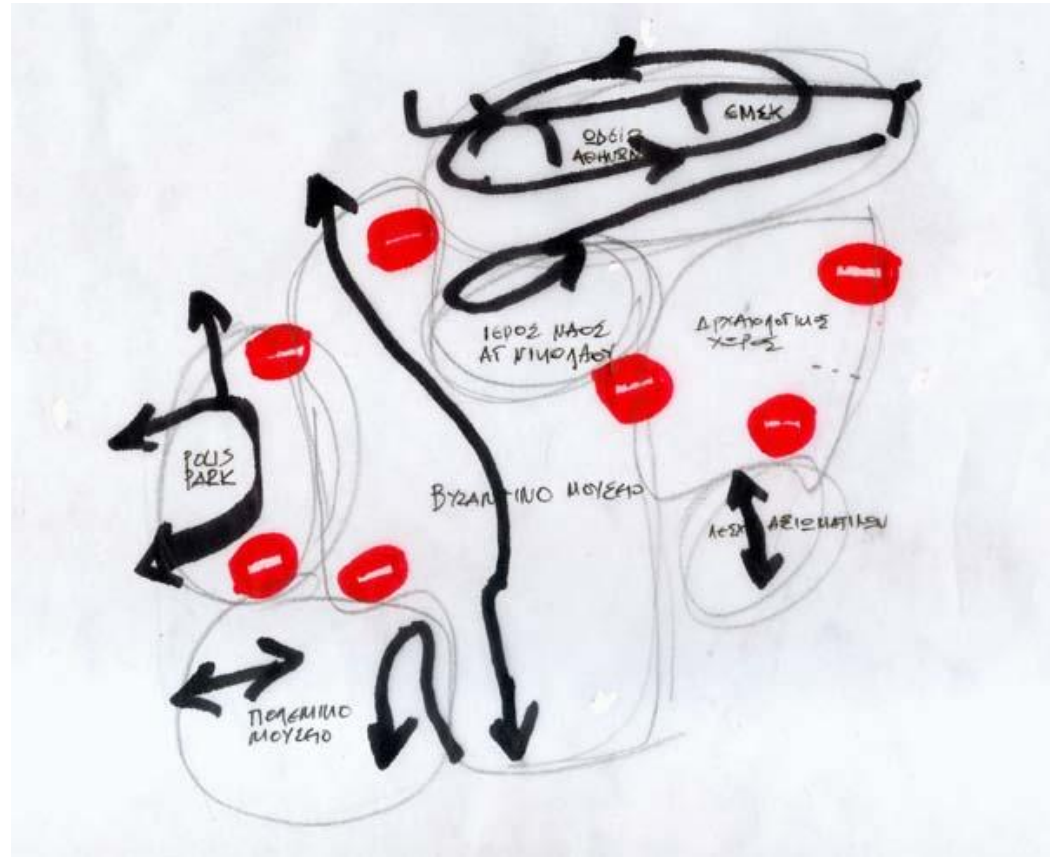
Η αρχική πρωτοβουλία της υπό διαμόρφωση ομάδας του Αστικού Κενού είχε ως σκοπό την παρεμπόδιση της οικοδόμησης του Ψυρρή. Έτσι, οργάνωσαν μια υπαίθρια έκθεση με συμμετοχή αρχιτεκτόνων και καλλιτεχνών στον χώρο. (εικόνα 67)

Μετά από την πρώτη δράση, το Αστικό Κενό ως ομάδα άρχισε να διαμορφώνει συλλογικά, το χαρακτήρα των δράσεών του. Έπαψαν να είναι πολυμορφικές και βασισμένες στο «ατομικό έργο», και μετατράπηκαν σε ενιαίας μορφής, συλλογικές δράσεις βασισμένες στην αναπτυσσόμενη «διαδικασία» εμπλοκής μέσα στην πόλη. (ομάδα αστικό κενό, 2009)

3.1.2.1.2. Το Μονοπάτι. Για το δικαίωμα στο χώρο και στην πόλη.

Η ομάδα Αστικό Κενό κάλεσε σε συμμετοχή τους κατοίκους και πρότεινε τη δημιουργία ανεμπόδιστων διελεύσεων μέσα από τις επιμέρους θεσμικές ιδιοκτησίες στο οικοδομικό τετράγωνο όπου στεγάζεται προσωρινά το ΕΜΣΤ με την χάραξη ενός μονοπατιού.

Το μονοπάτι (εικόνα 68) ενοποιεί το χώρο συλλέγοντας τις αντιφατικές δυνάμεις εν είδη μιας νέας συναισθηματικής

Εικόνα 68_(πάνω), Εικόνα 69_(κάτω)

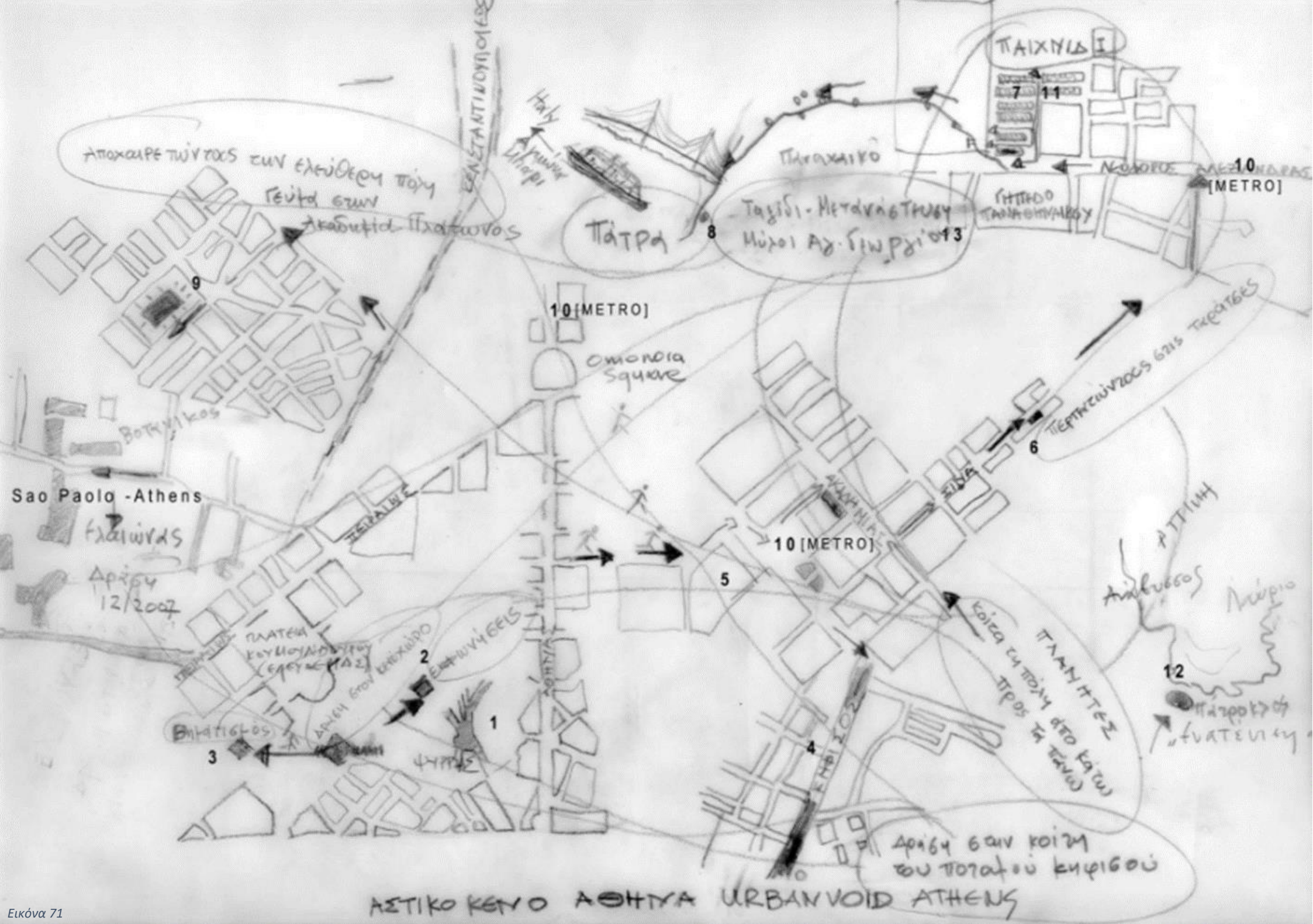
τοπογραφίας, δημιουργώντας έναν νέο εκτεταμένο δημόσιο χώρο και προτείνοντας την επαναδιατύπωση ενός συλλογικού τρόπου ζωής.

3.1.2.1.3. Εκφωνήσεις στον ακάλυπτο χώρο- Ψυρρή (2^η δράση της ομάδας).

Τοποθετήθηκαν μικρόφωνα και φώτα στον ακάλυπτο χώρο ανάμεσα σε δύο μεσοτοιχίες και προσκλήθηκαν οι πολίτες για δράση. (εικόνα 69) Η πρόσκληση έγινε με αφίσα στο κέντρο της Αθήνας (εικόνα 70) η οποία περιείχε πολιτικό κείμενο της ομάδας για την υπεράσπιση και την ενεργοποίηση του εδάφους των αστικών κενών της πόλης. Για το διάστημα μιας ώρας ενεργοποιήθηκε η πρόσκληση της ομάδας προς τους πολίτες να συμμετέχουν στη δράση χρησιμοποιώντας ελεύθερα και ταυτόχρονα τα μικρόφωνα εκφέροντας δικό τους λόγο, άποψη, πρόκληση. Οι ταυτόχρονες εκφωνήσεις, στις οποίες κυρίως συμμετείχαν μέλη της ομάδας και απευθύνονταν στον κύκλο των καλεσμένων και των περαστικών, περιλάμβαναν ανάγνωση ποιημάτων μέχρι συνταγές μαγειρικής, μανιφέστα και διακεκριμένα κείμενα, καθώς και προσευχές, επικλήσεις ή ύβρεις. Η ταυτόχρονη εκφώνηση δημιούργησε ένταση, πλάκα, αντιφατικά σχόλια, αμηχανία ή σιωπή.

Εικόνα 70_

3.1.2.2. Τα φτερά του Έρωτα, 1987.

Ο Win Wenders στην ταινία «Τα φτερά του Έρωτα» τοποθετεί στον κενό χώρο της Mehringplatz ένα τσίρκο. (εικόνα 73) Για τον σκηνοθέτη η κοινή θέα των γύρω γυμνών τοίχων, αποκτά μια συμβολική σημασία και αναφορά στο παρελθόν που μιλά για ασφάλεια. Η εφήμερη τοποθέτηση του τσίρκου δίνει προσωρινή ζωή και συμπληρώνει αντιθετικά το κενό, με μια ονειρική διάθεση,

Εικόνα 73, α,β,γ_ Τοποθέτηση του τσίρκου

ακριβώς για να αποδείξει στον θεατή πόσο η πόλη έχει την ανάγκη ύπαρξης τέτοιων χώρων. Για τον ίδιο τα αστικά κενά είναι χώροι γαλήνης και ηρεμίας, τα «κρησφύγετα», που είναι γοητευτικά γιατί είναι αδύνατον να πεις σε τι χρησιμεύουν, ενώ ταυτόχρονα «το επίπεδο ζωής σε μια πόλη βρίσκεται σε ευθεία συνάρτηση με τη δυνατότητα ύπαρξης τέτοιων κενών στον πολεοδομικό σχεδιασμό»

3.2. Στόχος των δράσεων.

Όλες οι δράσεις που αναφέρθηκαν είχαν κοινό τον υπαινιγμό για το πώς μπορούν να αξιοποιηθούν οι διάτρητες επιφάνειες με απώτερο στόχο την **αλληλοεπίδραση** του κάτοικου με το αστικό κενό (τόπος/κάτοικος/αστική ζωή). Σκοπός των προσπαθειών ήταν να παρασχεθεί μια πλατφόρμα διαλόγου που θα οδηγούσε σε αλλαγή των αντιλήψεων σχετικά με τους δημόσιους χώρους και τις χρήσεις τους.

Το αποτέλεσμα της αξιοποίησης των μη ενταγμένων περιοχών στον ευρύτερο αστικό ιστό, θα είναι η επαναλειτουργία τους ως ενεργά τμήματα στην πόλη. Με τις εφήμερες παρεμβάσεις, δημιουργούνται απρόβλεπτες δυναμικές σχέσεις με τον χώρο, και όταν αφήνονται ξανά στην πρότερη κατάστασή τους, ενεργοποιείται η ευαισθητοποίηση και η αντίληψη των κατοίκων για τα αστικά και κατ'επέκταση για την πόλη. Τονίζοντας την σημασία της **προσπελασιμότητας** και **προσιτότητας** των πλέον κατάλληλα διαμορφωμένων αστικών κενών, μπορούν να γίνουν

αναπόσπαστο κομμάτι της πόλης, προσδιορίζοντάς της πολλαπλά οφέλη.

Όλα τα παραδείγματα που αναφέρθηκαν, υποστηρίζουν πως τα αδρανή τοπία γίνονται αντιληπτά μέσω της **περιπλάνησής**. Η περιπλάνηση στα αδρανή τοπία είναι μια σημαντική διαδικασία, μέσω της οποίας οι χώροι αυτοί αποκαλύπτονται. Είναι μια πρωτογενής διαδικασία χαρτογράφησης και δημιουργίας χώρου, φέρνει το άτομο σε επαφή με την άγνωστη και ανοίκεια αυτή πλευρά της πόλης. Μέσω της περιπλάνησης καθίσταται δυνατή η καταγραφή του τοπίου σε πραγματικό χρόνο και η αρχειοθέτηση του παρόντος. Το περπάτημα αποτελεί ένα αισθητικό εργαλείο ικανό να περιγράψει και να μεταβάλει εκείνους τους μητροπολιτικούς χώρους που απαιτούν την κατανόηση, την πλήρωση τους με νοήματα και όχι απλά από αντικείμενα κάποιας σχεδιαστικής μελέτης. (Francesco Careri, 2002, από το βιβλίο Walkscapes). Ο Kevin Lynch αναφέρει ότι «Οι άνθρωποι παρατηρούν την πόλη ενώ την διασχίζουν, και κατά μήκος των διαδρόμων τα υπόλοιπα στοιχεία του περιβάλλοντος τοποθετούνται και σχετίζονται».

3.3. Συμπεράσματα 3^{ου} κεφαλαίου.

Τα αστικά κενά πρέπει να καλλιεργηθούν και να προτείνουν μια εναλλακτική λύση (Urban Gorillas 2014). Το θετικό είναι πως το φαινόμενο των αστικών κενών δεν απασχολεί μόνο τους αρχιτέκτονες. Υπάρχουν ποικίλες απόψεις και σενάρια για

αξιοποίηση των χώρων αυτών, που προσδοκούν εφαρμογή και υπόσχονται ανάπτυξη και οικονομική ευρωστία των υποβαθμισμένων περιοχών. Ποικίλες δράσεις, π.χ κινηματογραφικές ταινίες, προβολή φωτογραφιών και βίντεο, απαγγελίες ποιημάτων και κειμένων, έργα τέχνης και κόμικς πάνω στις ερειπωμένες επιφάνειες, παραστάσεις, δημόσιες συζητήσεις, περιπλάνηση, ομιλίες, υπαίθριες εκθέσεις, υπαίθρια εργαστήρια και συνέδρια, παζάρια, τσίρκο, διηγήσεις εμπειριών, χώρων εκπαίδευσης λόγω της ιστορίας της Παλαιάς Λευκωσίας κ.α. Το αποτέλεσμα αυτών των δράσεων θα είναι η ενσωμάτωσή τους στον αστικό ιστό, δίνοντας τους ένα βέβαιο νόημα.

Οι κοινωνικές και πολιτισμικές δράσεις παρακινούν τους κατοίκους της πόλης να συμμετέχουν ενεργά στη διαμόρφωσή της, με ένα δημιουργικό, παραγωγικό και αποτελεσματικό τρόπο μέσα από συμμετοχικές διαδικασίες. Μπορούν να παρέμβουν με ήπιο τρόπο στη γειτονιά ή στην περιοχή που κατοικούν, προκειμένου να βελτιώσουν την καθημερινότητά τους. Η παρέμβαση μπορεί να είναι ποικίλου χαρακτήρα -εικαστική, περιβαλλοντική ή τεχνολογική- μα οφείλει να έχει τη συνολική αποδοχή της κοινότητας στην οποία απευθύνεται. Με αρωγό, λοιπόν, την ανάγκη μιας καλύτερης ποιότητας καθημερινότητας και τις συμμετοχικές διαδικασίες δημιουργείται μια δυναμική και διαδραστική σχέση μεταξύ των κατοίκων της πόλης και των δομών της που εξελίσσεται παράλληλα με τις δραστηριότητες των κατοίκων. Η πόλη είναι ένας ζωντανός οργανισμός που εξελίσσεται καθημερινά και έχει ανάγκη

τη συμμετοχή όλων για να είναι μια όμορφη και λειτουργική πόλη, τόσο για τους κατοίκους όσο και για τους επισκέπτες της.

«Οι κρίσεις είναι σε τελευταία ανάλυση **παραγωγικές**, εξαναγκάζουν την επινόηση- η ριζική καταστροφή ανοίγει τον δρόμο για **νέες παραγωγικές μορφές**». Mark Wrigley (2009). Αυτή η στάση απέναντι στην παγκόσμια κατάσταση της κρίσης διεγείρει και σίγουρα ορίζει τις προϋποθέσεις για δημιουργικές αντιστάσεις, συμπεριλαμβανόμενης της παραγωγής χώρων και **ζώντος περιβάλλοντος**. (Γιώργος Χατζηχρίστου)

4. Συμπεράσματα.

«Το κενό δεν είναι άδειο είναι γεμάτο με ενέργεια τσι... μόνο στο κενό έγκειται το αληθινά ουσιώδες» (Λάο Τσε)

Μέσα από τις κατάλληλες στρατηγικές ήπιων παρεμβάσεων και δράσεων, οι κενοί χώροι της παλαιάς Λευκωσίας μπορούν να μετασηματιστούν από αστικά εμπόδια, σε αστικά προτερήματα του δημόσιου χώρου. Κάθε προσπάθεια αρμόζει να δημιουργεί τις προϋποθέσεις για την έναρξη μιας διαδικασίας μετασηματισμού της σχέσης του πολίτη με την πόλη, να προβλέπει στη διάδραση του πολίτη με το αστικό περιβάλλον και να ωθεί τους πολίτες να οικειοποιηθούν και να εξερευνήσουν τον χώρο. Αυτόματα από αδιάφορους ή παθητικούς του δημόσιου χώρου, θα τους μετατρέψει σταδιακά σε ενεργούς πολίτες οι οποίοι συνδέονται με τον τόπο αποκτώντας μια ιδιαίτερη συλλογική ταυτότητα. Για να αντιμετωπιστεί αυτή η πρόκληση πρέπει η πόλη της Λευκωσίας να αναζητά αυτούς τους χώρους. Να γίνεται η συστηματική ανάλυση της επικρατούσας κατάστασης και η σαφής αντίληψη και περιγραφή των προβλημάτων και των προοπτικών.

Με τη βιώσιμη χρήση τους μπορούν να αποτελέσουν τα καλύτερα παραδείγματα αειφορίας και πρότυπα μια νέας κουλτούρας, την οποία έχει ανάγκη η πόλη για να συνεχίσει να λειτουργεί ως πυρήνας ανθρώπινης ανάπτυξης και πολιτισμού. Η αειφορία συνδέεται με την προβολή της κληρονομιάς και των εμπειριών του παρελθόντος στο παρόν και με τις κοινωνικές πρακτικές που

προβάλλονται στο μέλλον και στον κόσμο που θα παραδοθεί στις επόμενες γενιές. Επομένως με τις παρεμβάσεις και τις δράσεις, θα ενισχυθεί η αστικότητα, η ταυτότητα της πόλης και η σύνδεση του πολίτη με την πόλη.

4.1. Σχεδιαστικά μέτρα.

Για την επιτυχή αντιμετώπισή τους, απαιτείται ο εντοπισμός και η καταγραφή τους έτσι ώστε να εξασφαλιστούν οι προϋποθέσεις για τη διασφάλισή τους. Απαραίτητο μέτρο είναι η διερεύνηση σχεδιαστικών στρατηγικών με σκοπό την επαναχρησιμοποίηση των υποβαθμισμένων περιοχών. Πρέπει να αξιοποιηθούν οι δυναμικές τους μέσα στη δομή της πόλης, τοποθετώντας την ανθρώπινη εμπειρία στο επίκεντρο. Τα έργα αποκατάστασης θα πρέπει να ακολουθούν κάποιες αρχές σχεδιασμού που θα προωθούν την βιωσιμότητα, την μείωση των αρνητικών περιβαλλοντικών επιπτώσεων, την οικονομική ευημερία, την κοινωνική ένταξη, την πολυλειτουργικότητα και την διασφάλιση καλύτερης ποιότητας ζωής.

Απαραίτητη προϋπόθεση είναι η επιδίωξη θέσπισης μηχανισμών για «ολοκληρωμένο» προγραμματισμό και σχεδιασμό, καθώς και ουσιαστική στροφή προς την έννοια της αειφορίας και της βιώσιμης αστικής ανάπτυξης σε όλα τα επίπεδα. Φαίνεται να καθίσταται ολοένα και πιο αναγκαίος ο εκσυγχρονισμός του συστήματος σε ένα ιεραρχημένο-ανατροφοδοτημένο, συνεπές και ευέλικτο, εύληπτο και εύχρηστο πλέγμα σύγχρονων, εντόπιων και επιτόπιων εφαρμοστέων πολιτικών και σχεδίων, νέου τύπου καινοτόμες

αναπτύξεις, χωρίς προσκόλληση σε αναχρονιστικά θέσφατα και στερεότυπα. Πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη έμφαση στον εκσυγχρονισμό των ρυθμίσεων για αστικές αναπλάσεις, ανανεώσεις και αναζωογονήσεις, καθώς και αναβαθμίσεις-ανακαινίσεις του δομημένου περιβάλλοντος- αποθέματος, καθώς και σε αποκαταστάσεις στις περιοχές που παρουσιάζουν χαρακτηριστικά προς προστασία- διατήρηση. Είναι σημαντική η εισαγωγή μελετημένων ρυθμίσεων που θα συμβάλλουν στην απάλειψη των στρεβλώσεων, ιδιαίτερα όσων αφορά τις περιοχές πλησίον της πράσινης γραμμής που παρουσιάζουν μειωμένα χαρακτηριστικά και τις υποβαθμίζουν. Σε αυτές τις ρυθμίσεις σκοπός είναι να προωθείται η επίτευξη ποιοτικών τόπων και τοπίων με ταυτότητα, αναγνωσιμότητα και προσαρμοστικότητα στις μεταβαλλόμενες συνθήκες.

Οι παρεμβάσεις στα αστικά κενά θα πρέπει να είναι ήπιου χαρακτήρα ή αναστρέψιμες, έτσι ώστε να μην αλλοιώνεται το νόημα των αστικών κενών μέσα στην πόλη (ταυτότητα, συλλογική μνήμη κ.α). Τώρα ο αρχιτέκτονας καλείται να αποποιηθεί την εγωιστική όψη του επαγγέλματος και να ενσωματώσει στον σχεδιασμό του απόψεις και βιώματα ανθρώπων που έχουν οικειοποιηθεί και κατοικήσει τέτοιους χώρους.

Η αλληλεπίδραση της αρχιτεκτονικής, του σχεδιασμού των υποδομών και της πολεοδομίας πρέπει να αυξηθεί με κύριο άξονα τον σεβασμό στην αυθεντικότητα των ιστορικών πυρήνων ως αρχέτυπα αδιαμφισβήτητων αξιών, προκειμένου να

δημιουργηθούν ελκυστικοί δημόσιοι χώροι προσανατολισμένοι προς τον χρήστη και να επιτευχθούν ψηλά πρότυπα σε ότι αφορά στο περιβάλλον διαβίωσης.

Με γνώμονα λοιπόν την αειφορία, την προστασία του περιβάλλοντος αλλά και της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς, η επανάχρηση εγκαταλελειμμένων περιοχών και κτιρίων συμβάλλει τόσο στη διατήρηση της ιστορικής συνέχειας όσο και στην αναβάθμιση της ίδιας της ιστορικής πόλης αλλά και της κοινωνίας, βελτιώνοντας παράλληλα την ποιότητα της δημόσιας ζωής των κατοίκων της. Ως απαραίτητη προϋπόθεση για όλα τα παραπάνω είναι η κατανόηση της χωρικής διάστασης και της διαλεκτικής της σχέσης με τους κοινωνικοοικονομικούς παράγοντες και την εξέλιξή τους στον χρόνο.

Η αρχιτεκτονική καλείται, όπως θα έλεγε ξανά σήμερα ο Le Corbusier (2005), να ανοίξει ξανά τα μάτια της, να συγχρονιστεί με το πνεύμα της νέας εποχής και να ορίσει ξανά τους σκοπούς και τα μέσα της, τη μορφή και το περιεχόμενό της. (Πατσαβός Νικόλας, 2018). Δεν θα διεκδικήσει δηλαδή μόνο τον αστικό χώρο, θα βρει και τον τρόπο ώστε οι άνθρωποι να μην αισθάνονται φόβο από τις ιστορικές συνυποδηλώσεις του χώρου, αλλά να ξεκινήσουν να τον αγαπούν ως ένα χώρο από στιγμές της καθημερινής ζωής, έναν χώρο όπου θα ξετυλίγονται τα γεγονότα της πόλης, έναν χώρο τον οποίο θα βλέπουν με μια φρέσκια ματιά.

Εικόνα 74_ Τα γκράφιτι της οδού Πύθωνος στο κέντρο της παλιάς πόλης της Λευκωσίας.

5. Κατάλογος εικόνων.

Εικόνα 1_ wikipedia /Cyprus_ Τελευταία προβολή:7/9

Εικόνα 2_ Κυπριακή Δημοκρατία| Υπουργείο Εσωτερικών, Τμήμα Κτηματολογίου και χωρομετρίας_ Τελευταία προβολή: 21/8

Εικόνα 3_ Πολιτιστικό Ίδρυμα Τραπέζης Κύπρου

Εικόνα 4_ Πολιτιστικό Ίδρυμα Τραπέζης Κύπρου

Εικόνα 5_ Πολιτιστικό Ίδρυμα Τραπέζης Κύπρου

Εικόνα 6_ Ο χάρτης δημοσιεύτηκε από τον ερευνητή Gilles Grivaud σε άρθρο του στην ΕΚΚΕ το 1992

Εικόνα 7_ Συλλογή πολιτιστικού ιδρύματος τραπέζης Κύπρου

Εικόνα 8_ Συλλογή πολιτιστικού ιδρύματος τραπέζης Κύπρου

Εικόνα 9_ Χάρτης του B.Jenichen, 1570, Συλλογή πολιτιστικού ιδρύματος τραπέζης Κύπρου

Εικόνα 10& 11_ Φωτογραφίες του Άγγλου John Thomson, δημοσιεύτηκαν στο βιβλίο του Through Cyprus with a camera in the autumn of 1878

Εικόνα 12_ Συλλογή πολιτιστικού κέντρου Marfin Laiki Bank

Εικόνα 13_ Ελαιογραφία του Frederick Vigers, 1880, ιδιωτική συλλογή

Εικόνα 14_ Υδατογραφία του Άγγλου καλλιτέχνη Arthur Legge

Εικόνα 15_ Ελαιογραφία του Eugene Bottazzi, 1890, ιδιωτική συλλογή

Εικόνα 16_ Συλλογή του πολιτιστικού κέντρου Marfin Laiki Bank

Εικόνα 17_ Ελαιογραφία της Lady Freda Blois, 1930, ιδιωτική συλλογή.

Εικόνα 18_ Τηλέμαχος Κανθού

Εικόνα 19_ www.cyprusevents.net/events/nicosia-lastdivided-capital-europe-2011)

Εικόνα 20_ Φωτογραφίες του Ανδρέα Γ. Κούτα δημοσιευμένες στο βιβλίο «ΛΕΥΚΩΣΙΑ Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ», 2009

Εικόνα 21_ Φωτογραφίες του Ανδρέα Γ. Κούτα δημοσιευμένες στο βιβλίο «ΛΕΥΚΩΣΙΑ Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ», 2009

Εικόνα 22_ Φωτογραφίες του Ανδρέα Γ. Κούτα δημοσιευμένες στο βιβλίο «ΛΕΥΚΩΣΙΑ Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ», 2009

Εικόνα 23_ Φωτογραφίες του Ανδρέα Γ. Κούτα δημοσιευμένες στο βιβλίο «ΛΕΥΚΩΣΙΑ Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ», 2009

Εικόνα 24_ Φωτογραφίες του Ανδρέα Γ. Κούτα δημοσιευμένες στο βιβλίο «ΛΕΥΚΩΣΙΑ Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ», 2009

Εικόνα 25_ Φωτογραφίες του Ανδρέα Γ. Κούτα δημοσιευμένες στο βιβλίο «ΛΕΥΚΩΣΙΑ Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ», 2009

Εικόνα 26_ Φωτογραφίες του Ανδρέα Γ. Κούτα δημοσιευμένες στο βιβλίο «ΛΕΥΚΩΣΙΑ Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ», 2009

Εικόνα 27_ Φωτογραφίες του Ανδρέα Γ. Κούτα δημοσιευμένες στο βιβλίο «ΛΕΥΚΩΣΙΑ Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ», 2009

Εικόνα 28_ Προσωπικό αρχείο

Εικόνα 29_ Προσωπικό αρχείο

Εικόνα 30_ Προσωπικό αρχείο

Εικόνα 31_ Προσωπικό αρχείο

Εικόνα 32_ Προσωπικό αρχείο

Εικόνα 33_ Φωτογραφία του Δημήτρη Βέτσικα <https://city.sigmalive.com/article/2019/5/29/28-eikones-apo-ten-kupro-tes-egkatalaipse/> Τελευταία προβολή:21/9/2020

Εικόνα 34_ Εξώφυλλο του Βιβλίου “terrain vague” του Ignasi de Sola Morales

Εικόνα 35_ “Stim & dross -Rethinking the Metropolis του Lars Lerup

Εικόνα 36_ Εξώφυλλο βιβλίου “Drosscape” του Alan Berger

Εικόνα 37_ Φωτογραφίες του Γιάννης Πανταζόπουλος (https://www.lifo.gr/articles/travel_articles/200399/odoiporiko-stin-prasini-grammi-tis-eleytheris-kai-katexomenis-leykosias)
_Τελευταία προβολή:1/10/2020

Εικόνα 38_ Προσωπικό αρχείο

Εικόνα 39_ Προσωπικό αρχείο

Εικόνα 40_ Φωτογραφίες του Γιάννης Πανταζόπουλος (https://www.lifo.gr/articles/travel_articles/200399/odoiporiko-stin-prasini-grammi-tis-eleytheris-kai-katexomenis-leykosias)
_Τελευταία προβολή:1/10/2020

Εικόνα 41_ Προσωπικό αρχείο

Εικόνα 42_ Προσωπικό αρχείο

Εικόνα 43_ Φωτογραφίες του Γιάννης Πανταζόπουλος (https://www.lifo.gr/articles/travel_articles/200399/odoiporiko-stin-prasini-grammi-tis-eleytheris-kai-katexomenis-leykosias)
_Τελευταία προβολή:1/10/2020

Εικόνα 44_ Προσωπικό αρχείο

Εικόνα 45_ Προσωπικό αρχείο

Εικόνα 46_ Προσωπικό αρχείο

Εικόνα 47_ Προσωπικό αρχείο

Εικόνα 48_ Σχέδιο Περιοχής Κέντρου Λευκωσίας, 2016 (<https://www.nicosia.org.cy/CMSPages/GetFile.aspx?guid=d3e054f2-2840-4ce7-b0e6-3f1e4825c1da>)
_Τελευταία προβολή:30/9/2020

Εικόνα 49_ <https://www.nicosia.org.cy/el-GR/discover/picture-galleries/nicosia-municipal-arts-centre/> Τελευταία προβολή:30/9/2020

Εικόνα 50_ Σχέδιο Περιοχής Κέντρου Λευκωσίας, 2016 (<https://www.nicosia.org.cy/CMSPages/GetFile.aspx?guid=d3e054f2-2840-4ce7-b0e6-3f1e4825c1da>) _Τελευταία προβολή:30/9/2020

Εικόνα 51_ Σχέδιο Περιοχής Κέντρου Λευκωσίας, 2016 (<https://www.nicosia.org.cy/CMSPages/GetFile.aspx?guid=d3e054f2-2840-4ce7-b0e6-3f1e4825c1da>) _Τελευταία προβολή:30/9/2020

Εικόνα 52_ Φωτογραφίες του Ανδρέα Γ. Κούτα δημοσιευμένες στο βιβλίο «ΛΕΥΚΩΣΙΑ Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ», 2009

Εικόνα 53, α,β,γ,δ_ Φωτογραφίες του Ανδρέα Γ. Κούτα δημοσιευμένες στο βιβλίο «ΛΕΥΚΩΣΙΑ Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ», 2009

Εικόνα 54_ Φωτογραφίες του Ανδρέα Γ. Κούτα δημοσιευμένες στο βιβλίο «ΛΕΥΚΩΣΙΑ Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ», 2009

Εικόνα 55_ Project for Public Spaces, (<https://www.pps.org/search?query=Paley+Park+>) _Τελευταία προβολή:9/7/2020

Εικόνα 56_ Project for Public Spaces, (<https://www.pps.org/search?query=Paley+Park+>) _Τελευταία προβολή:9/7/2020

Εικόνα 57_ Project for Public Spaces, (<https://www.pps.org/search?query=Paley+Park+>) _Τελευταία προβολή:9/7/2020

Εικόνα 58_ Van Alen, Urban Voids: Grounds for Change, 2006 (<https://www.vanalen.org/projects/urban-voids-grounds-for-change/>) _Τελευταία προβολή:29/9/2020

Εικόνα 59_ Van Alen, Urban Voids: Grounds for Change, 2006 (<https://www.vanalen.org/projects/urban-voids-grounds-for-change/>) _Τελευταία προβολή:29/9/2020

Εικόνα 60_ Ταινία κινουμένων σχεδίων “WALL-E” του 2008 της Pixar

Εικόνα 61_ Green Urban Lad, Research and design findings, 2015 (www.urbangorilas.org) _Τελευταία προβολή:3/9/2020

Εικόνα 62_ Green Urban Lad, Research and design findings, 2015 (www.urbangorilas.org) _Τελευταία προβολή:3/9/2020

Εικόνα 63_ Green Urban Lad, Research and design findings, 2015 (www.urbangorilas.org) _Τελευταία προβολή:3/9/2020

Εικόνα 64_ Green Urban Lad, Research and design findings, 2015 (www.urbangorilas.org) _Τελευταία προβολή:3/9/2020

Εικόνα 65_ Green Urban Lad, Research and design findings, 2015 (www.urbangorilas.org) _Τελευταία προβολή:3/9/2020

Εικόνα 66_Green Urban Lad, Research and design findings, 2015
(www.urbangorilas.org) _Τελευταία προβολή:3/9/2020

Εικόνα 67_URBAN VOID – ΑΣΤΙΚΟ ΚΕΝΟ | collective actions in the city
(<https://urbanvoidathens.wordpress.com/actions/about/>)
_Τελευταία προβολή:16/7/2020

Εικόνα 68_URBAN VOID – ΑΣΤΙΚΟ ΚΕΝΟ | collective actions in the city
(<https://urbanvoidathens.wordpress.com/actions/about/>)
_Τελευταία προβολή:16/7/2020

Εικόνα 69_URBAN VOID – ΑΣΤΙΚΟ ΚΕΝΟ | collective actions in the city
(<https://urbanvoidathens.wordpress.com/actions/about/>)
_Τελευταία προβολή:16/7/2020

Εικόνα 70_URBAN VOID – ΑΣΤΙΚΟ ΚΕΝΟ | collective actions in the city
(<https://urbanvoidathens.wordpress.com/actions/about/>)
_Τελευταία προβολή:16/7/2020

Εικόνα 71_URBAN VOID – ΑΣΤΙΚΟ ΚΕΝΟ | collective actions in the city
(<https://urbanvoidathens.wordpress.com/actions/about/>)
_Τελευταία προβολή:16/7/2020

Εικόνα 72_URBAN VOID – ΑΣΤΙΚΟ ΚΕΝΟ | collective actions in the city
(<https://urbanvoidathens.wordpress.com/actions/about/>)
_Τελευταία προβολή:16/7/2020

Εικόνα 73, α,β,γ_ Στιγμιότυπα από την ταινία «Τα φτερά του Έρωτα»

Εικόνα 74_Προσωπικό αρχείο

6.Κατάλογος χαρτών.

Χάρτης 1_ Επεξεργασία της φοιτήτριας, πληροφορίες από το «Σχέδιο 9: Αρχιτεκτονική Κληρονομιά» του Σχέδιο Περιοχής Κέντρου Λευκωσίας, 2016

Χάρτης 2_ Επεξεργασία της φοιτήτριας, πληροφορίες από το Σχέδιο 5: Λειτουργική- Χωρική Δομή, από το Σχέδιο 7: Διάγραμμα Στρατηγικής Υποδομών, από το Σχέδιο 10: Δίκτυο Πρασίνου, και από το Σχέδιο 11: Κυκλοφορία-Στάθμευση του Σχέδιο Περιοχής Κέντρου Λευκωσίας, 2016

Χάρτης 3_ Επεξεργασία της φοιτήτριας, πληροφορίες από το «Σχέδιο 13: Πολεοδομικές ζώνες» του Σχέδιο Περιοχής Κέντρου Λευκωσίας, 2016

Χάρτης 4_ Επεξεργασία και έρευνα της φοιτήτριας

Χάρτης 5_ Επεξεργασία και έρευνα της φοιτήτριας

7.Κατάλογος πινάκων.

Πίνακας 1_Green Urban Lad, Research and design findings, 2015
(www.urbangorilas.org) _Τελευταία προβολή:3/9/2020

Πίνακας 2_Green Urban Lad, Research and design findings, 2015
(www.urbangorilas.org) _Τελευταία προβολή:3/9/2020

Πίνακας 3_Green Urban Lad, Research and design findings, 2015
(www.urbangorilas.org) _Τελευταία προβολή:3/9/2020

Πίνακας 4_Green Urban Lad, Research and design findings, 2015
(www.urbangorilas.org) _Τελευταία προβολή:3/9/2020

8.Βιβλιογραφία.

«URBAN VOID – ΑΣΤΙΚΟ KENO, collective actions in the city», 2008

«URBANOLOGICS, URBAN VOIDS & SHARED SPACES», 2012

GRAD review, Urban Acupuncture, Τεύχος 01, 2017

Green urban lab, «Activating public spaces», 2015

Hannah Arendt, «Η ανθρώπινη κατάσταση» μετάφραση Στέφανου Ροζάνη, Γεράσιμου Λυκιαρδόπουλου, Αθήνα: Γνώση, 1986

Lacarrière.J, 2003, «Λευκωσία η Νεκρή Ζώνη», μετάφραση Λούβρου.Β. εκδόσεις ΟΛΚΟΣ, Αθήνα

Papadakis.Y, 1998, “Walking in the Hora: ‘Place’ and ‘Non-place’ in Divided Nicosia”, Journal of Mediterranean Studies. History, culture and society in the Mediterranean world.

René Carraz & Veronika Antoniou,«Good, Bad and Ugly: Public benches in the Old Walled City of Nicosia p. 46 — 48», Διαθέσιμο online:[http://urban-gorillas-cms.s3-eu-west-amazonaws.com/wp-content/uploads/2015/06/cyprus dossier issue08 article antonio u carraz.pdf](http://urban-gorillas-cms.s3-eu-west-amazonaws.com/wp-content/uploads/2015/06/cyprus_dossier_issue08_article_antonio_u_carraz.pdf)

Lars Lerup ,Stim & Dross: Rethinking the Metropolis, No. 25 (Dec., 1994), pp. 82-101

Van Alen, «Urban Voids: Grounds for Change», 2006

Ignasi de Sola Morales, “terrain vague”, 1995

Αθανάσιος Ι. Αραβαντινός, 1997, Πολεοδομικός σχεδιασμός για μια βιώσιμη ανάπτυξη του αστικού χώρου, Εκδόσεις Συμμετρία Αθήνα, σελ.28-52

Αρτόπουλος. Γεώργιος & Σιούλας Μιχάλης, 2018, «οι ανοικτοί κοινόχρηστοι χώροι της Κυπριακής πόλης: ο λανθάνων δημόσιος χώρος της Λευκωσίας», Το παράδειγμα της κυπριακής πόλης ζητήματα αστικότητας στον χωρικό σχεδιασμό, Σύλλογος Αρχιτεκτόνων Κύπρου &ΔΟΜΕΣ

Αστικό κενό, «Δράσεις 1998-2006», 2014

Αχνιώτης Ηρακλής, 2018, «συμπαγής αστική ανάπτυξη και κυπριακός πολεοδομικός χώρος: το παράδειγμα των ιστορικών κέντρων», Το παράδειγμα της κυπριακής πόλης ζητήματα αστικότητας στον χωρικό σχεδιασμό, Σύλλογος Αρχιτεκτόνων Κύπρου &ΔΟΜΕΣ

Βύρων Ιωάννου & Λώρα Νικολάου, 2018, «μοντέλα συμπαγούς αστικής ανάπτυξης: σύγχρονα παραδείγματα αναδόμησης των πόλεων», Το παράδειγμα της κυπριακής πόλης ζητήματα αστικότητας στον χωρικό σχεδιασμό, Σύλλογος Αρχιτεκτόνων Κύπρου &ΔΟΜΕΣ

Γεωργία Ποζουκίδου, Εύα Σοπέογλου, Βασίλης Τσίουμας, 2006, «Αστικά κενά: παραδείγματα και εμπειρίες από τις αμερικανικές

πόλεις», ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΕΣ, περιοδικό ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ, τεύχος 55 Β' περίοδος, Ιανουάριος- Φεβρουάριος 2006

Δημήτρης Πολυχρονόπουλος, 2006, «Αστικά κενά - Το κενό ως τόπος», ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΕΣ, περιοδικό ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ, τεύχος 55 Β' περίοδος, Ιανουάριος- Φεβρουάριος 2006

Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο. Σχολή Αρχιτεκτόνων, «Public space: δημόσιος χώρος...αναζητείται», Θεσσαλονίκη: Cannot Not Design Publications, 2011

Ζήσης Κοτιώνης, 2006, «Το μεταβλιζόμενο σώμα στο χρονικό κενό», ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΕΣ, περιοδικό ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ, τεύχος 55 Β' περίοδος, Ιανουάριος- Φεβρουάριος 2006

Καψανάκη Ελένη, Παπαμάρκου Γεωργία, Τα μέσα έξω : αστικά κενά με περιεχόμενο στην Αθήνα , διάλεξη 9ου εξαμήνου, 2/2004

Κλόκκαρης Ερμής, 2018 «πολεοδομία και η έννοια της συμπαγούς πόλης: η κυπριακή πραγματικότητα», Το παράδειγμα της κυπριακής πόλης ζητήματα αστικότητας στον χωρικό σχεδιασμό, Σύλλογος Αρχιτεκτόνων Κύπρου & ΔΟΜΕΣ

Μαραγκού Άννα.Γ «ΛΕΥΚΩΣΙΑ Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ», 2009, Ιδιωτική Έκδοση

Μπόμπολος.Ν, 2010, «Τα ιστορικά Κέντρα των Σύγχρονων Πόλεων ως Υπόδειγμα Αειφορίας, Πολιτισμού και Ανάπτυξης. Διαθέσιμο online:

http://library.tee.gr/digital/books_notee/book_59509/book_59509_bobolos.pdf.

Παναγιώτα Πύλα, 2018, «καπηλείες της κρίσης στην παραγωγή του δομημένου περιβάλλοντος», Το παράδειγμα της κυπριακής πόλης ζητήματα αστικότητας στον χωρικό σχεδιασμό, Σύλλογος Αρχιτεκτόνων Κύπρου & ΔΟΜΕΣ

Παρθενόπουλος.Κ & Παρθενοπούλου.Σ, 2010, Μέθοδοι Προσδιορισμού- Οριοθέτησης, Ανάδειξης και Αξιοποίησης των Ιστορικών Κέντρων των Πόλεων, Τεχνικά Χρονικά, Επιστημονική Έκδοση ΤΕΕ, 3: 151-161

Πατσαβός Νικόλας, 2018, «Το μοναδικό και το παράδειγμα: πολεολογία στα χρόνια της χολέρας», Το παράδειγμα της κυπριακής πόλης ζητήματα αστικότητας στον χωρικό σχεδιασμό, Σύλλογος Αρχιτεκτόνων Κύπρου & ΔΟΜΕΣ

Περιοδικό του ΣΑΔΑΣ-ΠΕΑ, «ΑΣΤΙΚΑ ΚΕΝΑ» τεύχος 55 – περίοδος Β, Ιανουάριος/Φεβρουάριος 2006

Σεργίδης Χριστάκης, 2018, «8 ερωτήσεις και οι απαντήσεις τους από τον Χριστάκη Σεργίδη» (οι ερωτήσεις έγιναν από τον Ιωάννη Πισσούριο), Το παράδειγμα της κυπριακής πόλης ζητήματα αστικότητας στον χωρικό σχεδιασμό, Σύλλογος Αρχιτεκτόνων Κύπρου & ΔΟΜΕΣ

Σημαιοφορίδης Γιώργος, Η επανάκτηση του ανοικτού χώρου της πόλης , Καθημερινή, 17 Φεβρουαρίου 2002

Τεντοκάλη.Β, Αντωνακάκη.Θ, Κουβάκη.Β, Γιανοπούλου.Ε,
Μακρίδου.Ρ, «Απο-κατάσταση και Απο-δόμηση στο Αστικό Κενό:
Σχέση Αντί-θεσης ή Σύν-θεσης;»

Χατζηχρίστου Γιώργος, 2018, «Αντηχήσεις στην κοιμωμένη γη», Το
παράδειγμα της κυπριακής πόλης ζητήματα αστικότητας στον
χωρικό σχεδιασμό, Σύλλογος Αρχιτεκτόνων Κύπρου &ΔΟΜΕΣ

